SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 29
15 - 16/2014
19. apríl 2014

Cena 1,- €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

UŽ DEVÄŤROČNÉ DETI SÚ ZÁVISLÉ OD HEROÍNU Strana 4.

BLOČKOVÁ LOTÉRIA FUNGUJE UŽ POLROK Strana 5.

KEĎ V NÁRODE VYBUCHLA SOPKA ROZHORČENIA Strana 8.

SLOVÁKOM NAJVIAC CHÝBA VÍZIA Strana 10.

NIE SME ZVYŠKOM ČESKO-SLOVENSKA Strana 12.

SLOVO O SLOVENSKU

Pôvodne som chcel týchto pár riadkov venovať pozimným radostiam, čaru prebúdzania prírody, kúzlam astronomického slnovratu a kalendárnych rovnodenností – návratu slnka – najsledovanejšiemu seriálu jarných zázračností, bahniatkam, jahniatkam – veľkonočnej optimistickej symbolike, čo rozmrazí dušu aj toho najväčšieho skuhroša a mrzúta. Veď sotva je čosi silnejšie ako nádej nových životov a zmŕtvychvstania, ktorou je vesna až biblicky povestná... Skrátka, trošku si zaveršovať a aj vám zavinšovať k veľkonočným sviatkom „peknotou nadšený“.

Už ani neviem ako, ale takto nabudený všimol som si nadpisy na internetovom článku čerpajúcom ako z otrávenej studničky údaje zo štúdie akéhosi Stredoeurópskeho inštitútu pre výskum práce (CELSI) – aj som tú treťosektorovú čeľiadku objavil neskôr kdesi v bratislavskom Ružinove –, kde doslova stálo: „Zarobiť a domov. Rodina ako reťaz na nohe; Slováci sa za hranicami neudržia dlho...“

Až ma zamrazilo! A ten pocit napriek optimisticky poskakujúcim celziovým stupňom stupňoval sa každým ďalším slovom brýzgajúceho škrabáka či perohryza, lebo slovo novinár sa mi na tú znôšku bludov bridí použiť. Z výskumu totiž vyplynulo, že len čosi nad osem percent Slovákov chce pobudnúť v cudzine dlhšie ako päť rokov... A na základe toho ten zamindrákovaný mrdús usudzuje, že si málo vážime, ak môžeme nespokojnosť a nestabilitu domova vymeniť za štedrosť zahraničia. A doslova: „... migranti z členských štátov strednej a východnej Európy v EÚ majú často pomerne silné väzby na ich domovské krajiny. A tam je ten kameň úrazu. Sme vraj takí malí vlastenci s prevažujúcim pocitom zodpovednosti za svoju rodinu, kvôli ktorej nie sme ochotní len tak odísť.“

Takže pre to svetoobčianske kukúča je vzťah k rodine a domovu závažie, guľa, reťaz na nohe a kameň úrazu! Naši predkovia – a v požehnaných famíliách doteraz – práve o takomto čase, počas najväčších výročitých sviatkov, obkrúcali nohy rodinného stola reťazou, spájali sa ňou symbolicky dovedna a pripútavali k postati, starootcovskej a národnej roli.

Želám vám veľa takých reťazí a pút, priatelia!

Emil SEMANCO

R - 2014021

NEOGRAFIA MARTIN

www.neografia.sk

ISSN 0862-8823 16

9 770862 882007

Najstaršie svedectvo o slávení nastávajúcich sviatkov pochádza už z druhého storočia

Veľká noc je najväčší sviatok liturgického roka

Eva ZELENAYOVÁ – Reprodukcia výtvarného diela od Tintoretta Ukrižovanie; archív (se)

Z čisto pragmatického hľadiska by sme mohli povedať, že poprava Ježiša Krista je najmasovejšie uznávaný sviatok. Aj letopočet sa určuje dátumom jeho narodenia, napriek tomu vedci stále nevedia s istotou povedať, kedy bol Ježiš ukrižovaný. Evanjelisti opisujú posledné hodiny Krista takto: „Keď bolo dvanásť hodín, nastala tma po celej zemi až do tretej hodiny popoludní. O tretej hodine zvolal Ježiš mocným hlasom: „Bože môj, Bože môj, prečo si ma opustil?“

Najviac sa opisované javy v Biblii zhodujú s dátumom 3. apríl 33, keď podľa C. Humpreysa a W. D. Waddingtona vyšiel mesiac v Jeruzaleme v splne sčasti v zatmení, ktoré sa skončilo päťdesiatjeden minút po jeho východe. Tabuľka na kríži niesla nápis Ježiš Nazaretský, židovský kráľ. Tri dni po jeho ukrižovaní našli hrob prázdny. Ježiš vstal z mŕtvych a stal sa zakladateľom novej zmluvy, kresťanstva.

■ SLÁVENIE PASCHY

„Starozákonná židovská Veľká noc – Pascha (gr.; hebr. Pesach = prechod) sa slávila ako spomienka na vyslobodenie Izraelitov z Egypta (Ex 13,4; Dt 16, 1). Slávila sa na jar od 14. do 22. nisana. Slávenie spočívalo v obetovaní a v jedení baránka, ktorému nesmeli polámať kosti, a nekvasených chlebov podľa predpísaného rituálu (Ex 12, 1-14).

Pamätnú židovskú Paschu slávil aj Kristus vo večeradle s apoštolmi pred svojím umučením pri Poslednej večeri, keď ustanovil Eucharistiu,“ uviedol pre náš týždenník nitriansky biskup Viliam Judák. „Židovská Pascha bola predobrazom ustanovenia Eucharistie a Kristovej vykupiteľskej smrti. Ortodoxní Židia doteraz slávia Veľkú noc podľa svojich náboženských predpisov, ale už bez veľkonočného baránka. Židovská Pascha bola predobrazom kresťanskej Veľkej noci,“ spresňuje biskup Judák.

Najstaršie svedectvo o slávení Veľkej noci pochádza od Melita zo Sárd z druhého storočia. Nachádza sa vo Veľkonočnom preslove. Symbolika prechodu z otroctva Židov v Egypte do slobody sa preniesla aj do kresťanstva ako prechod z hriechu do života z Božej milosti.

■ ZÁKLAD VIERY

„Keď Cirkev slávi Eucharistiu,“ objasňuje biskup Judák, „pripomína Kristovu Veľkú noc a sprítomňuje ju obeta, ktorú Kristus priniesol na kríži. Ona zostáva vždy aktuálna, pretože kedykoľvek sa na oltári slávi obeta kríža, v ktorej sa obetuje Kristus ako náš veľkonočný baránok, uskutočňuje sa dielo nášho vykúpenia. V Novom zákone je preto kresťanská Veľká noc najväčším sviatkom liturgického roka. Slávi sa ňou pamiatka na Kristovo vykupiteľské dielo umučenia a slávneho zmŕtvychvstania, ktoré je základom viery.“

Veľká noc nemá pevný dátum v kalendári. Slávi sa vždy v nedeľu po prvom jarnom splne mesiaca. Časovo sa zhruba prekrýva s pohanskými oslavami príchodu jari a aj niektoré ľudové tradície pochádzajú z predkresťanských dôb. Predchádza jej Posvätné trojdnie – Zelený štvrtok, Veľký piatok a Biela sobota. Pokračuje Veľkonočnou vigíliou a vrcholí Veľkonočnou nedeľou. V pravoslávnej cirkvi sa Veľká noc na rozdiel od katolíckej cirkvi časovo posúva podľa juliánskeho kalendára, preto len v niektorých rokoch sa slávi rovnako. Ako tohto roku.

Podľa Cyrila A. Hromníka sa sviatok Veľkej noci aj na Slovensku zrejme slávil dávno pred prepustením Židov z Egypta, a teda aj pred zmŕtvychvstaním Ježiša Krista. Bol spájaný s prvým plným mesiacom po jarnom slnovrate. „Bol to sviatok teologicko-kozmologický (splnenie prísľubu zjednotenia sa ľudu s Bohom), ako aj veselica jari spojená s kúpačkou,“ uvádza vo svojej knižke Sloveni, Slováci, kde sú vaše korene. V nej tvrdí, že „dôraz, ktorý Slováci kladú na jasne predkresťanskú veľkonočnú kúpačku v pondelok, svedčí o starobylosti tohto sviatku“.

3 OTÁZKY PRE:

Ľubomíra PAJTINKU – autora projektu Poznaj svoju minulosť

Historické pátranie po predkoch

● Už jedenásty rok organizujete projekt zameraný na dejiny rodín. Darí sa?

Tam, kde sa projekt dostal do správnych rúk pedagógov, rodičov, starých rodičov, vznikajú krásne diela o dejinách rodín a rodov. Cenné je, že tvorcami sú žiaci základných a stredných škôl. Cez pátranie po rodinnej histórii, osudoch predkov sa pevne ukotvujú. Doteraz sa zapojilo vyše tridsaťtisíc žiakov zo Slovenska, z Maďarska, z Rumunska, zo Srbska, ale aj z Čiech či Rakúska.

● Akú úroveň majú práce žiakov?

V mnohých prípadoch sú to hodnotné diela s bohatým materiálom. Nie je už nič výnimočné, ak žiaci nakrútia film, nahrajú DVD spomienok starých či prastarých rodičov. Pri tvorbe rodostromov sa väčšina dostáva až k roku 1850. Projekt spĺňa najvyššie pedagogické nároky, žiaci sa musia popasovať nielen s cudzími jazykmi a informačnými technológiami, návštevou archívov, ale musia spolupracovať s celou rodinou. Projekt tak spája rodiny a najmä pomáha mladým nájsť svoje korene, hrdosť na svoju rodinu, na svoju vlasť. Je to vlastenecká výchova, ktorá nemá v našich zeměpisných šírkach obdobu.

● Kto projekt financuje, kedy bude finále tohto ročníka?

Projekt robíme všetci bez nároku na peniaze. Zakaždým však potrebujeme získať motivačné ceny pre žiakov a učiteľov. Komunikáciu zabezpečujeme cez internet a náš časopis Rodina a škola a aj prostredníctvom Učiteľských novín. Bulvár sa nám našťastie vyhýba. A to napriek tomu, že žiaci počas trvania projektu objavili množstvo rodinných väzieb na najznámejšie mená slovenských národovcov, vedcov, vynálezcov, hercov, kozmonautov, ktorých životné príbehy sú veľkým vzorom. V tomto roku je zapojených vyše sto základných a stredných škôl.

Zhováral sa Dušan D. KERNÝ
Foto: archív autora

V SNN 17/2014 SI PREČÍTATE

- **Najbližšie vydanie Slovenských národných novín, číslo 17 vyjde 3. mája 2014**
- **Pripomíname si sedemdesiate výročie konca globálneho konfliktu druhej svetovej vojny**
- **Samo v bojoch s Avarmi preukázal statočnosť, že si ho Slovania zvolili za kráľa**

Vláda I. Radičovej, ktorej modré balóniky držal R. Sulík, veľmi rýchlo funkčne skončila

Prečo len diskvalifikujú slovenského prezidenta

Peter JÁNOŠÍK – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Poslanci Sulík a Žitňanská sú nadmieru rozhorčení: prezident Ivan Gašparovič hodlá ešte pred skončením svojho mandátu využiť svoje právomoci a vymenovať troch ústavných sudcov. Exministerka Lucia Žtiňanská chce dokonca podať žalobu na Ústavný súd SR, len – ako sama povedala – nevie, ako podanie formulovať.

Je to obraz obrovskej nenávisti, ktorú opozícia prechováva aj k prezidentovi, aj k úspešnému smerovaniu vlády Roberta Fica. Bývalý predseda parlamentu Richard Sulík sa dokonca vyjadril, že jeho strana nikdy nebude „kolaborovať so Smerom, ktorý chce Slovensku len a len zle“.

■ **ZDRAŽOVANIE**

Ako to však bolo počas predchádzajúcej vlády Ivety Radičovej, keď Sulík zastával vysokú funkciu predsedu parlamentu? Slovensko sa vtedy stalo v eurozóne krajinou, ktorú postihlo druhé najväčšie zdražovanie, nezamestnanosť bola väčšia, než je dnes, a podstatne zdraželi aj energie. To podľa Sulíkovej logiky bolo pre Slovensko „dobre“. Naozaj tým myslel dobre, ba práve na rast nezamestnanosti bol patrične hrdý, pretože podľa jeho logiky „keď rastie nezamestnanosť, tak tí, ktorí prídu o prácu, to sú tí málo kvalifikovaní, teda nízko platení. Zostanú kvalifikovaní, lepšie platení, tak logicky priemerná mzda na Slovensku môže vzrásť“. Jeho vízie úspešnej existencie Slovenska spočívali aj v tom, že odmietneme stratégiu Bruselu, týkajúcu sa záchrany eurozóny, a odmietneme účasť na eurovale. Na tom napokon vláda, ktorej modré balóniky držal dovtedy pevne v rukách, padla. A napokon padla aj Sulíkova strana SaS, aj keď sa chválil, že „sme prvá strana po dvadsiatich rokoch, ktorá nevznikla z nejakého štiepenia, delenia iných strán, ale na zelenej lúke“. Navrhoval nechať skrachovať Grécko a Španielsko, údajne podľa článkov samej európskej ústavy. Líder politickej strany, ktorý žije vo vlastnom svete, odporuje demokratickému poslaniu politických strán tým, že chce, aby vládli podnikatelia. V susednom Česku je jeden taký už pri kormidle a od začiatku má s tým vláda Bohumila Sobotku problémy.

■ **NEDOSTATOK UMU**

Prezident Ivan Gašparovič je ešte stále v aktívnej funkcii hlavy štátu, a preto vymenovanie ústavných sudcov mu legitímne náleží, darmo sa „útlocitná“ Lucia Žitňanská bude rozčuľovať nad údajnou protiústavnosťou jeho kroku. Ľudia, ktorí žijú zo závislosti od hnevu, neváhajú sa pustiť i do toho najlepšieho. Rozum má svoje medze, ale obmedzenosť je neobmedzená. Súčasný prezident sa vždy hlásil k svojej zodpovednosti s tým, že „si ju nesie sám a na nikoho ju nedá“. Pred začatím svojho pôsobenia v prezidentskom úrade povedal: „Rozhodnúť sa kandidovať do funkcie hlavy štátu nikdy nie je jednoduché a len tak zo dňa na deň povedať, že idem kandidovať, to je taký hazard aj s vlastnou osobou.“ Nie každý to tak pociťuje. Najmä ak nedostatok umu plnosť vrecka zakryje. A k tým Sulík a Žitňanská inklinujú.

Symboly Veľkej noci nás pozývajú do boja proti zlu

Baránok a zástava – obeť a víťazstvo

Viliam JUDÁK – Foto: archív SNN

Každé obdobie občianskeho, ale najmä liturgického roka prináša bohatstvo myšlienok, ktoré zvyčajne vyjadruje človek navonok určitým symbolom. Tak ako jednotlivé ročné obdobia sú symbolizované svojimi plodmi, napríklad leto klasom, jeseň strapcom hrozna, tak aj v slávení jednotlivých tajomstiev v liturgickom roku môžeme cez adventné obdobie prežívať neopakovateľné chvíle pri svetle adventných sviec, cez vianočné sviatky zas pri vianočnom stromčeku či jasličkách.

Aj Veľká noc – najdôležitejšie sviatky liturgického roka – má svoju symboliku.

Z hľadiska vznikajúceho nového života v prírode je to napríklad vajíčko alebo rozkvitnutá ratolesť. Z pohľadu posvätného tajomstva je to veľkonočná svieca – paškál, ale aj veľkonočný baránok, ktorý nechýba na stole mnohých kresťanských rodín. Baránok bol pre Židov symbolom zmierenia, obety, ale aj záchrany: krv baránka, ktorou natreli veraje dverí pri odchode z egyptského otroctva, zachránila vyvolený národ pred smrťou. Na pamiatku tohto zázračného vyslobodenia sa v Izraeli konala každoročne slávnosť Paschy. V predvečer tohto veľkého sviatku obetovali otcovia rodín na chrámovom nádvorí v Jeruzaleme jednoročného bezchybného baránka. Okrem toho denne, ráno i večer, prinášali starozákonní kňazi obetu baránka ako prejav živej úcty k jedinému pravému Bohu.

■ ***SYMBOL BARÁNKA***

Ježiš zomrel práve v tú hodinu, keď sa v chráme zabíjali baránky na veľkonočnú slávnosť. Aj na základe toho, ale i mnohých proroctiev, je Ježiš chápaný ako novozákonný nepoškvrnený baránok. Preto veľkonočný baránok s víťaznou zástavou a radostným aleluja symbolizuje Ježiša ako víťaza nad smrťou. Tak ako krv baránka v Egypte zachránila starozákonný ľud, tak krv novozákonného baránka zachraňuje ľudstvo a otvára mu nové možnosti slobody.

Zástava v blízkosti veľkonočného baránka znázorňuje obetu a víťazstvo. Tento symbol nám nemusí byť vôbec vzdialený, ak si ho pripomenieme cez udalosti také dôverne blízke najmä pri športových akciách: keď športovec stojí na stupni víťazov, na stožiari sa vztyčuje zástava jeho krajiny. Je to prejav veľkej pocty tomu, ktorý vynikajúco reprezentuje svoju vlasť.

■ ***VÍŤAZNÁ ZÁSTAVA***

Víťazná zástava v rukách Krista – tu symbolizovaného baránkom – je aj pozvaním: poďte do mojej blízkosti! Zhromaždite sa pod moju zástavu, ak chcete prežiť. Vytiahnime spoločne pod ňou do boja proti zlu, hriechu a smrti. So mnou sa kráča k láske, radosti, trpezlivosti, dobrote a vernosti. Ak si pri našom uvažovaní o symbole Veľkej noci aj uvedomíme, že každý kresťanský symbol – aj náš veľkonočný – vyrástol zo zapáleného srdca a je v ňom koncentrovaná silná viera, hlboký cit a pevné odhodlanie žiť a zomrieť za Krista, a ak ho takto prijmeme do svojho života, urobili sme veľa: iste sme sa aspoň trocha priblížili k veľkonočnému tajomstvu.

Autor je nitriansky biskup.
Medzititulky SNN

VŠIMLI SME SI

Lucia Žitňanská prestúpila do strany MOST – HÍD. Informovali o tom všetky médiá. O čom ale neinformoval v tejto súvislosti nikto? Spomínaná politička bola zvolená voličmi SDKÚ-DS ako ich zástupkyňa v parlamente. Pani Lucia Žitňanská však po čase zrejme usúdila, že v tričku SDKÚ-DS je jej pritesno, a tak hľadala nový politický odev.

Ak ide o výhody, charakter mäkne

Chvíľu sa uvažovalo o budúcej strane Radoslava Procházku a čakalo sa a čakalo. Až kým pán Hrnčiar neopustil podpredsednícky post v strane MOST – HÍD (a predtým aj v Matici slovenskej) a neprešiel – kam inam ako k pánovi Procházkovi. U Procházku plno, u Bélu Bugára zrazu funkčný stolec a opustený ako sirota. Pani Lucii Žitňanskej sa „uľútostnilo“ tohto v strane druhého najvyššieho postu, a tak vkročila na MOST. Iste, aj iné argumenty ako len to, že maďarčinu má rada, použila pri vysvetľovaní tohto prestupu verejnosti.

„Post podpredsedníčky nebol pre mňa rozhodujúci. Ak by som neverila, že Most – Híd je pripravený urobiť vážny krok dopredu, tak by to nebolo zaujímavé,“ povedala Žitňanská. Deklarovala pripravenosť urobiť všetko, čo je v jej silách, aby na Slovensku existovala spravodlivosť a aby demokracia nebola len synonymom vlády väčšiny, ale vlády, ktorá rešpektuje zákon a individuálne práva. Hm. A v tom je ten problém, ktorý sme si všimli asi iba my. Totiž, ako pre TA SR povedal politológ Grigorij Mesežnikov: „Minimálne v tomto volebnom období môže vstup poslankyne NR SR Lucie Žitňanskej do strany Most – Híd priniesť obom stranám určité výhody.“ Tu už naozaj nejde o občanov, voličov, ich zastupovanie, tu v konečnom dôsledku ide (aj podľa pravicového politológa) o „určité výhody pre obe strany“. Čo tam po voličoch a sľuboch pred voľbami. Čo tam po váhe vlastného slova politikov, keď ide o ich výhody!

Ján ČERNÝ

Ignorancia dvojitého občianstva nie je riešením

Nárast maďarského extrémizmu

Slovenská národná strana opäť vyzýva kompetentné slovenské orgány, aby žiadali od Maďarska zoznam tzv. ,,nových“ občanov, teda etnických Maďarov žijúcich mimo Maďarska, ktorí dostali maďarské občianstvo. Takíto ,,noví“ maďarskí občania sa totiž mohli zúčastniť na maďarských parlamentných voľbách. V nich získal ultrapravicový Jobbik vyše dvadsať percent hlasov.

Pritom – konkrétne v prípade Slovenska – porušili zákon, ak nenahlásili získanie maďarského občianstva. Podľa slovenskej legislatívy totiž ten, kto prijme občianstvo cudzieho štátu, stráca to slovenské. SNS podľa jej predsedu Andreja Danka túto žiadosť opakuje aj v súvislosti s nárastom voličských hlasov v prípade maďarského extrémistického Jobbiku v nedeľňajších maďarských parlamentných voľbách. Táto strana sa ani v predvolebnej kampani neštítila porušovať zákony iných krajín, čo sa ukázalo na prípade volebných bilbordov na území Slovenska. Podľa predsedu strany Andreja Danka „SNS sa obáva, že sila extrémistického Jobbiku v maďarskom parlamente môže prispieť k zhoršeniu slovensko-maďarských vzťahov a k zvyšovaniu napätia medzi našimi krajinami. Apeluje preto na kompetentných slovenských politikov a kompetentné slovenské orgány, aby vyvinuli všetko úsilie a zabránili takémuto scenáru. Možno aj apelom na maďarského premiéra Viktora Orbána, ktorého strana FIDESZ získala vo voľbách neuveriteľne silný mandát a môže v tejto veci konať. Ak totiž Orbánovi záleží na Maďarsku, záleží mu aj na dobrých susedských vzťahoch“, hovorí sa vo vyhlásení predsedu SNS.

SNS podľa vlastných vyjadrení veľmi pozorne monitorovala kampaň maďarských politických strán na slovenskom území, dokonca „demonštratívnym, ale pokojným spôsobom zakryla bilbord Jobbiku v Dunajskej Strede“. Podľa SNS síce Viktor Orbán bojuje v mene Maďarov s monopolmi a bankami a niečo také potrebujú aj občania Slovenska. No na druhej strane – práve v mene Maďarov a ich pokojného spolunažívania so susedmi – by mal upraviť legislatívu, dať ruky preč od Slovenska a nekradnúť mu občanov.

(ib) – Foto: internet

ČO INÍ NEPÍŠU

Zástavy niečo pripomínajú...

Prekvapenia eurokandidátok

Roman MICHELKO

Voľby do Európskeho parlamentu sa blížia, a tak sa politické strany vytasili so svojimi kandidátkami. Vo všeobecnosti platí, teda aspoň v kontexte krajín tzv. starej Európy, že do Európskeho parlamentu idú politickí vyslúžilci, bývalí premiéri, ministri či zaslúžilí dlhoroční poslanci, ktorí už na domácej scéne nemajú veľmi čo ponúknuť, ale vždy boli lojálni, tak ich treba „odložiť“ na pohodlný dôchodok do Parlamentu. Celkom iste to platilo povedzme pre Eduarda Kukana či Petra Šťastného z SDKÚ. Poďme sa však pozrieť, čo nám vedenia strán pripravili pre tohtoročné májové voľby.

Začneme kuriozitkami. Asi mnohých ľudí prekvapilo, že na trinástom mieste kandidátky KDH sa objavil Ľuboš Fellner, šéf a zakladateľ úspešnej cestovnej kancelárie Bubo Travel Agency. Nedokážem pochopiť motiváciu inak úspešného človeka, ktorý prijme absolútne nezvoliteľné miesto na kandidátke takejto strany. Týmto si iste nepomôže. Naopak, u značnej časti verejnosti si svoje meno len pokazí. Ak chcel deklarovať svoju podporu KDH, mohol si na to zvoliť iný, menej nešťastný spôsob. Naopak dvanástka pre márnotratného syna či zblúdilú ovečku KDH – exministra a exposlanca Ivana Šimka – len realisticky naznačuje, aké je jeho reálne postavenie v KDH.

Zaujímavo skladala svoju kandidátku konzervatívno-liberálna NOVA Daniela Lipšica. Kandidátku vedie kovaný liberál Jozef Kollár, nasleduje dvojica konzervatívcov Jana Žitňanská a František Mikloško, potom zase dvojica liberálov Ondrej Dostál, Juraj Droba. Som zvedavý, ako na taký guláš zareagujú voliči? Verím však, že bude pre nich rovnako nestráviteľný ako pre mňa. V Smere nič nové. Prvá pätica kandidátov v podstate kopíruje súčasné obsadenie ich výsadku v Európskom parlamente, akurát pred túto päticu – Monika Beňová, Boris Zala, Monika Smolková, Katarína Neveďalová a Vladimír Maňka – bol predsunutý súčasný eurokomisár Maroš Šefčovič. Možno trocha prekvapilo odsunutie exlídra kandidátky v roku 2009 Borisa Zalu až na terajšie piate miesto.

KOMENTÁR

Čo určite stojí za zmienku, je kandidátka KSS. Minimálne tri nominácie dosť prekvapili. Ako trojka kandiduje zahraničnopolitický expert František Škvrnda, na šiestom mieste kandidátky je politický filozof Peter Dinuš a na poslednom trinástom mieste známy kritik súčasnej liberálnej ekonomiky, významný ekonomický analytik Marián Vitkovič. Škoda, že tieto zaujímavé osobnosti sú na kandidátke strany s takmer nulovou šancou dostať sa do Európskeho parlamentu.

Čo sa týka patriotických strán, tam je situácia oveľa zložitejšia. Ukazuje sa, že úsilie poškodiť svojich bývalých kolegov je najsilnejšou motiváciou niektorých politikov. Ján Slota po známom alkoholickom excese, pre ktorý nielenže zmeškal „protidankovskú“ tlačovku, ale „stihol“ aj policajnú naháňačku a potupné zadržanie na polícii, sa stal politickou mŕtvolou. Bohužiaľ, jeho sebareflexia je nulová. Každý súdny človek síce vie, že jeho Kresťanská SNS nemá šancu vo voľbách do Európskeho parlamentu uspieť, bohužiaľ aj zásluhou ľudí z kandidátky – Ján Slota, Stanislav Pánis, Augustín Jozef Langa či generál Emil Vestenický – môže istú časť voličov Dankovej SNS zneistiť a odobrať im zopár potrebných desatiniek percent, čo na vyblokovanie tejto strany môže stačiť.

História nás učí, že vždy, keď bola SNS rozdelená, skončilo sa to veľmi zle. Či už v parlamentných voľbách v roku 2002 alebo neskôr, keď v priebehu volebného obdobia SNS kandidovala ešte ako rozdelená strana do Európskeho parlamentu. Pre úplnosť treba zdôrazniť, že v roku 2004 nakoniec pre administratívnu chybu mohla kandidovať len jedna SNS na čele s vtedajším predsedom Petrom Súľovským, a napriek tomu, že na kandidátke mala mnoho rešpektovaných osobností (Julius Binder), vtedy to na postup do Európskeho parlamentu nestačilo. Uvidíme, ako to bude v týchto voľbách, treba však dúfať, že voliči si uvedomia svoju zodpovednosť a budú sa podľa toho aj rozhodovať.

Hanba primátora Slafkovského

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Keď primátor Liptovského Mikuláša odmietol účasť ruskej delegácie na pietnom akte pre osloboditeľov nielen mesta, ale aj celého Liptova, médiá akosi nehovorili o jeho extrémizme. Alexander Slafkovský z SDKÚ je iste demokrat, len jeho konanie je také extrémne, až to vyráža dych! Ľudia, ktorí na Liptove v bojoch druhej svetovej vojny zahynuli, aby oslobodili aj jeho krásne mesto, isto neriešili, či sa narodí nejaký primátor, ktorý bude „brániť Krym“. Neviem, kde sa primátor Slafkovský narodil, len viem, že urobil takú hanbu, akú tu neurobil ešte asi nikto. Zakázal prístup ruskej delegácii na pietnu akciu pri príležitosti oslobodzovania mesta Liptovský Mikuláš a jeho okolia.

Ja osobne som sa to dozvedel zo sociálnej siete, keď som išiel rozhorčene písať status s otázkou, prečo 4. apríla, keď je (aj) výročie oslobodenia Bratislavy, nie je večer nad hlavným mestom osvetlený pamätník Slavín? Kolega spisovateľ Ľuboš Blaha ma upozornil na to, čo sa udialo v Liptovskom Mikuláši. Povedal to veľmi tvrdo, ani ho radšej nejdem citovať. Podstatné je, čo sa vlastne stalo.

POZNÁMKA

Bolo to prvý aprílový týždeň – 4. 4. Pri oficiálnych pietnych aktoch k šesťdesiatemu deviatemu výročiu oslobodenia Liptovského Mikuláša odmietol primátor mesta Alexander Slafkovský účasť vojenského pridelenca obrany Veľvyslanectva Ruskej federácie na oslavách: „Sme toho názoru, že Ruská federácia v súčasnosti porušuje medzinárodné zmluvy a dohody, ktoré sama podpísala,“ zdôvodnil primátor Slafkovský odmietavé stanovisko vedenia mesta (teda seba), čím chcel poukázať zrejme na situáciu krymského obyvateľstva po tamojšom referende. „Zatelefonoval som na ruské veľvyslanectvo, že si účasť pridelenca na oslavách neželáme. Naše stanovisko zobrali na vedomie. Vojaci Sovietskeho zväzu oslobodili mesto, ale dnes Rusko vystupuje ako agresor,“ povedal A. Slafkovský.

„Musíme vyjadriť poľutovanie nad tým, že zrejme v zajatí zintenzívňujúcich sa rusofóbnych nálad zabudol, že pre všetkých slušných ľudí existujú nadčasové hodnoty, s ktorými sa nesmie manipulovať. Medzi ne zaraďujeme spoločný boj proti fašizmu,“ reagoval ruský tlačový atašé Alexej Kulagin. „Sme presvedčení, že tento postoj je súkromným názorom pána Slafkovského a nezodpovedá mienke obyvateľov mesta, ktorému šéfuje, o to viac celého Slovenska,“ dodal. Pri oslobodzovaní mesta zahynulo takmer päťtisíc česko-slovenských a sovietskych vojakov. Aj riaditeľ Múzea SNP v Banskej Bystrici Stanislav Mičev považoval krok primátora Slafkovského za chybu. Podujatia spojené s oslavou historických udalostí majú v prvom rade odrážať ich pietu a význam.

„Vím, byla by to chyba plivat na pomníky,“ spieva Karel Kryl. Primátor mesta Liptovský Mikuláš Alexander Slafkovský mi cez Facebook odpísal na otázku, či pre jeho konanie v komunálnej funkcii skutočne nebol niekto z ruského veľvyslanectva na začiatku slávnosti k oslobodeniu mesta v druhej svetovej vojne, že tam síce ruskí predstavitelia boli, ale hodinu pred oficiálnym začatím spomienkových podujatí. Niekoľko dní po pietnych aktoch sa v meste Liptovský Mikuláš začala petičná akcia za odvolanie primátora...

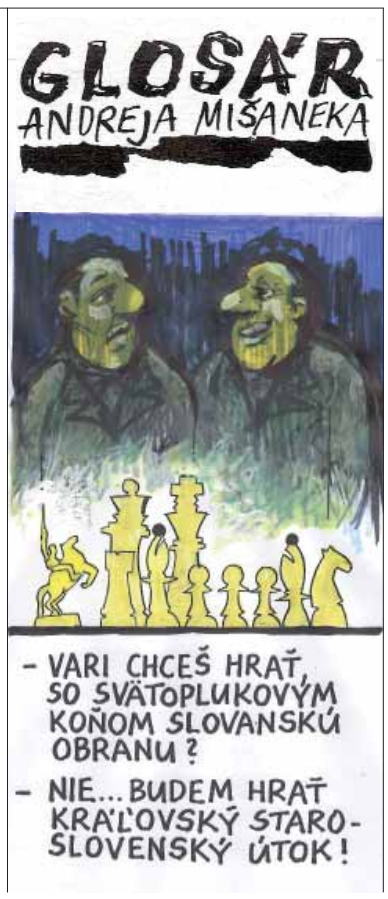

SPOZA OPONY

Prečo hold mŕtvym je cnosť živých

Dušan D. KERNÝ

Je pozoruhodné, ako si spory, neraz politické spory, ktoré sú vlastne reklamou, odnášajú bezbranní mŕtvi či ich pamätníky, tabule. Do dejín politických škandálov sa nepochybne zaradí vášnivý spor politikov, historikov, pseudohistorikov a publicistov okolo nápisu na podstavci sochy kráľa Svätopluka na nádvorí Bratislavského hradu. Dá sa povedať takmer s istotou, že už nikdy sa toto miesto nestane miestom celonárodnej púte, ale národnej nepochybne. Odporcovia kráľa vypadli z vrcholných ústavných funkcií a ničomu sa nenaučili a na nič ani nezabudli.

Podobne je to aj s tabuľou a nápisom na budove na dnešnej Štúrovej ulici, kde bola redakcia Kultúrneho života, pozoruhodného zjavu v dejinách života slovenských spisovateľov a ich organizácie. Tabuľa na pamiatku tam ostala, ale pri obnove fasády akosi nenápadne zmizli dve rovnako veľké tabule, na ktorých boli desiatky mien, ktoré pripravovali zdvih v roku 1968. Aj keď ani jedno meno nemožno vymazať z dejín literatúry a vtedajšieho spoločenského pohybu, obe strany ako keby sa ticho dohodli, že nebudú spolu ani len na pamätnej tabuli, keďže v dnešnom živote sú už dve desaťročia proti sebe. Akoby to bolo len jedno z mnohých potvrdení toho, čo na stránkach Slovenských pohľadov hovorí Ján Fekete Apolkin: „Uvideli sme, ako sa 17. november postupne premenil na 1. apríl.“

Keď človek chcel vidieť, ako si uctievajú naozaj s veľkou slávou sv. Cyrila a Metoda, musel ísť do Benátok, a to v čase, keď hlavné mesto Slovenska nevedelo nájsť piaď zeme na ich súsošie. Keď sa chce človek presvedčiť, ako si vedia uctiť padlých vojakov, treba tiež zájsť do Talianska. Uistila sa o tom matičná delegácia, keď za veľkej talianskej vojenskej slávy pripevňovala mramorovú tabuľu na radnici mesta Ponte di Piave. Teda na Piave, ktorá až teraz vošla z našej pamäti a príbehov starých otcov do našich dejín a nášho terajšieho vedomia.

Ponte di Piave je jedno z miest, kde kedysi ako sanitár bojoval Ernest Hemingway a urobil bojisko nesmrteľným svojím románom Zbohom zbraniam. To využil Drahoslav Machala, ktorý nielen napísal o reportérovi Hemingwayovi, ale sám sa reportérom stal a stal by sa aj nesmrteľným mnohými tabuľami, ktoré z jeho iniciatívy inštalovali, keby sme neboli národom takým nežičlivým, keby sme nemali takú odpornú národnú povahu plnú závisti a závistlivosti po niečom, čo vidíme v rukách druhého.

Tá tabuľa v Ponte di Piave, tabuľa umiestnená matičiarmi, je výnimočná medzi všetkými slovenskými tabuľami – Taliani usporiadali veľkú slávu pri jej inštalovaní, aj keď je na pamiatku vojakom, ktorí padli na Piave v bitke proti nim. Boli to vtedy nepriateľskí vojaci, ktorí bojovali, zabíjali, na útek v panike obrátili celú taliansku armádu, až kým jej neprišli na pomoc Francúzi, Briti a Američania. Tabuľa v Ponte di Piave je tam prvá a jediná tabuľa na počesť vtedajších nepriateľov, vtedajších príslušníkov armády monarchie, ktorá potom zanikla, vojakov, ktorí bojovali na takpovediac nesprávnej strane dejín. A o to šlo, nie či vyhrali alebo či prehrali, ale že boli na nesprávnej strane dejín. Pri inštalovaní prvej tabule vojakom z tej druhej, nepriateľskej strany, vojakom, ktorí ponížili, rozbili a hnali pred sebou desiatky kilometrov spanikárených talianskych vojakov, sa neprejavilo vojenské či politické meranie, ale kultúrne. Kultúra, civilizácia, ktorá sa nezískava v parlamentných či primátorských voľbách alebo na školách a školeniach, ale ktorá je v krvi človeka prítomná s odvekou kultúrou, so vzdelaním a s vierovyznaním. Vzdať hold, úctu hrobom padlých je pre živých cťou.

SEBAOBRANA

Americký vedec Noam Chomsky, známy kritik svetovládnych ambícií mocenskej menšiny, nedávno opäť vyšiel s podnetmi, ktoré môžu osloviť každého jednotlivca. Chomsky kritizuje najbežnejšie stratégie využívané médiami na manipulovanie verejnosti. Základom kontroly spoločnosti je stratégia rozptyľovania verejnej pozornosti.

Stratégie ohlupovania

Stratégia rozptyľovania pozornosti je podstatná na odstránenie verejného záujmu o základné poznatky vedy, ekonómie, psychológie, neurobiológie či kybernetiky. Treba tiež presmerovať pozornosť verejnosti od skutočných sociálnych problémov na záležitosti, ktoré nie sú dôležité. Cieľom je udržiavať ľudí v stálom napätí a neposkytnúť im čas na premýšľanie o najdôležitejších princípoch a faktoch, ktoré sa skrývajú za sociálnymi problémami. Táto metóda v podstate zdôrazňuje symptómy, zatiaľ čo zakrýva zásadné kauzy. Napríklad poukazuje na násilie v mestách alebo na podrobnosti krvavých útokov bez toho, aby pomenovala príčiny týchto problémov. Manipuluje aj s krízami, ktoré sa týkajú ekonomiky alebo násilia, aby povzbudila verejnosť prijať nevyhnutné zlo v podobe obmedzenia občianskych práv či postupného znižovania verejných služieb. (Chomsky myslí najmä USA, no je to globálne.)

V podstate to znamená akceptovanie deštruktívnej sociálnej politiky, ktorá by bola neprijateľná, keby bola na verejnosť uvalená náhle. Premyslene riadená privatizácia, prinášajúca neistotu, nezamestnanosť, zníženie kúpnej sily a miezd – tieto zmeny by vyvolali všeobecnú vzburu, keby boli príliš rýchle. Ďalší spôsob, ako získať súhlas verejnosti s nepopulárnymi opatreniami, je predstaviť ich ako „bolestné, ale nevyhnutné“ s cieľom získať verejné pochopenie pre ich budúce uplatnenie. Potom sa verejnosti odporučí veriť, že „všetko bude lepšie zajtra“. To poskytne viac času na to, aby si verejnosť zvykla na mocenské plány nevýhodných zmien a na ich prijatie s rezignáciou v správnom čase.

Mnoho reklám propagačne využíva detské tváre a intonáciu detí, akoby divák či poslucháč boli malé deti. Pravidlo je, že ak s ľuďmi zaobchádzate, akoby boli v detskom veku, majú sklon reagovať bez kritiky. Tak ako to robia malé deti. Cez reklamu treba predávať konzumné technológie, ale zároveň prinútiť ľudí k neschopnosti rozumieť vyšším technológiám a metódam, ktoré sú používané na ich zotročenie. Kvalita vzdelania poskytovaná nižším sociálnym vrstvám je úmyselne udržiavaná v najhoršom režime, aby masy mohli byť manipulované ako ovce.

To zahŕňa aj manipulovanie verenej mienky, aby štatistika viedla k tomu, že je v móde byť hlúpy, vulgárny a nevzdelaný. Tak je nekritický konzument v podstate celý život nabádaný na to, aby uveril, že práve to sú charakteristiky podstatné pre múdrosť dosahovanú vekom, teda starnutím. Nie múdry kmeť, ale hlúpy niktoš má byť vzorom... Potom príde pocit nešťastia z premárneného vlastného života. V tom médiá tiež majú zvrátenú úlohu. Neustále upozorňovanie ľudí, že sú zodpovední za svoje nešťastie pre zlyhanie vlastnej inteligencie či schopností, má viesť k tomu, aby neskúmali štrukturálne chyby sociálneho a ekonomického systému, ktorý ich zotročil... Nuž teda tak.

Robert LANDIS

S Irenou BELOHORSKOU aj o jubileu Únie žien Slovenska

Deväťročné deti sú závislé od heroínu

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: archív

Irena BELOHORSKÁ má za sebou bohatú odbornú i politickú kariéru. Svoju odbornosť v onkológii využila v Európskom parlamente. V rokoch 2004 – 2009 bola členkou Výboru pre životné prostredie, verejné zdravie a bezpečnosť potravín. V roku 1992 hlasovala vo Federálnom zhromaždení za zánik federácie, bola ministerkou zdravotníctva, poslankyňou NR SR, europoslankyňou a dosiaľ je predsedníčkou Únie žien Slovenska. Je líderka novozaloženého politického subjektu Strany demokratického Slovenska do eurovolieb.

● Sú v súčasnosti ženské spolky potrebné? Akú činnosť, povedzme, vykonáva Únia žien Slovenska?

V súčasnosti zapojenie občanov formou mimovládnych organizácií je mimoriadne dôležité najmä pre spätnú väzbu smerom k vláde i spoločnosti. Vidíme, že veľkí developeri majú peniaze na to, aby si presadili svoje zámery, ktoré často kruto zasahujú do životného prostredia. A je úlohou občianskych združení, aby povedali – tak toto nie! To nie je v súlade s našimi predstavami o kvalite života. Aj Únia žien Slovenska (ÚŽS) ako občianske združenie vykonáva veľmi dôležitú úlohu. Jednak v posúvaní a podporovaní žien do verejných funkcií a v ich ochrane proti domácemu násiliu. Dnešná doba je agresívna tak voči mladým dievčatám a ženám, ako aj voči seniorkám. V súčasnosti sa už ženy v staršom veku boja bývať samy, lebo aj cez deň sa stávajú obeťami trestných činov...

● Čo s tým môže ÚŽS urobiť?

Organizujeme okrúhle stoly, upozorňujeme na tento fakt a usilujeme sa pritiahnuť pozornosť jednotlivých kompetentných orgánov a verejných inštitúcií. Ale neuzatvárame sa len do boja s negatívnymi javmi. Únia sa usiluje pomáhať ženám uplatniť sa vo funkciách, organizovať kultúrno-spoločenský život v obciach, menších mestách. Boli zrušené mnohé kultúrne centrá, ktoré kedysi ženy a deti využívali bezplatne. V súčasnosti snaha o komercionalizáciu života vyvíja tlak na občiansku spolupatričnosť. Máme veľmi kvalitné súbory, ktoré zabezpečujú živú kultúru v regiónoch Slovenska a udržiavanie národných tradícií. Tie boli vždy najmä v rukách žien.

● Kedy vznikla Únia žien Slovenska?

MUDr. Irena Belohorská

ÚŽS je jednou z najstarších ženských organizácií a v roku 2015 budeme oslavovať sedemdesiate výročie jej vzniku. Ani politické turbulencie neznamenali zánik ženských spolkov. V súčasnosti máme okolo dvanásťtisíc členiek. Dominantnými sú krajské organizácie, ktoré majú právnu subjektivitu a samy si organizujú činnosť. Medzi jednotlivými krajmi totiž jestvujú veľké rozdiely. V niektorých sú ženy založené konzervatívnejšie, v iných zasa dynamickejšie. Ženy sa skutočne usilujú udržiavať národné a kultúrne povedomie, starajú sa o zdravý vývoj detí a rodiny. Každého pol roka organizujeme celoslovenské konferencie, ktoré sú pod záštitou krajov a kraje aj určujú témy. Ak na Slovensku rezonovalo týranie žien, organizovali sme v Banskej Bystrici konferenciu za účasti odborníkov z ministerstva vnútra, spravodlivosti, prokuratúry, lekárov, psychológov a každý kraj referoval o svojich poznatkoch z tejto oblasti. Závery a odporúčania iste prispeli k lepšiemu poznaniu a pochopeniu problémov a k ich riešeniu. Organizovali sme konferenciu o správnej výžive, lebo sa nám hromadia civilizačné ochorenia a podobne.

● Ako reaguje ÚŽS na požiadavky zmeny paradigmy v ľudsko-právnej agende? Ako prijímajú ženy nové trendy v ochrane ľudských práv, najmä gender ideológiu?

Rešpektujeme požiadavku ústavne definovať manželstvo ako zväzok muža a ženy. Naše členky majú konzervatívnejší pohľad na rodinu. Dnes nastal posun u mladých a vidíme, že sa nehrnú do manželstva. Neviem z akých dôvodov. Ale kladiem si otázku, či to nie je aj taký ľahkovážny prístup k životu, že prídem, odídem. Bez nejakého záväzku. Ale to nemá nič spoločné s rovnosťou príležitostí iných skupín. My sa neusilujeme vylúčiť istú časť populácie z kruhu spoločnosti. Rešpektujeme ju. Ale nepáči sa nám exhibicionizmus. Ponáhľať sa v našom kultúrnom prostredí s etablovaním manželstva homosexuálnych párov netreba. Niektoré štáty EÚ si držia túto líniu a aj Slovensko sa bude zrejme musieť vyrovnať s tým, ak sa takýto pár zosobáši mimo územia nášho štátu. Myslím si však, že v súčasnosti máme oveľa väčšie problémy. Trebárs otázka práv dieťaťa, týrané deti či deti ulice. Máme dokonca deväťročné deti na heroíne...

● Boli ste významnou predstaviteľkou zaniknutého HZDS. V súčasnosti ste líderkou kandidátky do eurovolieb za Stranu demokratického Slovenska. Prečo sa vraciate do politiky?

Z politiky som nikdy neodišla, ibaže sa v nej pohybujem na inej úrovni než ústavnej. Ustavične som sa zaoberala otázkami zdravotníctva, školstva, detí. V Európskom parlamente som pracovala vo výbore, ktorý sa venoval onkologickým ochoreniam. Dve z mojich prác riešili detskú problematiku. Cez ženskú organizáciu a svoje pracovisko som sa dostala do federálneho parlamentu a sprevádzala som Slovensko od začiatku na jeho ceste k samostatnosti. Bola som pri začiatočných ťažkostiach štátu, ktoré sme museli preklenúť. Rozbeh Slovenska bol mimoriadne ťažký a skutočne vyžadoval od mnohých ľudí maximálne úsilie. Neskôr som sa stala poslankyňou NR SR a zastupovala som Slovensko v Rade Európy. Po vstupe SR do EÚ som sa stala poslankyňou Európskeho parlamentu. Od skončenia mandátu využívam tieto svoje skúsenosti v mimovládnej sfére.

● Strana demokratického Slovenska vznikla len nedávno. Aké sú vaše očakávania?

Máme záujem, aby Slovensko bolo moderným štátom 21. storočia. Aby malo svoje pevné ukotvenie v rámci európskeho priestoru a aby sa dokázalo postarať o svojich občanov. Trápi ma, že sme dokázali splniť kruté podmienky vstupu do EÚ, ale často to bolo za cenu zníženia kvality života na Slovensku. Politici sú povinní usilovať sa o zlepšenie života na Slovensku.

● Prospieva politikom pauza vo vysokej politike?

Určite a ešte viac politické prefackanie.

Nepokojná krajina Ukrajina

Drahoslav MACHALA

Zvláštne a príjemné je čítať si blogy slovenských čitateľov, ktoré reagujú na dianie na Ukrajine. Slovenský zmysel pre objektivitu vôbec nenarušil súvislý prúd informácií a komentárov z najhlúpejších médií v Európe – myslím tým vo všeobecnosti z médií účinkujúcich na Slovensku, a osobitne zo servilného a jednostranného Slovenského rozhlasu. Toto ešte pred pár rokmi skvelé profesionálne médium obsadili novinárski začiatočníci, doslovní nedoukovia a prvolezci. Typický pre ich „profesionálne rozmýšľanie“ je prístup, že na čo nestačia sami, vypýtajú si z „bratského“ Českého rozhlasu. Rovnako sa správa aj tzv. Slovenská televízia, ktorá si vypomáha spravodajcami z Českej televízie. Tento pohodlný český mediálny imperializmus, keď sa na udalosti u najbližšieho suseda Ukrajiny nepozeráme a nehodnotíme ich slovenskými očami a zo slovenského národného a štátneho záujmu, zreteľne ukazuje „otrockú“ tvár trápnych slovenských akože novinárov. Sotva by ste sa od nich dozvedeli o tom, ako na príslušníkov Berkutu strieľali dobre vycvičení školení ostreľovači, nič o molotovových koktajloch, nič o trénovaných provokatéroch, nič o zvolení tzv. ilegálneho ukrajinského parlamentu, ktorý sa konštituoval „slobodne pod samo-

O ČOM JE REČ

palmi Pravého sektora“. Niktorý z „odvážnych a nezávislých slovenských novinárskych papagájov“ nenapíše o rodinnom pozadí Arsenija (Arzéna) Jaceňuka, ani to, aké sú ciele Baťkivščyny s prvoradou úlohou zrušenia ruštiny ako druhého oficiálneho jazyka Ukrajiny. Zacitujme preto z úvahy Američana Wayna Madsena Úlohy scientologickej brigády z 8. apríla 2014, v ktorej píše: „Takmer súbežný nástup k moci Arsenija Jaceňuka ako úradujúceho premiéra Ukrajiny a Andreja Kisku ako budúceho prezidenta SR vyvolal obavy, že tajnostkárska scientologická cirkev, ktorá sídli v USA, sa chopila moci v strednej a východnej Európe... Kritici cirkvi vyslovili, že Hubbard pracoval na programe CIA MK Ultra a používal cirkev ako krytie pre operácie a ovládanie myslí tejto agentúry. Jedna vec je ohľadne scientológie neoddiskutovateľná, totiž to, že utajuje všetko okolo svojich operácií a konečných cieľov. Lebo kedykoľvek sa táto sekta či kult objaví v správach, nastupuje úsilie scientologického vedenia umlčať kritikov prostredníctvom zastrašovania, manipulácie sociálnych sietí ako Wikipédia, ale aj zabezpečenie, aby aj jej členovia dodržiavali totálne utajovanie.

Po Západom financovanom puči proti vláde Viktora Janukovyča na Ukrajine sa začali objavovať informácie, že Jaceňuk, jasný favorit neokonzervatívcov z Washingtonu, napríklad námestníčky ministra zahraničných vecí Victorie Nulandovej, buď už v scientológii robil, alebo je plnohodnotným, vysoko postaveným členom kultu na pozícii známej ako ‚operačná úroveň thetan 6‘ či ‚OT-6.‘ Jaceňuk a jeho sestra, obyvateľka Kalifornie (aké jemné prepojenie do USA!), popierajú akékoľvek napojenie na scientológiu... Niektoré správy naznačujú, že Jaceňuk absolvoval scientologickú ‚dianetickú‘ školu v Kyjeve v roku 1998. Scientológia svoju prítomnosť na Ukrajine zabezpečuje na ulici Ivana Mazepu č. 14 v centre Kyjeva a Jaceňuk sa údajne upísal tomuto náboženstvu, keď pracoval ako konzultant Aval Bank. Túto banku v roku 2005 kúpila rakúska Raiffeisen Bank.“ Čo poviete? Celkom zaujímavé čítanie od nezávislého Američana, nie? Zo slovenských zglajchšaltovaných médií sa však nedozviete nič o tom, ako kradla ruský plyn Julija Tymošenková a ako nafúkane sa správala počas plynovej krízy voči Slovensku. A táto plynová princezná má odvahu opäť kandidovať na post prezidenta Ukrajiny. A keď Rusi na východe Ukrajiny v mestách Lugansk, Doneck, Charkov len zopakujú scenár Majdanu, tak už je to nedemokratické, protiústavné a rozbíjačské a separatistické... Vidno, že ak robia dvaja to isté, nie je to to isté.

Prekvapila, inšpirovala, potešila finančníkov, no vraj stráca dych

Bločková lotéria prežila prvý polrok

Ivan BROŽÍK – Foto: internet; zdroj: spravy.pravda.sk

Do systému Národnej bločkovej lotérie bolo od jej spustenia 16. septembra 2013 do približne konca marca 2014 zaregistrovaných vyše šesťdesiatjeden miliónov pokladničných bločkov. Finančnej správe za ten čas nahlásili od občanov viac ako päťtisícpäťsto bločkov, ktoré rozhodne neboli v poriadku. Oveľa zaujímavejší by bol údaj, koľko falošných elektronických pokladníc systém zachytil sám.

Zámerom bločkovej lotérie totiž bolo dostať do daňového systému to, čo doň podľa zákona patrí, a vychytať z prostredia trhu falošných obchodníkov, ktorí s daňovou povinnosťou pracujú nanajvýš svojsky. Zámer sa určite plní na výbornú. Preto sa o tento systém spolupráce s obyvateľstvom zaujíma aj Česká republika a Albánsko, kde chcú takto poraziť finančné mafie, a čuduj sa svet – už aj Nemecko.

■ SIEŤ NA ÚNIKY

Po vlne kritiky, ak nie až posmechu či výsmechu v prevažne pravicovo alebo liberálne orientovaných slovenských médiách, ktoré sa témou bločkovej lotérie intenzívne zaoberali krátko pred jej spustením (ide naozaj iba o náhodu?), akosi ich záujem o projekt pominul. Až do takej miery, že problematiku ignorujú. Minister financií Peter Kažimír sa počas oficiálnej návštevy Nemecka stretol so svojím kolegom, s nemeckým ministrom financií Wolfgangom Schäublom. Na stretnutí diskutovali o aktuálnych európskych témach a záujem u nemeckého ministra vyvolala bločková lotéria, ale aj ekonomické výsledky Slovenska. Ak sa pozastavíme iba pri lotérii z pokladničných bločkov, potom musíme dodať, že nemecká strana sa naozaj intenzívne zaujímala o tento projekt, ktorý je dávaný za príklad a súčasne jedno z opatrení v boji proti daňovým únikom aj ostatným európskym krajinám.

Na Ministerstve financií SR najnovšie absolvovala konzultácie na túto tému albánska delegácia vedená ministrom pre ekonomický rozvoj, obchod a podnikane Arbenom Ahmetajom. Predstavitelia rezortu financií im prezentovali opatrenia, ktoré sme prijali v boji proti daňovým podvodom, ako aj zaznamenané úspechy vo výbere daní. Albánsku delegáciu pritom upútal aj slovenský projekt bločkovej lotérie.

„Je potešujúce, že Albánsko je ďalšou krajinou, ktorej predstavitelia prejavili záujem dozvedieť sa viac o našej Národnej bločkovej lotérii," informoval v tlačovej správe rezort financií s tým, že o tomto projekte sa už začiatkom tohto roka hovorilo aj na stretnutí ministrov financií v Bruseli, a bol jednou z tém počas februárového stretnutia ministra financií Petra Kažimíra s nemeckým ministrom financií Wolfgangom Schäublom. Oslovila tiež predstaviteľov českej vlády, ktorá má dokonca záujem zaviesť takúto formu lotérie. Bločkovú lotériu po Slovensku uvádza do praxe aj Portugalsko.

■ OPUSTENÉ VÝHRY

Stáva sa, že si poniektorí výhercovia buď nezistili, alebo zabudli skontrolovať výsledky lotérie. O výhru sa totiž neprihlásili. Alebo si aj prišli pre výhru, mali platný registračný kód, ale nedokázali sa preukázať výherným bločkom. Podľa pravidiel je však výherca povinný predložiť originál zaregistrovaného pokladničného dokladu. Prepadnuté finančné výhry, ako aj tri automobily sa potom presunuli do ďalšieho kola.

Národná bločková lotéria alebo aj Štátna lotéria pokladničných dokladov je lotériová hra, v ktorej možno vyhrať zaujímavé výhry prostredníctvom dokladov z elektronickej registračnej pokladne. Do Národnej bločkovej lotérie sa môže zapojiť každý občan starší ako osemnásť rokov s bločkom (dokladom z elektronickej registračnej pokladne) s cenou nákupu viac ako jedno euro. Účasť na Národnej bločkovej lotérii s týmto bločkom vzniká jeho zaregistrovaním.

■ IDEME ĎALEJ

Projekt nahlasovania nepoctivých podnikateľov pokračuje. Finančná správa preto vyzýva občanov, aby aj naďalej posielali svoje podnety elektronicky na adresu: pokladnica@financnasprava.sk. Podozrivý pokladničný blok treba naskenovať a poslať e-mailom. Ten, kto blok vôbec nedostane, mal by nahlásiť presnú adresu prevádzky, čas a dátum nákupu a nechať na seba kontakt pre prípad, že údaje bude potrebné spresniť či overiť. Podnety môžu ľudia zasielať aj poštou na adresu Finančného riaditeľstva (Mierová 23, Bratislava 815 11), na obálke stačí uviesť heslo – pokladnica. Každý, kto na neseriózných podnikateľov upozorní, zostane v anonymite.

Bločková lotéria nespôsobí obrat v nazeraní Slovákov na platenie či neplatenie daní, no má pozitíva, ktoré sa na prístupe ľudí k odvádzaniu daní môžu preukázať.

Politické vytĺkanie kapitálu situáciu penzistov na Slovensku nezlepší

Dôchodkovému systému hrozí bankrot

Ján ČERNÝ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Nie až tak dávna analýza Inštitútu pre výskum sociálno-ekonomických rizík a alternatív poukazuje na katastrofálne fakty. Venovala sa starodôchodcom, teda tým seniorom, ktorým bol priznaný starobný dôchodok pred 1. januárom 2004. Vyplynulo z nej, že k 31. decembru 2013 bolo vyše päťdesiatpäť percent starobných dôchodkov starodôchodcov pod hranicou chudoby 346 eur mesačne.

Celkový počet vyplácaných starobných dôchodkov starodôchodcov bol pritom ku koncu roka 2013 606 786, čo predstavuje až šesťdesiatjeden percent z celkového počtu 988 278 starobných dôchodkov seniorov.

Viac ako sedemdesiat percent dôchodkýň – žien – malo starobný dôchodok pod 346 eur mesačne. U mužov starodôchodcov tvoril tento podiel 18,73 percenta.

■ NIŽŠIE ODVODY

Medzi politikmi na Slovensku sa už verejne pretriasa, že dôchodkovému systému u nás hrozí bankrot. Bolo ich počuť aj počas rokovaní Národnej rady Slovenskej republiky. Tým, že Sociálnej poisťovni klesajú príjmy z odvodov, štát musí poisťovňu dotovať, aby mala z čoho vyplácať dôchodky. Za dôvodom poklesu príjmov možno vidieť demografiu, ale aj politiku súčasnej i predchádzajúcich vlád. V roku 2014 musí ísť zo štátnej pokladnice na dôchodky 1 061 miliardy eur. Táto dotácia štátu do poisťovne predstavuje sumu osemdesiat eur na jedného dôchodcu. Keby táto dotácia do poisťovne neprišla, dôchodky, ktoré poberajú súčasní dôchodcovia, by boli nižšie o osemdesiat eur.

■ VINNÍKA NIET

Prvý pilier tak ako funguje dnes, je neudržateľný. Zato však nemôže terajší riaditeľ Sociálnej poisťovne. V parlamente padlo viacero návrhov na zmenu ústavných zákonov, ktoré môžu situáciu s dôchodkami pozitívne ovplyvniť. Ibaže pre väčšinu poslancov tie návrhy nie sú až také dôležité ako nepretržitý vzájomný politický boj o „situáciu v súdnictve", čo už je v podstate dávno mŕtva a bežnému občanovi nič nehovoriaca fráza. Podľa Miroslava Číža (Smer-SD) opoziční poslanci o téme dôchodky hovoria klamstvá.

Napriek veľkému kriku sú fakty takéto. Dnešné rozdelenie odvodov do prvého a druhého piliera produkuje ročnú stratu deväťsto miliónov eur. Jeho financovanie bolo pokryté do roku 2009, dnes teda výrazne zvyšuje deficit, čo je v čase tvrdej konsolidácie financií problém sám osebe. Problém je o to väčší, že štát si na financovanie tohto rozdelenia požičiava za úrok vyšší, ako je zhodnocovanie úspor ľudí. To znamená, že všetci cez štátny rozpočet dotujú straty účastníkov druhého piliera. „Zhodnocovanie" vyzerá v praxi tak, že výnos v druhom pilieri je nižší ako inflácia, teda reálne sa úspory ľudí znehodnocujú. V priemere za sedem rokov o 11,68 percenta a v súhrnnej hodnote dvestošesťdesiatosem miliónov eur. Na porovnanie, priebežný systém reálne zvýšil dôchodky o 16,62 percenta. Alebo inak, človek s mesačným príjmom do tisíc eur bude mať za roky 2005 až 2015 z druhého piliera o osemnásť percent nižšiu penziu ako z priebežného systému.

■ NEVHODNÁ DEMOGRAFIA

To, že v druhom pilieri sú tisíce ľudí, pre ktorých je z hľadiska ich veku či príjmu vyslovene nevhodný, dnes nespochybňuje nikto. Systém, ktorý znehodnocuje úspory ľudí a pre štát vyrába bezmála miliardový deficit, je neudržateľný, na čom sa zhodli všetci členovia Rady solidarity a rozvoja. V záujme udržateľnosti výšku zhodnocovania druhého piliera znížili na štyri percentá, s neskorším zvyšovaním na šesť percent a s daňovým zvýhodnením dve percentá z vlastných zdrojov.

Stále sme však vraj krajinou s najsilnejším druhým pilierom v regióne, pravicové vlády v Česku aj Poľsku išli na nižšiu úroveň.

„Sme prvou vládou, ktorá udržateľnosť dôchodkového systému rieši komplexne. Uvedomujeme si demografický vývoj, preto sme okrem iného výhľadovo naviazali vek odchodu do dôchodku na strednú dĺžku života," tvrdí predseda vlády Robert Fico. Zaujímavý je jeho nasledujúci názor: „Chápem, že opozícia zúfalo potrebuje tému. Pýtam sa však, o akých ‚zlodejoch dôchodkov' a akej ‚záchrane úspor ľudí' to opozícia hovorí, keď z úspor ľudí sú čisté straty a zlodejský je nanajvýš systém, ktorý ich produkuje? Zmeny boli nevyhnutné a žiadne politické divadlo na tomto fakte nič nezmení."

■ CITEĽNÝ PROBLÉM

Situácia, keď už nielen určití jednotlivci, ale celé skupiny obyvateľstva začínajú pociťovať aj signalizovať nedostatok prostriedkov na základné životné potreby, aké sú bežné inde, nútia k tomu, aby sa kompetentní, povolaní či zvolení zaoberali týmto spoločenským problémom. V našej domácej politike to však mnohých politikov vôbec nezaujíma. Ide im o udržanie si vplyvu v politických stranách a nad nimi, o pozície, z ktorých je veľmi sľubný nástup k politicky zabezpečenej existencii aj po ďalších voľbách. Prečo práve na toto zabúdajú vo volebných časoch občania, ktorí bojujú so životom deň čo deň a bez záujmu o to, ako vlastne žijú či živoria?

POZNÁMKA

Štatistické údaje ukazujú, že Slovensku sa začalo dariť. Ak by sme sa však orientovali podľa domácej spotreby, nevyzeralo by to ružovo. Už od roku 2009 sa totiž tento ukazovateľ našej ekonomiky akosi nedarí rozhýbať. Národná banka Slovenska (NBS) už síce aj v januári zaznamenala mierny pozitívny pohyb, ale výraznejšiu aktivitu očakáva až po skončení prvého štvrťroka 2014.

Potešujúci rast

Ak by sa čitateľom zdalo, že ten už sa predsa skončil, potom treba pripomenúť, že zber dát trvá určitý čas, a preto z ekonomického pohľadu je kvartálny výsledok ešte len záležitosťou budúcnosti. Očakávaný mierny rast domácej spotreby by mal byť sprevádzaný aj zvýšením miezd, teda nie natoľko míňaním úspor obyvateľstva. NBS predpokladá, že v tomto roku domáci dopyt spolu so zahraničným by sa rozhodne mali stať zdrojom badateľného rastu nášho hospodárstva. Aktuálny odhad už je v číselnom vyjadrení vyšší ako ten z vlaňajška – je na úrovni 2,4 percenta. V poslednej decembrovej prognóze pritom centrálna banka predpokladala, že rast hrubého domáceho produktu v roku 2014 dosiahne 2,2 percenta, čo ešte v rámci januárovej aktualizácie upravila mierne nahor – na 2,3 percenta. Na rok 2015 predpokladá NBS rast už vo výške 3,3 percenta a v odhadoch pre rok 2016 sa drží „pri zemi", nateraz okolo 3,6 percenta.

Potešujúce tiež je, že ceny vo februári historicky prvýkrát medziročne klesli. Po tom, čo sa v januári ich rast zastavil, totiž v druhom mesiaci tohto roka zaznamenali mierny pokles o 0,1 percenta. Rovnaký vývoj mali spotrebiteľské ceny aj v medzimesačnom porovnaní, keď sa vo februári oproti januáru znížili o 0,1 percenta. V januári pritom ešte vykázali medzimesačný rast o 0,2 percenta. Informoval o tom Štatistický úrad SR.

Ak sa asi pred mesiacom v médiách skloňovalo slovo deflácia, čo je klesanie spotrebiteľských cien, potom NBS upozorňuje, že sa nedá očakávať, že by pokles cien negatívne ovplyvnil ekonomiku (podľa NBS aktuálne údaje ani nenapĺňajú jednu z definícií deflácie, podľa ktorej ide o medziročnú zmenu cenovej hladiny po štyroch po sebe nasledujúcich štvrťrokoch).

„V krátkodobom horizonte hlavnými faktormi cenového vývoja budú naďalej nízke ceny energií, nízka dynamika cien trhových služieb a nízka dynamika cien potravín ovplyvnená pravdepodobne aj vývojom českej koruny," dodáva NBS.

Ešte sa chvíľku venujme aktuálnemu stavu na našom trhu práce, tiež z pohľadu NBS. Po pozitívnom vývoji koncom roka 2013 sa očakáva, že tento trend bude aj v roku 2014 pokračovať. Očakávania zamestnávateľov o budúcej potrebe pracovných síl sú v podstate optimistické, a to samozrejme bude mať vplyv na čísla zamestnanosti. Ak by sa malo hovoriť, kedy bude nárast zamestnanosti najvyšší, tak to bude určite ešte v prvej polovici tohto roka.

Ivan BROŽÍK

POZNÁMKA

Kurz čínskeho jüanu dlhodobo rastie a už v roku 2017 sa môže stať popri dolári a eure treťou najsilnejšou menou sveta. K jeho silnému postaveniu prispieva skutočnosť, že ČĽR má obrovské valutové rezervy kryté zlatom. Ruský týždenník Argumenty i fakty (č. 7/2014) v reportáži z ČĽR opísal situáciu v tejto krajine. Tridsaťročný obchodník Cjuan Bo z Kunminu sa nezaujíma o kurz dolára. V jeho meste zmenáreň nie je potrebná, pretože tovary pre svoj supermarket kupuje za jüany (alebo ako ich volajú v Číne ženminbi – národné peniaze).

Jüan akceleruje

Keď cestuje za hranice – do Thajska, Laosu, Myanmaru – tam sa tiež platí čínskou menou a každý zmenárnik alebo aj vybrané obchody ju ochotne prijímajú. „Ešte v osemdesiatych rokoch jüan zbytočne nikto nebral," hovorí pracovník Bank of China v Kunmine Tan Mei. „Dokonca v susedných štátoch čínske peniaze pohŕdavo nazývali rezaným papierom. Lenže dnes patrí ženminbi medzi desať najobľúbenejších svetových valút. Jüan predstihol v ratingu rubeľ, dánsku korunu aj novozélandský dolár. Podľa rozhodnutia pléna Komunistickej strany Číny za jeden a pol roka sa jüan oficiálne stane konvertibilným – ‚farebné papieriky!' s portrétom Maa krok za krokom prenikajú do ekonomiky planéty."

Od roku 2007 Peking pripravuje plán vytvorenia spoločnej meny Ázie podľa vzoru eura a hlavným v tejto schéme bude ženminbi. V Číne nie je plyn a ropa, ktoré by držali vlastnú menu, no kurz jüana stúpa.

Jeden z receptov na silný jüan je osobitná úcta Číňanov k svojej mene. Dolár v ČĽR je držaný na uzde: v hoteloch každému turistovi zamenia iba tristo dolárov na deň (aby sa do obehu nedostalo príliš veľa zahraničných peňazí). Zmenárne chýbajú (okrem špeciálnych ekonomických zón v Šenčžene a Čžuchae), záujemca o doláre musí ísť do banky, vystáť tam rad, vyplniť hromadu papierov a dostať na ne pečiatky. Dokonca na tovarových trhoch, hraničiacich s Hongkongom a Macaom, obchodníci berú dolár neochotne a vždy za znížený kurz. Keď Číňan potrebuje valuty na cestu do Európy alebo USA, vypíše objednávku do Bank of China: je povolené nakúpiť päťdesiattisíc dolárov ročne. Obchodník je povinný dohodnúť s bankou kúpu tovaru v zahraničí, nie je možné vyviezť peniaze do off-shore (napr. na Cyprus). Najvýznamnejšou skutočnosťou však je, že Čína vyrába doma prakticky všetko – potraviny, elektroniku, autá – čo posúva jüan hore. Krajina s jednou miliardou a tristo päťdesiatimi miliónmi obyvateľov doslovne zavalila svetové trhy svojou produkciou. Číňania zvyšujú kurz „národnej meny" jednoduchým spôsobom: svojim partnerom navrhujú osobitné zľavy, ak za tovary vyrobené v ČĽR zaplatia jüanmi. Veľkí obchodníci, prirodzene, radšej nakúpia na burzách svojich krajín papieriky s obrazom Maa, zvyšujúc tak kurz a obľubu ženminbi. Čína sa stáva názorným príkladom krajiny, ktorej menová jednotka (kedysi sa k nej správali ako k toaletnému papieru) má dnes všetky šance stať sa jednou z hlavných svetových valút.

Ivan LUŽÁK

Najväčší geopolitický a geoekonomický spor v našom susedstve

Ukrajinské ponaučenia pre Slovensko

Čo znamená susedstvo s Ukrajinou s nestabilnou situáciou, sa presviedčame už dlhé týždne. Otázka je, čo prinesú májové prezidentské voľby pre hlboko rozdelený a veľmi zadlžený štát. To, čoho sme svedkami, je zrážka revolúcie s populizmom a nacionalizmom, vo vnútri konfrontovaná so zatiaľ protichodnými záujmami USA, EÚ a Ruskej federácie. Poučenie pre Slovensko je mnohoraké.

Dušan D. KERNÝ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Po prvé: diplomacia predvídavo analyzovala situáciu ako najväčší geopolitický a geoekonomický spor roku 2014. Rovnako sa kriticky stavala už vlani k snahám EÚ sústrediť sa na osobu J. Tymošenkovej, a najmä proti tomu, aby EÚ trhala Ukrajinu za ruku jedným smerom a Rusko druhým. Bratislava bola za to, aby sa nechali aj pri dohodách s EÚ otvorené ukrajinské dvere na východ, teda aby sa nerátalo s vylúčením Ruska nielen z ukrajinských záležitostí, ale aj z projektu celoeurópskej spolupráce a bezpečnosti. Preto dnes stojíme pred otázkou, v koho záujme sa presadil model nielen vylučovania Ruska z európskej bezpečnosti, ale aj takého prístupu, ako keby Rusko bolo protivníkom. Vývoj ukázal, že je to prístup, ktorý si teraz odpykáva ukrajinské obyvateľstvo na vlastnej koži. Je viac ako zrejmé, že vylučovať Rusko z uceleného projektu európskej bezpečnosti bol nielen taktický, ale aj strategický omyl.

■ **BUDEME PLATIŤ**

Za toto zistenie budeme platiť – v priebehu jedného týždňa dvaja slovenskí ústavní činitelia a jeden hovorca najväčšej plynárenskej spoločnosti museli korigovať, ak nie dementovať tvrdenia ukrajinských činiteľov. Citovanie slovenského ministra, že „ukrajinskí predstavitelia nehovoria vždy pravdu", je len zle utajeným diplomatickým pokusom neskrývať fakt, že klamú. Nejde o to, že ešte len dočasná kyjevská vláda, ktorá má plnú podporu EÚ a USA, ale jej predstaviteľ klame. Ide o prvé, ale zaručene nie posledné upozornenie, s akou ukrajinskou politickou kultúrou máme a budeme mať do činenia. Ešte neraz sa zrejme ocitneme v tej koži, v ktorej boli ruskí vyjednávači v otázkach dodávok plynu na Ukrajinu. Tento prípad „častého nehovorenia pravdy" sa týkal priamo Slovenska a jeho možností dodávať reverzný plyn, teda plyn zo Západu na Ukrajinu.

Tlak na Slovensko je pochopiteľný – práve my máme najväčšie možnosti dodávať reverzný plyn zo Západu na Východ, technicky môžeme dodávať až pätinu celej ukrajinskej potreby. Príbeh obchodovania s plynom nie je pre neskúsených a Ukrajinci nimi nielenže nie sú, majú aj plynové princezné, plynových oligarchov. Dolárových miliardárov. Pokiaľ ide o výklad dnešnej ceny plynu, ktorú účtuje moskovský monopol Gazprom kyjevskému monopolu Nefteukrgaz, je pozoruhodné, že ju spochybňujú politici, ale nie odborníci.

To všetko sa deje v situácii, keď Ukrajina potrebuje mnohomiliardovú pomoc. Na Ukrajine vždy išlo o miliardy za celé tie desaťročia od vzniku štátu. Vznikli miliardári, ale nesformovala sa doteraz ani jedna osobnosť, ktorá by mohla reprezentovať či dokonca zjednocovať alebo aspoň byť rešpektovaná v oboch častiach ukrajinského štátu. Najvýraznejší kandidát je miliardár Petro Porošenko, skúsený v politike, ústavných funkciách, ako aj v mediálnom biznise. Jeho televízia nepretržite vysielala nielen udalosti oranžovej revolúcie pred deviatimi rokmi, ale aj terajšej od novembra 2013 do prevratu vo februári 2014 a do vytvorenia nových pomerov dočasnej vlády a dočasného prezidenta.

■ **MUŽ KOMPROMISU**

Petro Porošenko, stúpenec Únie a Aliancie, je spomedzi všetkých ostatných azda možným prísľubom kompromisu. Ale akého? Počet obyvateľov Ukrajiny klesol za roky nezávislosti z päťdesiatdva miliónov na štyridsaťšesť. Dávno predtým než sa Krym v medzinárodne neuznanom referende pričlenil k Rusku, vyše štyri milióny Ukrajincov našli trvalý či dočasný domov a možnosti obživy v Ruskej federácii. Ukrajina čelí obrovským problémom. Ako vidno, obyvateľstvo v oboch častiach štátu prijíma násilie pri demonštráciách nielen ako svoju zbraň, ale ako svoje právo. Tým, že EÚ a NATO vylúčili v posledných rokoch napriek naliehaniu tak Kyjeva, ako aj Moskvy Rusko z riešenia celej situácie, došlo k masívnej destabilizácii, ktorej sme teraz svedkami. Postavili sme Kyjev pred kategorickú voľbu – ak podpíše dohody s Európskou úniou, je vylúčená dohoda Ukrajiny s Ruskom. Následky tejto taktiky, ktorá nebola domyslenou stratégiou, vidíme už dlhé týždne.

■ **NEPRIPRAVENOSŤ MÉDIÍ**

Pre Slovensko má vývoj na Ukrajine aj ďalšie poučenie. Ukázal úplnú nepripravenosť verejnoprávnych médií vecne vysvetliť celý vývoj novembrom 2013 a prvými demonštráciami počnúc po dnešné udalosti. V porovnaní s českými médiami nie sme ani len učňami a dodnes pretrváva monopol českých informácií priamo z miesta udalostí aj v slovenských médiách. Mení a deštruuje sa aj slovenčina – kým v Kyjeve sme hovorili o demonštrantoch, pokiaľ ide o Charkov či Luhansk, hovoríme o výtržníkoch. Keď šlo v Kyjeve o zvrhnutie prezidenta a vlády s porušením ukrajinskej ústavy, hovorili sme o protestoch, keď sa demonštruje na východe Ukrajiny, hovoríme o separatistoch. Keď sa traja ministri EÚ pričinili o neústavný prevrat v Kyjeve, nehovorili sme o destabilizácii situácie, hoci bola očividná a v priamom televíznom prenose, ale teraz sa – paradoxne – obviňuje z destabilizácie Rusko.

Po voľbách majú Slováci v Maďarsku len slabý hlas hovorcu

Nečistá hra so všetkými menšinami

Po rakúsko-maďarskom vyrovnaní v roku 1867 a rozdelení ríše na princípe dualizmu začali maďarské vládnuce kruhy uplatňovať politiku tuhej centralizácie a násilnej maďarizácie nemaďarských národov, ktorá v rôznych podobách a za vlády všetkých doterajších politických systémov pokračuje dodnes. Maďarská spoločnosť nie je ochotná ani pripravená akceptovať výsledky prvej a druhej svetovej vojny.

Claude BALÁŽ – Foto: archív SNN

Podľa údajov mierovej konferencie z rokov 1919 – 1920 žilo v Maďarsku pri zániku monarchie približne 483 000 príslušníkov slovenského etnika, po skončení druhej svetovej vojny podľa údajov inej medzinárodnej komisie bol počet Slovákov v Maďarsku 630 000. Zhrňujúc možno povedať, že podľa štatistík počet Slovákov v Maďarsku klesol v závislosti od zdroja zo 400 000 – 500 000 začiatkom 20. storočia na dnešných približne 18 000 osôb, čo je pokles o 95,5 percenta. Taký je výsledok tzv. proklamovanej najlepšej národnostnej politiky v Európe. Je to jedno, či vládne Béla Kún, Miklos Horthy, János Kádar alebo Viktor Orbán, v tejto oblasti panuje vzácna kontinuita maďarskej štátnej politiky.

Slováci s hlasom v maďarskom parlamente nesedia.

■ **CEZ INTERNET**

K základným právam občana v demokratických krajinách a najzákladnejšou formou účasti na verejnom živote obyvateľa štátu je využitie volebného práva. Voľby sú pravidelne sa opakujúci proces, ktorým sa v demokratických krajinách obsadzujú verejné funkcie. Maďari v nedeľu 6. apríla 2014 volili podľa nového volebného zákona prijatého 23. decembra 2011. Voliči rozhodovali o mandáte už iba 199 poslancov miesto doterajších 386. Novinkou je zavedenie volebného práva pre držiteľov maďarského občianstva žijúcich v zahraničí v súlade s novou ústavou, ktorá určuje, že trvalé bydlisko už nie je podmienkou volebného práva. Držiteľom maďarského občianstva v krajinách, kde je zakázané dvojaké občianstvo – v Rakúsku, na Slovensku a Ukrajine –, zaviedla maďarská vláda možnosť registrácie cez internet. Na formulároch uviedli svoje osobné údaje a adresu, na ktorú im potom zaslali hlasovacie lístky. Maďarská vláda deklarovala, že dbá na to, aby sa v procese volebnej registrácie zahraničných Maďarov nedostali ich údaje do rúk krajiny, v ktorej žijú. Najviac zahraničných Maďarov k voľbám zaregistrovali v rumunskom Sedmohradsku, v srbskej Vojvodine a v Nemecku.

■ **NEČISTÉ PRAKTIKY**

Nová ústava a nový volebný zákon umožňujú „zapojiť sa do práce zákonodarného zboru" aj trinástim registrovaným národnostným menšinám v Maďarsku. Na získanie plnoprávneho národnostného poslaneckého mandátu bolo potrebných 20 000 – 25 000 hlasov. Toľko voličov sa nezaregistrovalo ani u jednej menšiny. Do uzávierky voličských zoznamov to spravilo len 1 321 Slovákov! V prípade nižšieho počtu odovzdaných hlasov na národnostnú listinu budú mať menšiny možnosť delegovať do parlamentu takzvaného národnostného hovorcu bez hlasovacieho práva.

Čo na to hovorí slovenský krajanský publicista a básnik Imrich Fuhl, ktorý vo Valnom zhromaždení Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku – verejnej inštitúcie napojenej na štátny rozpočet s ambíciou akéhosi samosprávneho parlamentu Slovákov v Maďarsku –, stojí na čele opozície a od začiatku vyzýval na bojkot registrácie do národnostných parlamentných volieb. Podľa neho rozhodlo niečo iné.

„Aj keby sme nevyzývali na bojkot, tak by sa oveľa viac Slovákov nezaregistrovalo," povedal pre denník Pravda. „Je to nečistá hra. Jej podstatou je, aby sme mali všetko – nie však v praxi, ale viacmenej iba na papieri," kritizuje alibizmus podľa Budapešti príkladnej národnostnej politiky Maďarska. Fuhl má vážne výhrady aj k tomu, že kandidátov na národnostných poslancov deleguje celoštátna samospráva danej národnosti, pričom voliči nemajú k dispozícii ani preferenčné hlasy, aby ovplyvnili poradie na listine. „To nie sú voľby, ale hlasovanie bez možnosti výberu," namieta I. Fuhl.

Pred voľbami v televízii TA3 v relácii V politike vystúpil aj bývalý podpredseda vlády SR a líder kandidátky SMK pre májové voľby do Európskeho parlamentu Pál Csáky, ktorý sa okrem iného vyjadril v tom zmysle, že je to iba chyba Slovákov v Maďarsku, že nevyužívajú dostatočne svoje možnosti. Ak teda podľa niektorých občanov SR, politikov maďarskej národnosti, národnostná politika SR nie je plne v súlade s medzinárodnými štandardmi, ako by to asi vyzeralo, keby prijala tie skutočne demokratické a nasledovaniahodné maďarské štandardy?

Slovensko má záujem na udržiavaní národného povedomia krajanov

Slováci v zahraničí a legislatíva

Claude BALÁŽ – Ilustračná foto: archív SNN

Len nedávno minister zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky Miroslav Lajčák avizoval prípravu novely zákona o Slovákoch žijúcich v zahraničí. Prevažná časť európskych národov a štátov v dôsledku migrácie svojich príslušníkov do zahraničia má svoje zahraničné komunity, ktoré podľa údajov Rady Európy v súčasnosti predstavujú vyše stotridsať miliónov ľudí. Väčšina materských krajín má záujem na udržiavaní vzájomných vzťahov a rozvoji národného povedomia a kultúrnej identity krajanov.

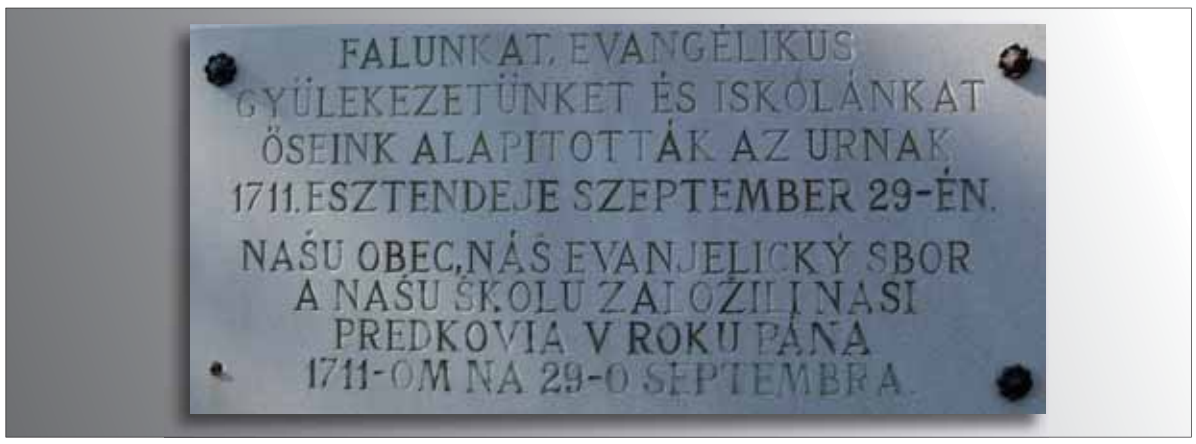

V súčasnosti nájdeme Slovákov vo vyše tridsiatich štátoch celého sveta. Ich početné zastúpenie je rôzne. Od desiatok (Bulharsko, Cyprus, Dánsko, Fínsko, Holandsko, Čile, Nový Zéland, Španielsko, Venezuela, Mexiko a ďalšie), cez stovky (Belgicko, Brazília, Kirgizsko, Uruguaj, Nórsko, Juhoafrická republika), tisícky (Argentína, Chorvátsko, Izrael, Rakúsko, Švédsko, Švajčiarsko, Taliansko, Veľká Británia), desaťtisíce (Austrália, Francúzsko, Srbsko a Čierna Hora, Nemecko, Poľsko, Rumunsko, Ukrajina, Kanada), nad stotisíc (Česko, Maďarsko), ba skoro milión (USA).

■ DIASPÓRY SÚČASNOSTI

Prvý summit európskych diaspór, ktorý sa uskutočnil pod záštitou gréckeho predsedníctva Európskej únie v Solúne (Thessaloniki) 2003, svoju pozornosť zameral na význam diaspór Európy a na podnietenie procesu vytvorenia pevnejších väzieb medzi EÚ a jej diaspórami. Veľké skupiny zahraničnej diaspóry sú dnes prirodzeným fenoménom života spoločnosti väčšiny krajín sveta. V podmienkach slobody pohybu osôb v demokratickej spoločnosti preto ani Slováci žijúci v zahraničí nemôžu byť vnímaní iba ako kategória, resp. relikt minulosti. Základňa, ktorá sa dnes tvorí, preto musí mať charakteristiky, ktoré umožnia Slovenskej republike nielen riešiť zdedené problémy z minulosti, ale aj vytvoriť postupne mechanizmus na podchytenie migračných trendov, minimalizujúci škody, ktoré vznikajú v tejto etape vývoja únikom „mozgov“ do vyspelých krajín sveta. Podľa dostupných údajov odhadujeme, že počet Slovákov a osôb slovenského pôvodu žijúcich v zahraničí je v súčasnosti okolo dva milióny.

■ ALARMUJÚCI TREND

Bez pomoci a podpory Slovenskej republiky hrozí slovenským menšinám a komunitám v zahraničí úplná strata národného povedomia a kultúrnej identity, tým aj ich zánik totálnou asimiláciou. Táto pesimistická prognóza sa opiera o porovnanie stavu slovenského zahraničia v rokoch 1991 – 2013, teda v období, v ktorom podľa údajov štatistických úradov a odhadov krajanských spolkov a zastupiteľských úradov počet osôb slovenského pôvodu klesol o viac ako štyridsať percent. Tento alarmujúci trend by mal Slovenskú republiku motivovať k tomu, aby urýchlene prijala zásadné opatrenia tak v oblasti legislatívnej, ako i inštitucionálnej a finančnej, ktoré by tento nepriaznivý stav spomalili alebo zvrátili.

V legislatívnej oblasti prvým krokom bolo prijatie zákona č. 70/1997 Z. z. o zahraničných Slovákoch, ktorý sa stal aj prvou normou svojho druhu v histórii slovenskej legislatívy. Tvorcovia zákona využili pri jeho príprave poznatky získané z legislatívnej úpravy štátov Európskej únie, ako aj zo skúseností ďalších štátov uplatňujúcich starostlivosť a spoluprácu so svojimi zahraničnými krajanmi. No ako je to už u nás zvykom v legislatívnom procese jeho prípravy, v domácej i krajanskej tlači sa objavovali rozličné podporné, ale aj nežičlivé referencie a články, neraz skresľujúce informácie. Druhým významným krokom bolo prijatie článku 7a Ústavy SR, ktorý znie: „Slovenská republika podporuje národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí, podporuje ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou.“

Pri tejto príležitosti treba uviesť, že Slovenská republika nie je v tejto oblasti ojedinelá pri prijímaní takýchto tzv. „lex specialis“. Podobné články má vo svojich ústavách Chorvátsko, Írsko, Macedónsko, Nemecko, Poľsko, Portugalsko, Slovinsko, Švajčiarsko, Ukrajina, Taliansko a i., a podobné zákony zamerané na podporu a spoluprácu so svojimi krajanmi prijalo Bulharsko, Francúzsko, Maďarsko, Portugalsko, Rumunsko, Švédsko, Rusko, Švajčiarsko, Španielsko, Chorvátsko a ďalšie štáty v Európe i vo svete.

■ NOVÁ OPORA

Pri vstupe do Európskej únie Slovenská republika musela zohľadniť súbor jej právnych predpisov (acquis) a prijala nový zákon č. 470/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí. Na jeho základe vznikol aj Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí a vláda prijala koncepciu štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí do roku 2015. V súčasnosti treba problematiku aktualizovať a posunúť dopredu s víziou pre budúcnosť. Pred kompetentnými štátnymi orgánmi dnes stojí úloha danú problematiku aktualizovať a posunúť dopredu s víziou do budúcnosti. Treba zobrať do úvahy závažný fakt, že vysťahovalectvo nezaniklo, dostalo len nové formy, ktoré dnes predstavuje súčasná migrácia. Podľa štatistických údajov len v roku 2013 emigrovalo vo svete dvestotridsaťdva miliónov osôb a podľa Prognostického ústavu SAV zo Slovenskej republiky odchádza do cudziny približne dvadsaťtisíc osôb, prevažne mladých do tridsať rokov.

■ EFEKTIVITA A PROSPEŠNOSŤ

Aby vzťahy medzi Slovenskou republikou a Slovákmi žijúcimi v zahraničí boli efektívne a vzájomne prospešné, platí zásada conditio sine qua non, že tvorbu a výkon štátnej politiky musia vykonávať i zabezpečovať nepolitickí odborníci s pozitívnym vzťahom k slovenskému zahraničiu. Štátnopolitické a národné záujmy Slovenskej republiky musia byť v súlade aj so záujmami a s potrebami slovenského zahraničia, čo neznamená, že musia byť vždy totožné aj s niektorými záujmami politických subjektov na Slovensku. Táto modifikácia sa potom môže následne vzťahovať a prenášať i do slovenského zahraničia, ale celkovo by nemala ovplyvňovať ani hlavné zásady vzťahov k Slovenskej republike, ani vzájomné vzťahy medzi slovenskými komunitami a ich spolkami a organizáciami v jednotlivých krajinách. Pripravovaná nová koncepcia štátnej politiky by mala vychádzať z citlivého rešpektovania partikulárnych záujmov jednotlivých krajanských komunít, ale súčasne vytvárať predpoklady na ich účelné zjednotenie. Ak chceme hovoriť o vzájomnej spolupráci, tak treba hneď od začiatku odmietnuť akékoľvek snahy o štátny paternalizmus a dirigizmus a už vôbec nie zasahovanie štátu alebo štátnych úradníkov do vnútorných a suverénnych záležitostí slovenského zahraničia.

Budúca novela zákona by mala zrovnoprávniť možnosti Slovákov žijúcich v zahraničí so Slovákmi žijúcimi na Slovensku na zachovanie si jazykovej a kultúrnej identity. V tomto zmysle by mal zákon kodifikovať preferenčný prístup Slovenskej republiky k slovenským menšinám a komunitám v zahraničí. Pôjde o prístup, ktorý je legitímny a je v súlade so závermi Benátskej komisie Rady Európy, ako i s právom Európskych spoločenstiev a právom Európskej únie. Okruh osôb, ktorých sa má zákon týkať, treba rozšíriť tak, aby nijaká osoba, ktorá má slovenský pôvod alebo štátne občianstvo Slovenskej republiky a žije mimo územia Slovenska, nebola diskriminovaná pri využívaní tohto zákona. Práve naopak, mal by odstrániť aj tie krivdy, ktorých sa dopustili predošlé politické režimy na tých, ktorí v minulosti museli opustiť starú vlasť.

Snahou Slovenskej republiky by malo byť, aby starostlivosť štátu o slovenské menšiny a komunity v zahraničí bola minimálne na takej úrovni, ako je starostlivosť o menšiny žijúce na našom území. Z tohto dôvodu je nevyhnutné prehodnotenie celkového uhlu pohľadu na Slovákov v zahraničí a premietnutie tejto zmeny do oblasti regulácie vzájomných vzťahov, vyjadrených v právnom poriadku Slovenskej republiky.

RIPORT

Rafael Rafaj, prvý podpredseda Slovenskej národnej strany (SNS), v utorok 1. apríla v Dunajskej Strede symbolicky zakryl bielou plachtou predvolebný bilbord Hnutia za lepšie Maďarsko – Jobbik.

Jobbik si zo Žitného ostrova urobil volebný obvod

Ruky preč od Slovenska

Peter MOLNÁR – Foto: (rr)

Volebným obvodom s verejnou agitáciou a kampaňou sa pre maďarskú stranu Jobbik vo voľbách do maďarského parlamentu (6. apríla) stalo aj suverénne územie Slovenskej republiky. Séria kortešačiek sa začala ešte v novembri minulého roka v Komárne. Jobbiku pomáhala agitovať na Slovensku jeho pobočka Jobbik Felvidék.

■ *IREDENTA*

Na stretnutí vysokých predstaviteľov strany s obyvateľmi Dunajskej Stredy padli aj iredentistické slová o právach pre Maďarov z „odtrhnutých území“, o vlasti, ktorá sa „nedá rozdrobiť hranicami“, či „my sme tu doma, nás odtiaľ nemôžete vyhnať“. Aj takto na území Slovenska reagoval pohlavár Jobbiku a podpredseda maďarského parlamentu Zoltán Balczó. V jeho sprievode bol aj kandidát strany Jobbik za „volebný obvod felvidék“ Peter Pallér, ktorého bilbord prišli národniari prekryť. Kandidát Pallér sa na prospech Jobbiku angažoval aj organizovaním tzv. slobodnej letnej univerzity mládeže Via Nova, ktorá je mládežníckou organizáciou SMK.

Slovenská národná strana už vo februári vyzvala politické strany z Maďarska, aby sa zdržali predvolebnej kampane na zvrchovanom území Slovenska. Podpredseda R. Rafaj vtedy upozornil, že „ak slovenské štátne orgány nie sú schopné účinne eliminovať maďarský zákon o dvojitom občianstve, maďarská strana Jobbik to využije a príde si na južné Slovensko robiť kampaň“. Maďarský exteritoriálny zákon totiž umožňuje slovenským Maďarom nielen voliť, ale aj to, že môžu byť volení v Maďarsku, čo je podľa národniarov neprípustné. „Ak niektorí nezodpovední politici namiesto vyhlásenia Gábora Vónu (predseda hnutia Jobbik, pozn. redakcie) za personu non grata uvažujú o oslabení odvetného slovenského zákona o občianstve, konajú aj v prospech extrémistov z Jobbiku,“ vyhlásil vo februári R. Rafaj. Dodal, že „ak slovenská vláda bude tvrdiť, že vzťahy s Maďarskom sú vynikajúce a bezproblémové, a nebude robiť opatrenia na zabezpečenie ochrany SR, nemôžeme sa čudovať, ak nám po južnom Slovensku pobehujú maďarskí gardisti“.

■ *BÚRLIVÁ OBRANA*

SNS preto vyzvala na svojej webstránke sympatizantov na monitoring slovenského územia – najmä na juhu krajiny – či sa na ňom nenachádzajú veľkoplošné a iné predvolebné pútače maďarských politických strán. Akcia národniarov a ich mládežníkov sa uskutočnila práve na podnet a na základe informácie od občanov. Symbolické zakrývanie reklamného volebného pútača sa malo pôvodne uskutočniť v obci Dolný Štál. Tam však práve v noci pred ohlásenou akciou inkriminovaný bilbord Jobbiku prelepili, a tak národniari zamierili k ďalšiemu do Dunajskej Stredy. Priebeh protestu bol búrlivý. Na verejnom priestranstve chodníka totiž národniarom v proteste bránil údajný nájomca reklamnej plochy, ktorý podľa prvého podpredsedu SNS komunikoval agresívnym spôsobom a zásadne len v maďarčine. Nič sa na jeho správaní nezmenilo ani po príchode polície, ktorú dotyčný zavolal. Usiloval sa zabrániť rozvinutiu bielej plachty na ňom, pričom údajne opľul štátnu zástavu.

„Rozhadzujúc rukami sa priblížil k štátnej zástave, ktorú sme mali opretú o stenu, a opľuval ju spolu s maďarskými nadávkami. Okamžite som išiel za policajtmi a oznámil im, že došlo k hanobeniu štátneho symbolu Slovenskej republiky a že podávam oznámenie za trestný čin výtržníctva,“ uviedol Rafael Rafaj. Dodal, že na jeho výzvy, aby komunikoval po slovensky v štátnom jazyku, pretože mu nikto nerozumie, odpovedal, že „on nie je pes, aby rozprával po slovensky“.

■ *NARASTAJÚCA DRZOSŤ*

Ako na krátkom brífingu po symbolickom zakrytí bilbordu Jobbiku povedal Rafael Rafaj, podľa názoru SNS došlo k porušeniu viacerých zákonov. ,,Na bilborde vidíme dosah maďarského zákona o dvojakom občianstve, keďže veľkoplošná reklama propaguje slovenského štátneho občana vo voľbách v Maďarsku.“ Ako sa ďalej vyjadril, SNS preto prišla vyjadriť občiansky protest symbolickým, niekoľkominútovým zahalením neprípustnej reklamy bielym plátnom. ,,Je to drzosť Jobbiku, ktoré propaguje na území SR svoju vlastnú politiku,“ spresnil s tým, že súčasný zákon o občianstve SR vylučuje dvojaké občianstvo. Podľa neho sú podobné akcie potrebné, pretože ,,aj symbolické posolstvá sú rovnaké ako tie politické“. SNS odmietala bilbord zastriekať či prelepiť, pretože nechcela poškodzovať cudzí majetok, chcela len poukázať na konkrétny dosah a problémy s maďarským zákonom o dvojakom občianstve, ktorý podľa prvého podpredsedu SNS okrem iného „kradne štátnych občanov Slovenskej republike a narúša jej zvrchovanosť aj dobré susedské vzťahy“.

Národniari sa snažili prekryť bilbord na juhu Slovenska.

MEDAILÓN

Bard a rodoľub

Narodil sa 8. júla 1817 v Dolnom Kubíne a umrel 26. apríla 1879 v Kútoch. Študoval katolícku teológiu na univerzite v Pazmáneu vo Viedni, popri nej sa venoval aj štúdiu jazykovedy a spoločenskovedným a exaktným predmetom. V roku 1841 získal doktorát na univerzite v Pešti a v tom istom roku ho vysvätili za kňaza. Andrej Radlinský pre prenasledovanie musel tajne opustiť Slovensko a odísť do Viedne, kde spolupracoval s Jánom Kollárom.

Redigoval tu Slovenské noviny, vydával časopis Cyrill a Metod, Pešťbudínske vedomosti a Katolícke noviny.

Z domáceho oravského prostredia si priniesol národné uvedomenie, ktoré si upevnil v Budíne pod vplyvom svojho rodáka z Oravy Martina Hamuljaka, ktorý zakladal slovanské spolky, a v Bratislave zásluhou štúrovcov. Už ako študent napísal národno-obranný básnický spis proti rastúcej maďarizácii Radislav a Blanka. Možno ho označiť aj za zakladateľa slovenského divadla. Rovnako patrí k zakladajúcim členom spolku Tatrín, Spolku sv. Vojtecha a Matice slovenskej. Splnomocnení predstavitelia slovenského národného hnutia do jeho rúk zasielali memorandové akcie požadujúce zavedenie slovenských učebníc do slovenských škôl, vyučovanie v slovenčine na slovenských gymnáziách, zriadenie slovenskej právnickej akadémie, používanie rodného jazyka v úradoch a vydávanie zákonov v ňom. Andrej Radlinský mal oprávnenie rokovať s predstaviteľmi štátnej moci, ale memorandum sa na rokovanie ríšskej rady nedostalo, pretože bola rozpustená, a cisár František Jozef I. vydal Októbrový diplom, ktorého autorom bola v podstate maďarská aristokracia.

Svojou prácou Pravopis slovenský s krátkou mluvnicou dopomohol k Hattalovej kodifikácii spisovnej slovenčiny a značne prispel k utváraniu slovenskej fyzikálnej terminológie. Ovplyvnil tak vývoj a kodifikáciu spisovnej slovenčiny. Má nezabudnuteľné zásluhy pri rozvoji slovenského školstva, najmä pri jeho záchrane. Stal sa aj redaktorom tzv. Zemského zákonníka. V roku 1863 bol iniciátorom a organizátorom milenárnych osláv príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu, v roku 1867 zorganizoval púť do Ruska a sám sa na nej zúčastnil.

Peter JÁNOŠÍK
Foto: archív SNN

Veľkého kráľa Svätopluka generácie Slovákov nosili vo svojich srdciach

Keď v nás vybuchla sopka rozhorčenia

Anton HRNKO – Foto: archív SNN

Nie je to tak dávno, keď si pod touto sochou nezastal „Riman – cár táborom“, ale jeden nevzdelanec, ktorý si zaumienil sotva slávnostne odhalenú sochu odstrániť. Keďže tým vyvolal ostrú búrku nevôle, zháčil sa a ako malý chlapec nachytaný na susedových čerešniach začal splietať o tom, že najskôr treba zistiť, kto to vlastne ten Svätopluk bol, a potom sa rozhodne o osude celej sochy. Prozreteľnosť si asi musela vybrať aspoň polročnú dovolenku, lebo len tak si možno vysvetliť, že sa na čelo slovenského parlamentu mohla dostať osoba, ktorá pred celým národom ukázala, že nemá ani len šajnu o slovenských dejinách. Nuž pripomeňme si, kto to ten Svätopluk bol, prečo ho celé generácie Slovákov cez viac ako tisícsto rokov nosili vo svojich srdciach a prečo v národe vybuchla sopka rozhorčenia, keď nevedomci a malkotenti chceli sochu ich kráľa odstrániť.

(Úryvok z prejavu historika na Hrade pri 1 120. výročí Svätoplukovej smrti)

Historik Anton Hrnko na oslavách kráľa Svätopluka v marci na Bratislavskom hrade.

Začiatky pôsobenia kráľa Svätopluka na našom území sú zahalené rúškom tajomstva. Prvýkrát sa spomína v roku 869 ako nitrianske knieža, synovec moravského kniežaťa Rastislava. V neskorších dokumentoch sa vymenúva medzi tými, ktorí v roku 862 vyslali posolstvo k byzantskému cisárovi Michalovi III. s požiadavkou o vyslanie cirkevnej misie na Veľkú Moravu. Kedy však zaujal Svätopluk pozíciu vládcu Nitrianskeho kniežatstva – ktoré sa v danej dobe s najväčšou pravdepodobnosťou volalo v domácom jazyku Slovenčina – nie je celkom jasné.

■ ROK 846

Na podstavci tohto pomníka bol do zásahu nevzdelancov dátum, ktorý určil prof. M. Kučera – rok 846. Domnievam sa, že tento dátum je možný. Je totiž nanajvýš pravdepodobné, že Mojmír I. po vyhnaní Pribinu spravoval Nitrianske kniežatstvo sám, a tým v očiach Frankov neúmerne zosilnel, a tak pri jeho odstránení popri Mojmírovom prestole, na ktorý dosadili Rastislava, obsadili novým kniežaťom aj nitriansky prestol a jedinou osobnosťou logicky pripadajúcou do úvahy bol práve Svätopluk. V danej dobe mohol mať okolo šestnásť až osemnásť rokov a keďže na rozdiel od svojho strýka Rastislava sa asi často nedostával do stretu s Frankami, neobjavoval sa ani v dobových písomných prameňoch.

Do centra diania sa dostal pravdepodobne až vtedy, keď rozšírením domínia smerom na východ a juh zmocnel natoľko, že začal ohrozovať postavenie svojho strýka na Morave, ktorého suverenitu s najväčšou pravdepodobnosťou dovtedy uznával. Rastislav sa ho pokúšal odstrániť, lenže Svätopluk bol rýchlejší, zajal svojho strýka a v roku 870 ho vydal Frankom. Možno sa nazdával, že mu Frankovia za to zveria moc aj v západnej časti Veľkej Moravy, ale sa sklamal. Na Moravu boli vyslaní franskí správcovia a nepokryte ju začali drancovať. Na Svätoplukovu nespokojnosť reagovali tým, že aj jeho zajali a odvliekli do ríše. Obyvateľstvo Veľkej Moravy následne v roku 871 povstalo a na čelo povstania sa postavil kňaz z mojmírovského rodu Slavomír. V snahe odvrátiť katastrofálnu porážku požiadali Frankovia Svätopluka o pomoc a postavili ho na čelo vojska proti Slavomírovi. On však nieže nebojoval proti svojim rodákom v cudzom záujme, ale spojil sa so Slavomírom a nič netušiace východofranské vojská na hlavu porazil.

■ NAJVYŠŠIE MÉTY

Práve týmto, z hľadiska Frankov vierolomným činom nastúpil Svätopluk cestu, na ktorej dostihol najvyššie méty pre seba i pre svoj ľud. V ďalšej sérii porážok, ktoré uštedril Frankom, si vynútil prepustenie arcibiskupa Metoda z franského zajatia, uznanie relatívnej nezávislosti Veľkej Moravy a mierom vo Forchheime v roku 874 zabezpečil pre svoj štát dlhodobejší mier, teda aspoň na západe.

Obdobie po Forchheimskom mieri využil na všestranné upevnenie svojej moci a rozšírenie vlády na ďalšie slovanské územia v Potisí, vo Vislansku, v Sliezsku, v Lužici i v Čechách. Nakoniec zmocnel tak, že dokázal vyrvať z rúk Frankov i Zadunajsko, ktoré po smrti kniežaťa Koceľa spravoval priamo. V roku 884 sa vo Viedenskom lese stretol so západným cisárom Karolom III. Tučným, ktorý uznal jeho výboje i jeho suverenitu.

Svätopluk sa však nezávislosť svojej krajiny snažil upevniť nielen vojensky, ale aj ideovo a diplomaticky. V dobytých územiach šíril spolu s arcibiskupom Metodom kresťanstvo a vrcholom jeho diplomatického úsilia bolo vydanie pápežskej buly Industriae tuae, z ktorej citát sa nachádza aj na podstavci Jazdeckej sochy kráľa Svätopluka. Bula cirkevne osamostatnila Veľkomoravskú ríšu a na jej území vytvorila prvýkrát v našich dejinách samostatnú cirkevnú provinciu na čele s arcibiskupom a so sídelnými biskupmi. Jedno z týchto biskupstiev dodnes sídli v Nitre a je tak najstarším sídelným biskupstvom v strednej Európe. Spomenutou bulou zároveň pápež vzal Veľkú Moravu do svojej lénnej závislosti, čím ju uznal za nezávislé a suverénne kráľovstvo, rovné a rovnoprávne s ostatnými vtedajšími suverénnymi štátmi. Práve tieto zásluhy – získanie nezávislosti a suverenity, vytvorenie samostatnej cirkevnej provincie – urobili zo Svätopluka I. skutočného, medzinárodne uznaného kráľa a zabezpečili mu nesmrteľnosť v dušiach príslušníkov slovenského národa.

■ BUDIL REŠPEKT

Kráľ Svätopluk až do svojej smrti na jar v roku 894 naháňal strach všetkým tým, ktorí sa usilovali o likvidovanie suverenity a nezávislosti prvého nášho národného štátu. Jeho nasledovníkom i vzhľadom na našu nesvornosť sa to však už nepodarilo. Veľká Morava zanikla následkom vnútorného rozvratu a vonkajšej agresie. Meno Svätopluka však v národe nezaniklo. Postupne sa vtelilo do svätoplukovskej legendy, ktorá cez tisícročia pretrvala až dodnes. Jej odraz sa nachádza i v preambule našej ústavy, ktorá tak prekáža všetkým tým, ktorí sa dodnes nedokázali zmieriť, že stáročné túžby slovenského národa sa 1. januára 1993 stali skutočnosťou. Základom legendy je postava neporazeného kráľa, ktorý sa uprostred osudovej bitky vytratil nevedno kam, nikým nespoznaný a niekde ďalej žije. Táto v stredoveku veľmi rozšírená legenda v mnohých európskych národoch symbolizovala nezlomnú vieru, že osudová porážka, ktorá pripravila národ o štát, o slobodu, uvrhla ho do otroctva, nie je definitívnym koncom, nie je definitívnou porážkou, neznamená zánik. Lebo niekde ešte žije náš neporazený kráľ a keď nám bude najťažšie, príde a vyslobodí nás. To je aj hlavný obsah svätoplukovskej štátotvornej tradície v našich dejinách. Ona žila preto, lebo národ nekapituloval a veril, že raz bude žiť opäť slobodný! A to je aj dôvod, prečo sa zdanlivo nekonfliktná osoba z našej dávnej minulosti dočkala takých neobvyklých až zúrivých útokov, keď sa mala postaviť táto socha.

■ NA MISKÁCH VÁH

Práve tento obsah svätoplukovskej legendy, idea večného kráľa najviac prekážala minulým i dnešným odporcom kráľa Svätopluka. Preto sa vytvárali a vytvárajú negatívne obrazy kráľa Svätopluka, ktorý bol vraj vierolomný, lebo vydal Rastislava Nemcom. Ak by sme takto posudzovali svätosť sv. Štefana, tak by sme ho museli zatratiť a poslať do najposlednejšieho pekla, pretože cestu na trón mu nedláždila len nevinná vierolomnosť, ale bratovražda nitrianskeho kniežaťa Michala jeho otcom Gejzom. A aj on sám nechal drastickým spôsobom zmrzačiť bratranca Vasila (Vazula), aby zabezpečil trón svojmu synovcovi. Rovnako zakladateľ českého štátu Boleslav I. nechal zavraždiť vlastného brata Václava atď., atď. Jednoducho doba raného stredoveku bola taká a sentiment sa nevyplácal. Ak by on nezajal Rastislava, určite by Rastislav zajal a možno ešte krutejšie potrestal jeho.

Niektorí vyčítajú Svätoplukovi, že vyhnal Metodových žiakov. V tejto súvislosti si však treba uvedomiť, že všetko, čo o tejto udalosti vieme, napísali zaprisahaní Svätoplukovi nepriatelia. Ale aj keby opis bol pravdivý, treba si uvedomiť, že Svätopluk podporoval aktivity sv. Metoda, keď ich vykonával v súlade s vôľou pápeža a západnej cirkvi. Ako pápežský lénnik by ohrozil svoj štát, ak by sa protivil vôli pápeža. Vlastne Svätopluk bol na začiatku cesty, ktorou sa slovenský katolícky ľud vyznačuje dodnes – cesty vernosti Rímskej kúrii. A nakoniec my, čo sme zažili masové exody slovenskej inteligencie za posledných sto rokov, vieme, že nikdy neodišli všetci. Vždy základné jadro zostalo doma a pokračovalo v diele a práci za národ. Určite to bolo tak aj na Veľkej Morave až do jej zániku. A pretrvalo aj ďalej, lebo bez tejto esencie by sa slovenský národ nikdy bez vlastného štátu cez tisícročia nedostal na tú úroveň duchovného rozvoja, v ktorej zväčša nijako nezaostával a ani dnes nezaostáva za okolitými národmi.

■ PANOVNÍKOVA HVIEZDA

Nebolo preto neobvyklé, že všetci tí, čo sa usilovali podrobiť a ovládať slovenský národ, vymýšľali rôzne antilegendy, ktorých jediným cieľom bolo zosmiešniť kráľa Svätopluka a znížiť jeho význam. Pokus Anonyma vygumovať ho z histórie neuspel, tak sa vymyslela legenda o tom, že bol hlúpy a nehodný panovník, ktorý svoju krajinu a svoj ľud predal do večitého otroctva za bieleho koňa. Cieľ týchto legiend, ako aj najnovšie útoky na nášho kráľa sú stále tie isté – zlomiť vôľu Slovákov po vlastnej suverenite a samostatnom štáte. Predpokladám, že väčšina tých dnešných neprajníkov si túto skutočnosť neuvedomuje, ale tí, čo útoky organizujú, vedia presne, o čo im ide.

Kráľ Svätopluk zažiaril na začiatku našej národnej histórie ako jasná hviezda, ako do najnovších čias jediný, skutočne suverénny panovník nášho územia z nášho rodu. Cez celé naše ďalšie dejiny žiaril ako večný kráľ, ktorý nám pripomínal, že Slováci ešte nepovedali v dejinách posledné slovo, že raz budú opäť slobodní a suverénni. Postavenie Jazdeckej sochy kráľa Svätopluka bolo vyjadrením onoho sna celých generácií Slovákov. Bolo dôkazom, že Slováci si konečne uvedomili vlastné dejiny, svoje vlastné bytie, svoje korene i to, ako a na akých základoch by sa mal rozvíjať slovenský národný a štátny život. Preto je do určitej miery smutné, že oproti desiatkam sôch iných panovníkov na našom území je zatiaľ solitérom. Verím, že to tak nezostane.

Zo sarajevskej iskry sa vzápätí rozhorel globálny konflikt

Cesta k zničujúcej celosvetovej vojne

Ferdinand VRÁBEL – Foto: Emil SEMANCO

Prvá časť seriálu o prvej svetovej vojne

V priebehu poslednej tretiny 19. a na začiatku 20. storočia sa v Európe vytvorili dve vojensko-politické zoskupenia – Trojspolok/Dreibund, nazývaný aj Ústredné/Centrálne mocnosti (Rakúsko-Uhorsko, Nemecko a Taliansko), a Dohoda/Entente (Rusko, Francúzsko a Veľká Británia). Ústredné mocnosti neskôr Taliansko opustilo a namiesto neho pribudli Turecko a Bulharsko. Jednotlivé veľmoci mali každá svoje politické a hospodárske záujmy, plány a ciele, ktoré boli v ostrom protiklade s druhým táborom.

Vojenský cintorín z 1. svetovej vojny v Uliči.

To viedlo jednak k zvýšenému tempu zbrojenia a jednak k zvyšovaniu napätia a zhoršovaniu medzinárodných vzťahov. Čakalo sa len na vhodnú zámienku, na iskru, ktorá zo všetkých strán napĺňaný sud pušného prachu vyhodí do vzduchu.

■ CITLIVÉ STOPY

Vojna sa začala útokom Rakúsko-Uhorska na Srbsko 28. júla 1914. Už o niekoľko dní sa rozrástla na celosvetový konflikt, ktorý mal nedozerné následky a ktorého stopy cítime ešte aj dnes po sto rokoch. Tento celosvetový zápas privodil obrovské zmeny najmä na mape Európy – zanikli stáročné štátne útvary a vznikli nové štáty. Ale nešlo len o zmeny hraníc, zásadne sa zmenil aj duch a staré poriadky, vojna nebola len vojnou zbraní a mocensko-politických zoskupení, vojna bola aj zápasom myšlienok a nových ideí o rovnoprávnosti národov, samourčení, o politickej, sociálnej a národnostnej spravodlivosti.

Aj keď sa nedalo presne vedieť, kedy sa vojna začne, viacerí ľudia – politici, publicisti, vedci, vojenskí odborníci –, ale aj pacifisti vojnu predvídali a vyslovili z nej svoje obavy. Národnie noviny 19. marca 1914 informovali o tom, že akýsi spisovateľ „Germanicus“ (inak generál nemeckej armády) uverejnil v berlínskych novinách Post varovanie Nemcom, „aby nedriemali a mali sa na pozore pred nepriateľmi zo západu aj z východu. Ak vraj nie teraz, tak zajtra, o rok alebo o dva, Nemcom nastáva vojna, akej dosiaľ historia nevidela... V také časy vážny je vraj nielen počet vojska, ale treba je, aby armáda i národ boly preniknuté jedným duchom a jednou vôľou: zvíťaziť. Jestli Nemci budú jednomyseľní, ich budúcnosť je zabezpečená... Nemci sú vraj hotoví ku skoku ako ľvy, a pamätajú, že furor teutonicus vyvrátil svojho času rímsku svetovú ríšu“.

Skutočne, mnohí nemeckí politici, publicisti i vojenskí odborníci poukazovali na to, že vojenské šance Nemecka sa z roka na rok zmenšujú – úmerne tomu, ako postupujú reformy a vyzbrojovanie u ostatných veľmocí. Preto by Berlín mal začať vojnu skôr, ako Dohoda ešte viac zosilnie a politicky aj hospodársky celkom izoluje Nemecko. Pokrok techniky sa prejavoval aj v armáde: objavili sa prvé automobily, poľné telegrafy, telefóny, výkonnejšie delá, lietadlá, guľomety atď.

■ TROSKY SYSTÉMU

Aj keď neskôr prvú svetovú vojnu prekonala druhá svetová vojna, mnohí autori považujú tú prvú za ničivejšiu, lebo zničila myšlienku stáleho pokroku ľudstva k vyššej úrovni kultivovanosti a civilizácie. Podľa britského historika Erica Hobsbawma „pre tých, ktorí vyrastali pred rokom 1914, bol kontrast taký dramatický, že mnohí z nich ... odmietali vidieť akúkoľvek kontinuitu s históriou“. V roku 1914 už nič nebolo také ako predtým, starý systém sa najprv zrútil a potom zanikol.

Rozmer tohto konfliktu ukazujú aj čísla. Tie sú smerodajné, aj keď nikdy nebudú celkom presné. Na začiatku vojny zmobilizovala Dohoda 9 302 000 vojakov (202,5 peších divízií a 41 jazdeckých divízií) a Centrálne mocnosti 6 323 000 vojakov (148 peších a 22 jazdeckých divízií). Samotné Rakúsko-Uhorsko zmobilizovalo 2 300 000 mužov. Ku koncu vojny narástol počet zmobilizovaných vojakov Dohody na 44 558 000 a Ústredných mocností na 25 598 000 vojakov, z toho Rakúsko-Uhorska na 9 000 000. Z územia dnešného Slovenska nastúpilo do zbrane 200 000 vojakov, z ktorých okolo 63 000 padlo alebo zomrelo na zranenia.

■ KRUTÝ OMYL

Všeobecným presvedčením tých, ktorí sa na konflikt vopred pripravovali rôznymi plánmi na „bleskovú vojnu“ a na porušenie neutrality takých krajín, akými boli Luxembursko a Belgicko, bolo, že vojna bude krátka, potrvá len pár týždňov či mesiacov. Podľa vyjadrenia nemeckého cisára Viliama II. „budú vojaci doma skôr, než spadne lístie zo stromov“. Čoskoro sa však ukázalo, aký krutý to bol omyl. Samotnú vojnu začalo Rakúsko-Uhorsko útokom na Srbsko, ale už súčasníci tušili, že v pozadí bolo hlavným podnecovateľom Nemecko, ktoré slovami nemeckého historika Fritza Fischera „siahlo za svetovou mocou“. Nádeje na lokalizáciu konfliktu a jeho obmedzenie len na Rakúsko-Uhorsko a Srbsko sa nesplnili a práve systém vojensko-politických blokov spôsobil, že keď sa raz mechanizmus násilia spustil, zaúčinkoval dominový efekt a začiatkom augusta 1914 sa vo vojne ocitla väčšina sveta. Konflikt sa aj v ďalších rokoch rozširoval a do vojny vstupovali nové krajiny, ktoré v roku 1914 stáli ešte bokom – Taliansko, Rumunsko, USA atď.

(Text je úvodnou časťou seriálu Dr. Ferdinanda Vrábela. Pokračovanie v nasledujúcom čísle.)

NA MARGO

V tomto roku si pripomíname storočnicu vypuknutia prvej svetovej vojny. To dalo podnet na výraznú aktivitu historikov. Medzi pozoruhodné diela patrí pramenný materiál v edícii iniciovanej pôvodne Drahoslavom Machalom pod názvom Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti, dnes sú v úplne novom formáte prístupné ako Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov pod vedeckým vedením Dr. Dušana Kováča.

Dokumenty o kataklizme

V tejto záslužnej činnosti pokračuje Literárne informačné centrum, inštitúcia Ministerstva kultúry SR. K dispozícii máme pramene pod názvom Slováci po rakúsko-uhorskom vyrovnaní, teda o rozhodujúcej časti aj matičných dejín a celej predohry pred vypuknutím prvej svetovej vojny. Osobitne máme tiež cenný súbor prameňov Slováci v prvej svetovej vojne 1914 – 1918, mapujúci zmeny na politickej mape Európy a odchod Slovenska z Uhorského kráľovstva do Česko-Slovenskej republiky. V rámci edície Slovensko v XX. storočí vyšlo aj dielo Prvá svetová vojna 1914 – 1918.

Ústav politických vied SAV pod vedením riaditeľa Dr. Miroslava Pekníka prispel k mapovaniu tohto obdobia mnohými prelomovými vedeckými štúdiami, týkajúcimi sa výrazných osobností ako M. Hodža, F. Juriga, V. Šrobár, alebo naposledy štúdiou Z. Poláčkovej Za oponou slovensko-rakúskych vzťahov v 20. storočí. Historik doc. Ivan Mrva o dejinných súvislostiach hovorí v kapitole Päťdesiat jeden rokov posledného dejstva do roku 1918 v diele Dejiny Uhorska a Slováci. Medzi vrcholy slovenskej historickej spisby patrí v týchto súvislostiach unikátne dielo Dr. Mariána Hronského Trianon, tiež z úrodnej pôdy Ústavu politických vied SAV.

Téma prvej svetovej vojny sa stala predmetom aj verejného záujmu – už vo februári začalo Východoslovenské múzeum v Košiciach pripravovať výstavu venovanú stému výročiu vypuknutia prvej svetovej vojny a obrátilo sa na verejnosť, aby sa zapojila do projektu, a požičalo z rodinných pamiatok dokumenty – výstavu otvoria v júni. Storočnica má mimoriadny európsky ohlas. Dlhoročný riaditeľ Vojenského múzea a historik M. Rauchensteiner vydal 1 200-stranovú štúdiu Prvá svetová vojna a koniec habsburskej monarchie, kde, ako ma sám na to upozornil, nájdeme aj veľa informácií o Slovákoch, v preplnenom viedenskom Burgtheater sa potom konala verejná beseda na tému Prvá svetová. Historickým hitom sa stala kniha britského historika Christophera Clarka s príznačným a aj dnes varujúco výstražným názvom: Námesační – ako tiahlo Európu do prvej svetovej vojny.

(ddk)

Atentát na Ferdinanda v Sarajeve.

BESEDNICA

Daň za naivitu bude nevyhnutná

Milan KENDA

Tohtoročné prezidentské voľby – so zreteľom na voličskú nahrávku na smeč buržujom a pravicovým exponentom – neschádzajú človeku z mysle. Motivujú k logickým úvahám a obavám o našu budúcnosť. Ak chceme my vykorisťovaná väčšina od sociálnej demokracie, aby nám zabezpečila aspoň drobné, tzv. kozmetické úľavy v kapitalistickej krutovláde, musíme ju voliť.

Voliť napriek výhradám, ktoré voči nej máme, i napriek jej prípadným kolíziám. Ak ju nezvolíme v masovom meradle (veď tvoríme v štáte väčšinu ekonomicky zdevastovaných voličov!), ak jej nezabezpečíme výraznú prevahu hlasov v parlamente, nemôžeme očakávať ani len tie neprávom vysmievané kozmetické úpravy. Ak chceme aspoň jemné zmiernenie baskervillského kapitalizmu, musíme ju voliť v každom type volieb. Na tento zásadný postoj zabudla výrazná časť našich voličov v nedávnych prezidentských voľbách. Podľahla brilantnej demagógii pravicových predstaviteľov, riadiacich sa podľa hesla Josepha Goebbelsa o tom, že stokrát opakovaná lož sa stáva pravdou. Zásadná otázka: Prečo treba rezignovať na zásadné, viac ako kozmetické úpravy tohto systému? Teda aspoň zatiaľ rezignovať? Nuž preto, že napriek postupujúcemu rozkladu je kapitalistický systém ešte stále dosť silný, aby si nedal siahnuť na svoje prioritné, podstatné štruktúry a zákonitosti. Nedajme sa pomýliť tým, že sa rád štylizuje do pózy humanistického systému a dovolí plytký mejkap pripomínajúci súcitné zaobchádzanie. Ale aj postupne dopĺňaná mozaika drobných úľav stojí za presadzovanie i občianske uznanie. A to bolo treba prihodiť na misku váh aj v týchto prezidentských voľbách!

Voľby u nás začínajú byť obrazom prieniku zvláštnych lídrov do popredia. Priveľa hlasov získavajú rozliční šamani, šoumeni a charitatívni anjeli, ktorí však nemôžu zabezpečiť systémovú sociálnu spravodlivosť a dôstojnú životnú úroveň občanov. Zväčša ide o výstredných jedincov, v duchu môjho epigramu s názvom Cesta nahor: „Lift, ktorý s hocikým až k hviezdam zamieri, volá sa výstrednosť. Vynáša priemery.“ Dodávam, že to smeruje až k podpriemerom.

Pravda, musí ísť o buržujských šoumenov, ktorí na svoje predvolebné karnevaly a guláše majú dostatok financií. Zvyčajne ide o veľkopodnikateľov. Spravidla nebývajú odkázaní len na vlastné finančné zdroje, ale podporujú ich aj iné veľkofirmy, očakávajúce budúcu vďačnosť v podobe lobingu alebo aspoň včasného prieskumu budúcich ekonomických trendov.

Čím operujú takíto samozvaní mesiáši? Tým, čo tak radi počúvajú netrpezliví voliči: najmä prísľubom odstránenia korupcie. Sľubovať vykynoženie korupcie v ére Zlatého teľaťa je vlastne aplikácia najvšeobecnejšieho populistického hesla a zároveň najťažšie kontrolovateľná aktivita. Volebný úspech takýchto samozvaných „spasiteľov“ je dôsledkom fascinácie peniazmi a bohatstvom. Šarapatí tu nereálny mýtus, že ten, kto je úspešný vo firemnom podnikaní, bude zákonite úspešný aj v riadení štátu. V posledných parlamentných voľbách naši voliči do značnej miery odolali mystifikáciám politických kaukliarov. Ale v prezidentských voľbách už zdravý sedliacky rozum výrazne zlyhal a voliči v našej domovine sa dali do značnej miery skiskovať.

Čo prinesie toto zlyhanie zdravých logických, sociologických a politických inštinktov u štatisticky významného počtu voličov? Pravicovú brzdu nasadenú na mnohé spoločensko-politické a ekonomické aktivity. A zásadnými črtami pravicového i podnikateľského prístupu k životu je predsa odjakživa egocentrizmus, biznis a zisk. Čaká nás „nenápadná“ ignorancia potrieb chudoby, zdôvodnená ako ekonomická nevyhnutnosť. Daň za naivitu príde, lebo logicky prísť musí.

Politológ: „Prezident je skôr symbolom štátnosti než hlavou štátu.“

Čo Slovákom najviac chýba, je vízia

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Ladislav LESAY

Profesor Rastislav TÓTH (1947) je azda jediný politológ na Slovensku, ktorý nepodlieha politickým tlakom. Vidno to na jeho verbálnom prejave. Nikdy nie je kŕčovitý. Má dar analytického myslenia i spájania faktov do často prekvapujúcich záverov. A celkom prirodzených. Nešpekuluje, hľadá jednoduché a pravdivé vysvetlenia. Svojou erudíciou, invenciou a pokorou pred faktami prečnieva ponad súčasnú, kvantitatívne rozvetvenú politologickú obec na Slovensku. Svoju profesionálnu kariéru začínal ako asistent na Univerzite Komenského, v súčasnosti je jedným z mála profesorov teórie politiky a pôsobí na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity. V rokoch 1995 – 1998 zastával funkciu predsedu Úradu pre stratégiu rozvoja spoločnosti, vedy a techniky SR. Od roku 1999 do roku 2007 bol profesorom a vedúcim Katedry politológie UCM v Trnave. Profesorom a vedúcim Katedry politológie a sociológie na Trenčianskej univerzite A. Dubčeka bol v rokoch 2004 – 2010, profesorom na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave v rokoch 2009 – 2012.

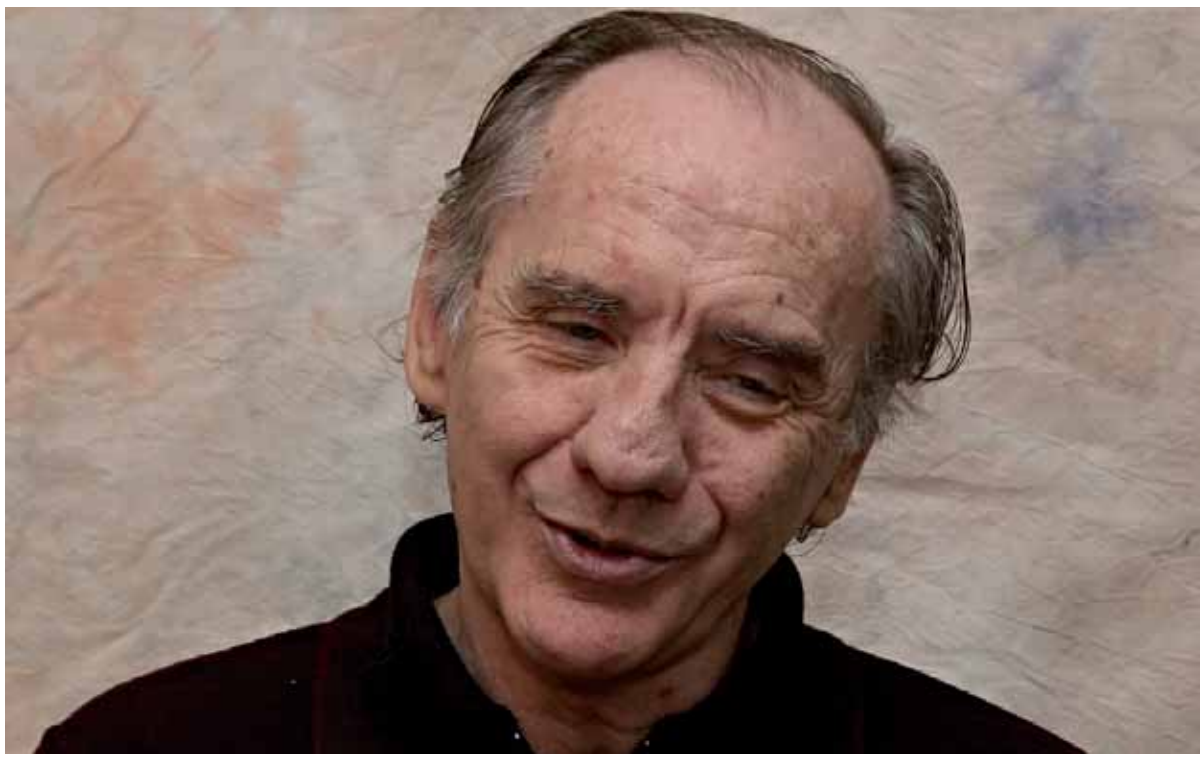

● Je Slovensko štandardná demokracia?

Určite áno, lenže nie je jasné, čo je to štandardná a čo demokracia. Ak zoberieme liberálno-demokratické režimy od USA až po Poľsko, tak vidíme, že každý systém je iný. Neexistujú dva rovnaké. Jestvujú niektoré spoločné základné znaky demokracie, napríklad politický pluralizmus, a nevyhnutné je aj to, aby v centre mocenského systému bol parlament. Čiže ako keby démos (ľud) trochu vládol. Toto spĺňajú všetky spomínané krajiny. Ostatné miestne zvláštnosti sú historicky dané alebo ich vytvárajú osobnosti, ktoré sú momentálne pri moci. Tie potom dotvárajú systém do nejakej konkrétnej podoby.

● Akú úlohu zohrávajú médiá v politike?

Obrovskú. Kreujú verejnú mienku. Politici nemajú inú cestu, ako sa dostať k verejnosti než cez médiá. Ak ich nevyužívajú alebo ich využívajú zle, tak v podstate sa odtrhávajú od démosu. Ústava hneď na začiatku hovorí, že všetka moc patrí ľudu a všetky inštitúcie pochádzajú z vôle ľudu. Takže ak sa politici odtrhávajú od médií, tak vlastne deštruujú demokraciu.

● Čo predznamenáva výsledok prezidentských volieb?

Stále sa ukazuje to isté, že prezidentská funkcia je zbytočná. Je akýmsi sentimentom zo stredoveku, keď existoval nejaký kráľ, hlava štátu. Naozaj hlava štátu. Dnes prezident, okrem USA a Mexika, nie je v postavení hlavy štátu, je skôr symbolom štátnosti. Napríklad republiky, takže je vlastne zbytočný.

● Na Slovensku sú politici, ktorí preferujú prezidentský systém. Môžeme sa k nemu dopracovať?

V Európe je monarchistický sentiment veľmi silný, takže neviem, ako by sa to dalo prelomiť, museli by s tým začať veľké štáty, ktoré určujú trend. U nás politické strany majú rady prezidenta. Zvyšuje im prestíž. Ale keď už hovoríme o hlave štátu, tak stojí za to si všimnúť, že v Európe konštitučné monarchie sú stabilnejšie ako republiky. Republiky sú obrovsky nestabilné. Jedna z možností je prejsť na veľkokniežatstvo či veľkovojvodstvo alebo niečo také. V západnej Európe je dosť princov, ktorí by si možno dali povedať a boli by ochotní stať sa hlavou nášho štátu. Určite by sa systém upokojil, pretože politické strany túžia ovládnuť hlavu štátu. Hoci v súčasných prezidentských voľbách nevzišla hlava štátu priamo z politických strán, nepochybujem o tom, že sa budú usilovať prezidenta ovládnuť. Michal Kováč vzišiel z jednej strany a ovládol ho úplne niekto iný. Pri monarchovi by toto nemalo hroziť.

● Andrej Kiska, ktorý bol zvolený za slovenského prezidenta, sa venuje charite. Myslíte si, že on by mohol byť tou hlavou štátu, ktorá bude mať morálnu autoritu?

No, vstupuje do politiky, ktorej absolútne nerozumie. Rozumie politike vo všeobecnosti a špeciálne v zahraničných vzťahoch je absolútny laik. Takže bude závisieť od poradcov, kam ho nasmerujú. To nemusia byť priamo politické strany, ktoré budú mať záujem ovládnuť ho, ale zbor poradcov už teraz naznačuje, že pôjde o snahu natočiť prezidenta nejakým smerom.

● A akým?

Objavujú sa tam bývalí vépénkari, takže povedal by som takým smerom.

● Mal Robert Fico vôbec kandidovať? V čom urobil chyby?

Kampaň bola zlá od samého začiatku. Ak niekto chce kandidovať za prezidenta, nemôže svojich priaznivcov niekoľko mesiacov držať v tom, že ešte som sa nerozhodol. To jednak predsa nie je pravda a jednak potenciálni voliči už svojimi preferenciami dávali najavo, že ho chcú voliť. Takže to bola jeho mravná povinnosť. Druhá vec je, či nešiel do volieb s tým, že chce prehrať.

● Aj tak sa dá ísť do volieb?

Áno.

● A prečo by to robil?

HZDS išlo takto do volieb v roku 1998 a prehralo. Tie kroky boli viditeľne negatívne, také, aby nevyhralo voľby.

● To však môže znamenať, že nechce niesť zodpovednosť za ďalší vývoj Slovenska?

Dalo by sa to tak povedať. Má nejaký vek, už to nie je dorastenec, ale ešte stále je to dosť vitálny vek, takže odložiť sa do prezidentského úradu by bolo pre neho také ako odloženie sa do komory. Už s tebou nerátame, takže budeš pekne tu. Tu sa budeš mať dobre, desať rokov budeš prezidentom, bude ti fajn, ale do ničoho nám nebudeš hovoriť. To nie je bohviečo. Predpokladal som, že už na konci predchádzajúceho premiérskeho obdobia odíde do Bruselu. Vtedy sa to nestalo, teraz je to tu zasa.

● Ale eurovoľby sú pre Fica už pasé.

Ale je tu európska vláda. Byť eurokomisárom je zaujímavejšie ako byť jedným z vyše sedemsto poslancov. To nie je pre ambicióznego človeka.

● Strana Smer výsledok volieb ospravedlňuje práve tým, že ich voliči nechceli Fica vidieť v prezidentskom paláci, ale na čele vlády.

Isteže, to je dilema voličov. Obávajú sa, či sa Smer nerozpadne, a po druhé, nevidia zaňho náhradu. Lebo sú niektorí veľmi krásni a ešte krásnejší, ale nie je to už Fico. Tá strana sa zmení, pretože bola a doteraz aj je ficovská. Bez Fica to bude nejaká iná politická strana. Nemôže sa zmeniť na akúsi klasickú sociálnu demokraciu, lebo to na Slovensku neletí a nikdy neletelo. Ani pred vojnou, ani po vojne. Všetky strany stroskotali, ak chceli byť sociálnymi demokraciami. Takže musí to byť niečo také, trochu odlišné.

● V čom je problém, prečo sociálna demokracia na Slovensku zlyháva?

Vždy bola vnímaná ako česká strana.

● Aký vplyv bude mať výsledok prezidentských volieb na stranu Smer-SD?

Bude to zaujímavé, pretože asi tam vzniknú nejaké skupinky, ktoré budú poškuľovať po moci a budú čakať, kedy budú môcť povedať premiérovi, že veď prehral voľby. Tie skupinky budú vznikať a čakať na príležitosť. Mať visačku človeka, ktorý prehral voľby, by v Amerike znamenalo prakticky koniec kariéry. A to tam nechce nijaký politik. V Európe to celkom tak nie je.

● Teda môže to byť začiatok konca strany Smer-SD?

Buď strany Smer, alebo Fica, pretože toto je vlastne prvá vážna prehra.

● Fico predsa získal viac hlasov v prezidentských než v parlamentných voľbách. Na tom nezáleží? Prehral?

Prehral.

● Nemôže táto situácia urýchliť konanie parlamentných volieb?

Určite nie, to by musel predseda vlády chcieť, aby jeho vlastná strana padla. Keďže ide o vládu zloženú z jednej politickej strany tak jedine, ak by sa niektorí od Smeru odklonili. V takom prípade by to išlo. Smer však nemá nijakého konkurenta, nemá sa koho obávať.

● A nemôže rozhodnúť vplyv veľmi ambicióznych politikov Smeru, ktorí by urýchlili zmenu?

To by museli byť veľmi naivní, ak by si mysleli, že pri odstránení Fica Smer nebude oslabený. On bude oslabený. Ale je tu precedens, ktorý vytvoril ešte Michal Kováč v roku 1994 svojím povestným prejavom v parlamente. Ibaže to musí byť dopredu pripravené. S tým, že istá časť poslancov odskočí od Smeru, tak ako vtedy odskočili poslanci za HZDS. Takže potom stačí, ak sa nájde niekto, kto vysvetlí, čo vlastne prezident chcel povedať, a následne vyzve tých odskočených, aby sa prihlásili k opozícii. Týmto vláda padne. Precedens tu je.

● V akom stave sa nachádza pravica?

Neexistuje.

● Čo myslíte, prečo médiá venujú ustavičnú pozornosť Radoslavovi Procházkovi a jeho avizovanej strane, pritom úplne ignorujú europoslanca Sergeja Kozlíka a jeho novú Stranu demokratického Slovenska?

Asi túžia po nejakom inom variante Fica. Kozlík nie je konkurent, pretože sa nechce venovať domácej politike. A lídri ostatných politických strán okrem Smeru sú veľmi, veľmi slabými osobnosťami, ktoré nedokážu pritiahnuť pozornosť verejnosti alebo voličov. Napokon ten kolaps KDH vo voľbách bol katastrofálny. Tam sa ukázalo, že nedokážu získať ani len to, čo politická strana. Hoci všade vo svete je to tak, že v individuálnych voľbách kandidát získava viacej percent ako jeho vlastná politická strana. Pri Hrušovskom sa ukázal presný opak – že je v podstate príťažou pre stranu.

● Nevnímali voliči Čarnogurského, Procházku a Hrušovského ako kandidátov KDH? Veď Čarnogurský bol zakladateľom hnutia, Procházka tiež začínal svoju politickú kariéru v KDH a Hrušovský bol predsedom jeho poslaneckého klubu.

Určite to poškodilo imidžu KDH. Ale tam sa ukázalo, že voliči, ak by mali voliť, tak iné KDH. Veď odskočený Procházka získal veľmi veľa hlasov...

● Teda Procházkova strana by mohlo byť to iné KDH?

No, lenže on by to KDH musel založiť, pretože jestvujúce je viditeľne nereformovateľná politická strana. Je tam príliš veľa dinosaurov, ktorí sú na vyhynutie, ale darí sa im ešte stále prežívať.

● Dokonca teraz vytiahli namiesto ústavného právnika Procházku Ivana Šimka.

Áno, a je zvláštne, že on jediný z vedenia je evanjelik.

● Ako hodnotíte zánik HZDS a vznik SDS?

HZDS krátko po voľbách v roku 1998 malo ukončiť svoju existenciu, pretože už vlastne vypovedalo všetko, čo mohlo. Navyše predseda bol ostatnými lídrami neakceptovateľný, a to je potom veľmi zlé, pretože nemá partnerov na vládnutie. Takže HZDS malo podstatne skôr skončiť a neviem, či Kozlík je práve tým pravým lídrom. Potrebné sú skôr nové tváre, neokukané, ktoré dokážu vysloviť nejakú myšlienku, odlišnú od myšlienok iných politických strán.

● V čom spočívala neakceptovateľnosť Mečiara?

Ostatní sa dohodli na politických intrigách.

● Aký význam zohral a stále zohráva pojem mečiarizmus?

Nijaký, to vymyslela jedna pani, ktorú nechcem menovať, a vlastne nedala tomu ani obsah. A nikto nevie dať tomu obsah, pretože nejestvuje. To je nenávisť voči jednej osobe a jej politike, ale to nie je nijaký -izmus.

● Ibaže dodnes sa používa na odmietanie politiky do roku 1998. Navodzuje dojem, že štát vznikol až v roku 1998. Môže z toho vyplývať, že tí, ktorí odmietajú mečiarizmus, odmietajú aj vznik štátu?

Dalo by sa to tak povedať, veď o mečiarizme hovoria politici, ktorí sa po roku 1998 dostali do vlády v štáte, ktorý niekoľko rokov predtým nechceli. Dokonca jedna politička, ktorá bola veľvyslankyňou Česko-Slovenska, povedala, že za slovenský štát nikdy nebude. A potom išla ako veľvyslankyňa SR do Poľska. Zrejme si tie obdobia oddelili a vnímali ich tak, že toto je Mečiarov štát a toto je náš štát. Jednoducho sa tohto štátu zmocnili, prejavil sa u nich vlastnícky pud.

● To sa napokon dá povedať aj o Čarnogurskom?

Jednoznačne.

● Čo spôsobuje nestabilitu SNS? A aký predpokladáte jej ďalší vývoj?

Tá strana sa rozbehla hneď na začiatku zle. Keď pred sto päťdesiatimi rokmi vznikala SNS, jej zakladatelia boli intelektuáli, kultúrne veľmi zdatní ľudia. V obnovenej SNS po roku 1989 niet ani chýru po intelektu ú stranu a nazvali ju SNS, lebo názov je dobrý. Ale nedokázali jej dať nijakú myšlienku, takže je myšlienkovo aj personálne prázdna. To sa ukázalo niekoľkokrát, keď SNS mala možnosť obsadzovať štátne posty. Bola to katastrofa, akých ľudí tam nastrkali. Na dôvažok, SNS bola pôvodne evanjelickou stranou a tá dnešná je katolícka.

● Čo potrebuje slovenská politická scéna na svoje ozdravenie a získanie dôveryhodnosti?

Hm, asi strašne veľa času. Storočie alebo dve storočia, alebo tak nejako. Politické strany sú veľmi slabé. Ak by sme ich porovnali s nemeckými, tak najsilnejšia strana by mala mať okolo päťdesiattisíc členov, aby dokázala obsadzovať miesta. Lebo to sú aj posty starostov, poslancov v rôznych mestách, mestečkách. Máme dvetisícsedemsto obcí. No a potom kandiduje aj pätnásť politických strán, ktoré vôbec nejdú dohromady. To je priznanie, že nemajú kandidáta. Z nezávislých sa odrazu stávajú stranícky závislí. Politické strany nemajú ľudí na obsadzovanie ministerstiev. Riaditelia odborov sú čerství absolventi vysokých škôl a podobne. Nie je to dobrý znak, ale to je dôkaz toho, že tých pár tisíc straníkov alebo dokonca pár sto nestačí na vládnutie. Kým toto politické strany nezmenia, vládnutie iné nebude. V Nemecku, vo Veľkej Británii, ale aj v Česku si strany pripravujú ľudí cez vzdelávací systém. V Česku pred šiestimi rokmi otvorila ODS vlastnú univerzitu, ktorá je riadne akreditovaná. Odtiaľ potom berú ľudí do svojich štruktúr.

● To je všetko?

Isteže nie. Na Slovensku chýbajú aj osobnosti, ktoré by dokázali vysloviť nejaké morálne hodnotenie. Aj politikom by nezaškodilo povedať, v akom stave je slovenská spoločnosť, a kde sú tie chyby, ktoré by mali opraviť tí, čo vládnu. To, čo nám však najviac chýba, je vízia. Kedysi za Mečiara bolo také akoby šklbkanie, že niečo také by sa mohlo udiať. No vtedy to MESA 10 veľmi tvrdo torpédovala a nevedela sa dočkať, kedy to zlikviduje. Pritom sa dá poučiť z krajín rovnako veľkých ako Slovensko, kde to úžasne funguje. Majú víziu a chcú dokázať. Majú administratívnu, aj vedecko-výskumnú časť.

Nápisy na pomníkoch nedokážu povedať takmer nič o krvavých hrôzach

Mená padlých vo vojne neklamú!

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: archív SNN

Keď som sa pýtal mojich učiteliek na základnej škole, čo je napísané na pamätníku v Podunajských Biskupiciach, nevedeli mi odpovedať. Ten pamätník dominuje Trojičnému námestiu v kedysi najväčšej obci na Slovensku. Sú tam mená všetkých mužov, ktorí ešte za monarchie narukovali do prvej svetovej vojny. Prívlastky prvá a svetová tí chlapci, čo padli, určite nepoznali. To pomenovala až história. Im však už stratené životy nevrátil nikto – ani uhorský kráľ, ani rakúsky cisár, ani nový česko-slovenský štát, ani Boh, v mene ktorého ich do boja posielal miestny farár. Studený kameň pamätníka však aspoň zvečnil mená ľudí, ktorí možno spočiatku v akomsi ošiali ochotne súkali svoje mladé telá do mundúrov netušiac, aké franforce z nich ostanú vari už po prvej kanonáde.

Takých či podobných pamätníkov som našiel po celom Slovensku na svojich cestách desiatky. To som sa však, pravda, už nepýtal učiteliek zo základnej školy, čo tie obelisky, oblúky či hranoly s menami padlých predstavujú. Už som to vedel. Keď som sa o tému ako novinár cieľavedome zaujímal, dostali sa mi do rúk viaceré listy, zápisky, ba aj denníky ľudí, ktorí v takom veku, keď som ja chodil za dievčatami s gitarou a peknými slovami, trpeli ako zvery kdesi v zákopoch a závideli svojim druhom, že tej hrôze unikli vďaka rýchlej smrti.

Tá vojna vyzerala spočiatku takmer idylicky, mala sa skončiť rýchlo a akoby sa vlastne nič nestalo. Lenže to sú vždy len pekné sny mocných; pravda sa prihlási o slovo veľmi dunivo a krvavo. Aj vtedy to tak bolo.

Boje pri talianskej Piave.

■ BOJE NA VÝCHODE

Mnoho ľudí si neuvedomuje, že aj na našom území boli frontové línie. Bolo to v roku 1914, teda v prvom roku tej vojny. Na rakúsko-uhorskom úseku východného frontu, na tzv. haličskom, postupovali ruské vojská prekvapivo rýchlo a v novembri 1914 prenikli až za Karpaty na územie východného Slovenska. V Karpatoch prebiehali boje počas celej zimy až do mája 1915. Keď ruské oddiely prenikli na územie Slovenska, boli to jediné boje prvej svetovej vojny na dnešnom našom území. Rusi počas ofenzívy generála Brusilova obsadili Bardejov, Svidník, Stropkov, Medzilaborce, Sninu a Humenné. Jedna skupina slovenskej inteligencie vraj vtedy dokonca počítala s oslobodením Slovenska od maďarskej nadvlády Rusmi a pripravovala vznik česko-slovenského štátu. To však boli iba nereálne plány, čo ukázal ďalší vývoj udalostí. V súčinnosti s nemeckým protiútokom sa podarilo aj Rakúsko-Uhorsku zatlačiť ruskú armádu za Karpaty. Od konca roku 1914 na východnom fronte sa vojna na určitý čas zmenila na zákopovú patovú situáciu.

■ Z DENNÍKA LEGIONÁRA

Peter Kováč narukoval v marci 1915 ako devätnásťročný. S bratislavským plukom sa po základnom výcviku dostal do Galície, teda do Haliče na východnom fronte. Jeho plány na učiteľskú dráhu sa rýchlo a krvavo rozplynuli. Namiesto pera narábal puškou, namiesto detského hravého kriku počúval šialený rev útočiacich vojov, ranených a umierajúcich vojakov. Zranenie od šrapnela mu pomohlo dostať sa na krátku dovolenku domov, odkiaľ sa potom so svojím preveleným plukom presunul na taliansky front k rieke Isonzo. Tam sa prvýkrát stretol s poručíkom Martinom Chalupským z Olomouca.

Dvadsiateho tretieho mája 1915 vstúpilo do vojny proti Rakúsko-Uhorsku aj Taliansko. Obrátilo sa tak proti svojmu bývalému spojencovi v Trojspolku a vznikol nový – taliansky front. Taliani mali iniciatívu, ale rakúsko-uhorské vojská udržali obranné pozície v údolí rieky Isonzo, ktorá pramení v dnešnom Slovinsku ako rieka Soča. Kto prežil týždeň, mohol prežiť mesiac. Záruka na prežitie však vo vojne neexistuje.

Martin patril k 13. olomouckému streleckému pluku a k Petrovej jednotke prišiel cvičiť v streľbe nových regrútov, ktorých posielali zo zázemia na líniu pri postupe od rieky Soča k rieke Piava. Mal ich na starosti práve Peter Kováč ako skúsený poddôstojník. Pri jednej malej, zdanlivo cvičnej ofenzíve na začiatku roku 1918 prebehli Martin s Petrom a s niekoľkými ďalšími slovenskými vojakmi k Talianom. Tí ich ako zajatcov pridelili k jednému zo siedmich pracovných práporov zložených z Čechov a zo Slovákov. Tak postupne vznikla k talianskej armáde pridelená nová bojová jednotka v počte jedenásťtisíc mužov.

Počet legionárov ďalej narastal a koncom apríla 1918 vo Foligne ustanovili štyri česko-slovenské pluky. V máji už vznikla celá divízia, vrátane štábu a intendantúry. Dňa 24. mája 1918 po ukončení výcviku legionárov a pred ich nasadením do bojov, v deň tretieho výročia vstupu Talianska do vojny si v Ríme na Piazza Venezia pred Oltárom vlasti prevzali legionári zástavu svojej divízie. Prítomný bol taliansky predseda vlády Orlando, vyslanci štátov Dohody, aj zástupca dočasnej zahraničnej česko-slovenskej vlády M. R. Štefánik.

Poručík Martin Chalupský vtedy velil rote legionárskeho práporu I./33, prideleného k 8. talianskej armáde na dolnej Piave. Zhodou okolností sa Chalupského rota legionárov pri ofenzíve rakúsko-uhorskej armády v júni 1918 stretla v boji s olomouckým streleckým plukom, v ktorom ešte ako vojak c. k. armády bojoval aj Martin Chalupský. Jeho bývalí spolubojovníci sa usilovali jednotlivo i po skupinkách prebiehať cez front k legionárom. Rakúski a maďarskí dôstojníci na nich strieľali a ak niekoho chytili, čakala ho smrť obesením na výstrahu alebo zastrelenie namieste bez poľného súdu.

■ LIST PETRA KOVÁČA

Hladina rieky konečne opadla a vrátila sa do svojho koryta. Po júnových záplavách ostal široký pás hlbokého bahna, v ktorom sa rozkladajú mrciny koní aj mŕtvoly vojakov, ktorých sme nemohli vytiahnuť a pochovať, lebo nepriateľ by nás pri tom postrieľal. Ten smrad je neznesiteľný. Muchy a komáre nás otravujú do zbláznenia a roznášajú nákazu. Nepomáha proti nim nič, ani dym z cigariet, ale niektorí si myslia, že to hmyz aspoň na chvíľu odoženie, a tak fajčíme, až sú zákopy plné dymu. Radšej dym z cigariet ako ten smrtiaci plyn, proti ktorému nám dali masky.

Aspoň že zatiaľ máme dosť jedla a cigariet, čo nám Taliani do zákopov dodávajú poctivo. Našťastie dostávajú od Američanov bohaté zásielky takmer všetkého potrebného. Ale tí chudáci oproti nám nemajú vôbec nič. Ľutujeme ich, veď sú tam mnohí naši, Slováci a Česi, a pritom musíme proti nim bojovať. Keď sa niektorému podarí prebehnúť k nám alebo sa dostane bez ťažkého zranenia do zajatia, prvé, čo pýta, je jedlo a potom tabak.

V zákope mám vojaka z Turej Lúky, bol tam richtárom, má už štyridsať rokov. Narukoval aj jeho osemnásťročný syn a starý si myslí, že mladý môže byť v zákopoch naproti, tak sa bojí strieľať na nepriateľa, aby vraj netrafil náhodou vlastného chlapca. Na stret chlapa proti chlapovi však nedochádza veľmi často, väčšinu vražednej práce obstaráva kanonáda. Pred pár dňami padla guľa medzi našich chlapov v susednom zákope, čo si krátili čas kartami. Zo štyroch ostali len franforce, ďalších šiestich ťažko zranilo. Teraz je chvíľu pokoj, tak si tu zatiaľ píšem tento list, hoci neviem, či ho niekedy niekto aj doručí k nám domov.

Dnes je 16. júl 1918, presne mesiac po tom, čo Nemci a Rakúšania začali ďalšiu nezmyselnú ofenzívu cez tú bahnitú Piavu. Dopadli veľmi zle, lebo rieka sa práve vtedy naplno rozvodnila. V Alpách sa topili ľadovce a priniesli veľkú záplavu, mnoho chlapov sa utopilo. Iní stáli aj celú noc po brucho vo vode a nemohli sa pohnúť. Ešte aj cez deň sme ich mohli strieľať ako na dlani, ale keď na nás kričali slovanskými jazykmi, tak sme ich nechali nažive. Inak sme im pomôcť nemohli a nemohli sa ani dostať cez hlavný prúd vody k nám. Rieka strhla mosty aj pontóny po celom toku a voda, čo tu je inokedy sotva po kolená, siahala urastenému chlapovi aj vyše hlavy. Okrem všetkého iného zla ešte aj horúčavy sú tu cez deň také úporné, že úpal a smäd nás morí ako na púšti.

Chcel by som vedieť, ako je teraz u nás doma. Ja tu v zákopoch môžem iba snívať o všetkom, čo by som mohol robiť, lenže neviem, či sa niekedy vrátim živý a zdravý. Otec, mama, brat, sestra aj starí rodičia, možno vám oznámili, že som padol, že som sa stratil, že ma zajali alebo som dezertoval. To posledné je pravda, prebehol som s kamarátmi od cisárskeho vojska k Talianom.

Teraz som legionár a bojujem proti monarchii veriac, že po vojne sa vrátim do nášho vlastného štátu, ktorý musí vzniknúť na troskách bývalých monarchií. Idú také chýry, že Štefánik okrem Talianov rokuje s Francúzmi aj s Američanmi, aby nám umožnili vládnuť si po svojom v slobodnej republike. Veľa o tom tu v zákopoch nevieme, ale chceme tomu veriť.

Tak rád by som sa medzi Vás vrátil, ale toto peklo nemá konca a hoci som dosiaľ všetky bitky prežil, ťažko je mi spoliehať sa na vrtkavé šťastie, lebo toho tu treba na prežitie veľmi veľa, no je ho príliš málo...

Keď som prebehol k Talianom, dostal som sa najprv do zajateckého tábora, kde ma postupne dali aspoň trochu do poriadku. Bol som už len kosť a koža, veď c. k. armáda svojich vojakov vôbec nekŕmila, zásobovanie celkom viazlo. V zajatí som postupne zosilnel a v tom tábore som sa aj dostal s našimi do česko-slovenskej légie. Velí mi jeden poručík z Olomouca, volá sa Martin Chalupský. Je to správny chlap, o niečo starší odo mňa, študoval na univerzite. Stali sa z nás kamaráti a mám sa s kým aj dobre porozprávať, lebo je vzdelaný a aspoň sa od neho niečo priučím. Hovorí, že po vojne by som mal ísť aj ja študovať na univerzitu, lebo bude treba nových vzdelaných mužov. Vraví, že keď som už raz zmaturoval, mal by som v štúdiu pokračovať. Ja by som nedbal, lenže to by som najprv musel v zdraví prežiť túto chorú vojnu.

Začína sa nová streľba, kanóny posielajú pekelné gule, tak musím už aj ukončiť tento list. Vari som v ňom postupne napísal aspoň dačo z toho, čo som vám chcel povedať. Ak sa k vám toto písmo dostane, no ja by som sa domov nevrátil, tak vedzte, milí moji, že som bojoval statočne a nestal som sa zbehom zo zbabelosti, ako by vás možno chcel niekto presviedčať. Bil som sa naplno za našu budúcu slobodu.

S láskou váš Peter, 16. júla 1918 na Piave v Taliansku

■ FIASKO NA PIAVE

Do rakúsko-uhorskej armády postupne narukovalo 400 až 450 tisíc Slovákov, z toho ich asi 69 700 padlo a 61 800 bolo trvale zmrzačených.

Rakúsko-uhorská ofenzíva na Piave bola fiaskom. Taliani 24. októbra 1918 začali rozhodujúci útok a unavení vojaci c. k. monarchie sa dali na bezhlavý útek. V nasledujúcich dňoch Rakúsko-Uhorsko zaniklo po tom, čo 11. novembra rakúsky cisár Karol podpísal abdikačnú listinu. Toho istého dňa cisár opustil aj zámok Schönbrunn vo Viedni, čím sa Rakúsko-Uhorsko definitívne rozpadlo. Rakúsko aj Maďarsko boli v troskách, od 28. 10. však existoval na časti ich území nový štát Česko-Slovensko.

Prvá svetová vojna bola to najhoršie, čo sa ľudstvu stalo, či skôr čo si ľudstvo privodilo. Nielen priamymi a nepriamymi obeťami na životoch, zdraví a zničení viacerých generácií, ale aj tým, že tá vojna predznamenala tú ďalšiu, druhú, ešte horšiu, ktorej následky zažívame ešte aj my.

Sto rokov od začiatku a pre Slovensko aj deväťdesiatpäť rokov od skončenia prvej kataklizmy, máme tu aj sedemdesiate výročie od Slovenského národného povstania a ku koncu roka aj štvrťstoročie od pádu železnej opony, inak povedané, od zmeny mocenských pomerov po druhej svetovej vojne. Akokoľvek by sme chceli a spievali s Johnom Lennonom Dajte mieru šancu!, stále to okolo nás duní a vojna za vojnou sa valí. Sme nepoučiteľní?!

Česko-slovenskí legionári v Taliansku.

NA MARGO

Na území našej republiky je pochovaných až 160 tisíc padlých vojakov z dvoch najväčších vojnových armagedonov. Z nich 65 900 prišlo o život v prvej svetovej vojne a viac ako 93 tisíc obetí je z druhej svetovej vojny. Okrem Slovákov a Čechov je u nás pochovaných najviac padlých vojakov ruskej, talianskej, rumunskej, nemeckej a maďarskej národnosti. Mnohí však ležia v masových hroboch.

Hroby nemlčia

„V evidencii Ministerstva vnútra SR je celkovo 32 495 vojnových hrobov. Z toho je 23 316 z I. svetovej vojny a 9 179 hrobov z II. svetovej vojny. Tieto počty sa však menia, keďže existuje veľké množstvo frontových cintorínov na severovýchode Slovenska v nedostupných terénoch, kde ešte stále nachádzame nové pohrebiská," hovorí Ing. Jana Kráľová z Oddelenia vnútorných vecí a vojnových memoárov Sekcie verejnej správy MV SR. „Okrem toho evidujeme 923 iných pietnych symbolov, ktoré sa viažu k I. svetovej vojne a 2 811 pietnych symbolov na pamiatku padlých v II. svetovej vojne. Pod pietnymi symbolmi rozumieme pamätné tabule na budovách alebo samostatne na podstavcoch. Tiež registrujeme rôzne pomníky, pamätníky, pamätné miesta alebo areály v obciach, kde sú umiestňované aj muzeálne zbierky, ktoré sa viažu k vojnovým udalostiam."

Z prvej svetovej vojny sú na našom území tri druhy cintorínov: frontové, lazaretné a legionárske. Frontové cintoríny sa nachádzajú na severe východného Slovenska, pričom väčšina z nich zostala v pôvodnom stave. Niektoré dokonca ani neboli dobudované, boli dané do dočasného stavu, ktorý sa mal riešiť, no po druhej svetovej vojne sa venovala pozornosť len vojnovým hrobom, ktoré sa týkali Červenej armády. Najväčší frontový cintorín, ktorý sa v súčasnosti renovuje, je vo Velkrope , kde prebieha tretia etapa rekonštrukcie.

Lazaretné či zajatecké cintoríny vznikali prevažne na juhu západného Slovenska a v niektorých lokalitách stredného Slovenska. Na vojnovom cintoríne v Komárne evidujú viac ako šesťtisíc pochovaných vojakov rôznych národností. V tomto prípade sa však z lazaretného cintorína stal mestský, na ktorom boli vybudované civilné hroby, takže zostala len malá časť vojnových hrobov. V spolupráci so samosprávou Komárna vznikol pamätník, na ktorom sú napísané počty padlých jednotlivých národností a príslušnosti ku konkrétnej armáde. Treba spomenúť aj vojnový cintorín vo Veľkom Mederi, kde je pochovaných vyše päťtisíc srbských vojakov. Hroby sa podarilo zrekonštruovať, vybudovala sa kaplnka a starostlivosť o hroby je na vysokej úrovni. Viac ako tisíc zajatých talianskych vojakov je pochovaných v Dunajskej Strede a v Šamoríne.

Treťou skupinou sú legionárske cintoríny, ktoré vznikali najmä na juhu stredného Slovenska počas obrany prvej ČSR česko-slovenskými légiami proti útokom maďarských komunistických vojsk Bélu Kúna. Z legionárskych cintorínov treba spomenúť najmä vojnové cintoríny v Lučenci a Nových Zámkoch.

Všetky vojnami zmarené životy si zaslúžia pietu a vieru, že po krvavom trápení našli večný pokoj v tejto zemi, ktorú máme my po predkoch. Našou povinnosťou je pietu a slušnosť prejavovať, ale sa aj snažiť, aby už ďalších zbytočne padlých v našej zemi nepribúdalo!

(rkh)

POZNÁMKA

V roku 2011 František Mikloško, Ján Čarnogurský a Milan Zemko napísali predsedníčke vlády Ivete Radičovej v súvislosti s návrhom nového zákona o Ústave pamäti národa list, v ktorom sa na ňu obracali, „aby sa zákon o ÚPN nemenil takým spôsobom, ktorý umožní kedykoľvek politicky zasahovať do personálnych otázok ústavu. ÚPN sa vypracoval na ďalšie centrum výskumu najnovších dejín Slovenska.

Svojvôľa a rozvrat

Jeho činnosť a publikácie nemusia vyvolávať všeobecný súhlas, ale zatiaľ obstáli v zásadnom vedeckom hodnotení. Pre pravdivý výskum a publicistiku o dejinách je dôležité, aby boli slobodné a chránené pred politickými tlakmi“.

Predsedom Správnej rady ÚPN v tom čase bol Ivan A. Petranský, ktorý na pracovisku sústredil mladých ambicióznych historikov, akým je trebárs Martin Lacko, vrátane súčasného predsedu Ondreja Krajňáka. Radičovej vláda zákon už nestihla prijať.

Po voľbe nového predsedu Správnej rady ÚPN v Národnej rade SR v roku 2013 sa na čelo ÚPN dostal Ondrej Krajňák. Od jeho nástupu do funkcie nastalo personálne zemetrasenie. Prepúšťal jedného historika po druhom, počnúc svojím predchodcom. Správna rada ÚPN dokonca vo februári tohto roku žiadala v otvorenom liste poslancov NR SR, aby „zastavili protiprávne konanie predsedu Správnej rady Ústavu pamäti národa Ondreja Krajňáka“. Text listu, ktorý odsúhlasili všetci členovia Rady, s výnimkou predsedu Krajňáka, dostala k dispozícii TASR. Konštatuje sa v ňom: „Po vyčerpaní zákonných možností v rámci našich kompetencií a vedomí si závažnosti situácie si Vás dovoľujeme upozorniť na mimoriadne nepriaznivú situáciu v Ústave pamäti národa, ktorý sa v dôsledku konania predsedu Správnej rady ÚPN Ondreja Krajňáka dostal do stavu úplného rozvratu,“ tvrdí Správna rada ÚPN.

Jedným z posledných prípadov takéhoto postupu O. Krajňáka bolo podľa Správnej rady ÚPN nezákonné odvolanie dvoch riaditeľov sekcií ústavu. „Podľa platného zákona a stanov ÚPN je totiž menovanie a odvolávanie riadiacich pracovníkov ústavu vo výlučnej kompetencii správnej rady. Konsenzuálna zhoda, potrebná na menovanie a prípadné odvolávanie riadiacich pracovníkov, totiž popri iných opatreniach vytvára mechanizmus, ktorý má eliminovať vznik úplnej závislosti činnosti celého ústavu od ľubovôle predsedu správnej rady,“ tvrdia členovia Správnej rady ÚPN. „Uzurpácia právomocí jednotlivých orgánov ústavu jednotlivcom by mohla viesť k vzniku nenapraviteľných škôd v budúcnosti,“ dodávajú.

Krajňák podľa členov Rady neovláda jej rokovací poriadok, „neplní si elementárne povinnosti voči správnej rade, vyplývajúce z prijatých uznesení, a zároveň na ňu útočí v masmédiách tlačovými správami a vyhláseniami, v ktorých sa sám priznáva, že bude úmyselne porušovať zákon a ignorovať zákonné orgány ústavu“.

Eva ZELENAYOVÁ

Slovenský štát ukázal, že Slováci si vedia spravovať svoj štát bez tútorstva

Nie sme zvyškom Česko-Slovenska

Martin LACKO – Foto: archív SNN

Rozhodnutie poslancov Slovenského snemu, ktoré prišlo ako dôsledok referátu Jozefa Tisa po jeho návrate z Berlína, značilo jednoznačné, suverénne a historické vykročenie Slovákov z Česko-Slovenska. Toho Česko-Slovenska, ktoré Slovákom po storočí maďarizácie umožnilo nadýchnuť sa a vyspieť, ale neumožnilo im plne sa uplatniť. Č-SR sa totiž v praxi profilovala najmä ako český štát. Rozhodnutie bolo nepochybne robené pod tlakom medzinárodnej situácie, predovšetkým Nemecka.

Bez slovenskej armády by nebolo úspešné ani SNP.

Tento tlak však nemožno absolutizovať, robiť z neho jediný faktor, ako sa to občas v neserióznej publicistike či propagande robí. Alebo dokonca tvrdiť, akoby Nemecko vytvorilo Slovenský štát. Nevytvorilo, lebo ho ani vytvoriť nemohlo. Ako by aj mohlo? Slovenský štát si odhlasovali Slováci, presnejšie ich zvolení zástupcovia.

■ SMER K SAMOSTATNOSTI

Úmyselne sa obchádza aj vývoj do 14. marca 1939, najmä od 6. októbra 1938 do 13. marca 1939.

Už od nastolenia autonómie Slovenska a rovnako aj Podkarpatskej Rusi (čoskoro premenovanej na Karpatskú Ukrajinu) – autonómiu mali mimochodom dostať už po vzniku Č-SR – udalosti jasne smerovali k uvoľňovaniu zväzku medzi českým jadrom štátu a jeho bývalými podriadenými východnými provinciami.

Hlavným znakom autonómie je zákonodarný snem a tiež krajinská vláda s jej aparátom, mocenskými zložkami. Od momentu, keď je na území jedného štátu viacero vlád, celkom prirodzene vzniká medzi uskutočňovaním jednotlivých vládnych koncepcií a zámerov napätie. Tak to bolo aj v Česko-Slovensku koncom tridsiatych rokov (a rovnako aj po roku 1990). A aj keď vedenie HSĽS oficiálne, a nepochybujem, že aj úprimne, deklarovalo záujem o udržanie spoločného čsl. štátu, praktický beh, logika udalostí smerovali jednoznačne k uvoľňovaniu zväzkov medzi krajinskými reprezentáciami, a teda k osamostatneniu Slovenska i Podkarpatskej Rusi. Bez ohľadu na to, kto vládol v Nemecku. Keď ústredná moc v Prahe videla, že obe krajiny idú vlastnou cestou, zasiahla násilím – vojensko-policajnou akciou. Na Podkarpatí 6. marca, na Slovensku o tri dni neskôr. Celistvosť Č-SR však z Prahy nezachránili, práve naopak, popudili si nálady proti sebe a odtrhnutie oboch východných provincií len urýchlili. Tým nepriamo nahrali aj zámeru Hitlera a Horthyho likvidovať zvyšky Č-SR bez vojny.

■ REAKCIE OBYVATEĽSTVA

Ľudia sa sprvu tešili z dosiahnutia autonómie, hneď nato zažili šok a smútok nad stratou južných území po Viedenskej arbitráži. So zánikom Č-SR nepočítali a neboli z neho ani nadšení. No keď sa Slovenskom rozleteli zvesti o tom, čo mu hrozilo, zvesti o ultimáte Hitlera, o hrozíacom rozdelení, o maďarskej okupácii, ľudia rýchle prijali nový štát za svoj. V prvom momente skutočne ako tzv. menšie zlo, ako východisko z núdze, ale čoskoro za svoj v plnom zmysle. Tým skôr, že na jeho čele stála vtedy mimoriadne dôveryhodná osobnosť – Dr. Jozef Tiso, v tom čase úradujúci podpredseda HSĽS, onedlho zvolený i za predsedu vládnucej HSĽS aj za prezidenta.

Ako to pri zmenách štátnych režimov býva, otvorila sa pokrievka, pod ktorou bublali nahromadené vášne. V marci 1939 sa obracali najmä proti Čechom, ktorých tu bolo dosť, a až do roku 1938 mali spravidla privilegované postavenie. Ešte viac vyostrené vášne, ba aj ozbrojený odpor sa objavili na Podkarpatskej Rusi. Samozrejme, vyrojilo sa aj dosť karieristov, prevracačov kabátov, pseudorevolucionárov a krikľúňov. Často z radov bývalých čechoslovákov či komunistov, ktorí narýchlo vstupovali do HG a svojou podozrivo radikálnou náladou chceli neraz maskovať svoju predošlú politickú (ne)činnosť. Tieto negatívne aspekty marcového prevratu sa často vyťahujú a zdôrazňujú. Nazdávam sa však, že sú to javy viac-menej typické pre každú revolúciu, pre každú väčšiu zmenu režimu. A aj keď sú doložené, nemôžeme na nich postaviť interpretáciu vzniku Slovenského štátu, tobôž pre ne devalvovať myšlienku štátnej samostatnosti.

■ STRÁŽ VÝCHODU

Naopak, bol tu jeden vyslovene hrdinský aspekt 14. marca, ktorý je známy najmenej, a to spontánna obrana pred maďarskou agresiou. Málo sa totiž vie, že Maďari už v prvý deň obsadzovania Podkarpatskej Rusi – dostali ju ako darček od Hitlera – 14. marca 1939, pokúsili sa preniknúť aj za slovenskú hranicu. Do tejto prvej obrany hraníc Slovenského štátu sa zlatými písmenami zapísali dobrovoľníci z Michaloviec. Vďaka akcieschopnosti miestnych predstaviteľov HSĽS a HG sa skupina pod vedením čet. strž. Vincenta Mazala vybrala k Užhorodu. Báli sa totiž, že odtiaľ preniknú Maďari ďalej na Zemplín. Bojovali o pohraničnú, len sto šesťdesiatštyri metrov vysokú horu Červenica. Už 14. a 15. marca tu trinásti zahynuli. Boli to prví obrancovia a prvé obete Slovenského štátu. Michalovce sa vďaka nim zapísali do dejín prvej Slovenskej republiky ako „stráž východu“.

A ich pamiatka dnes? Sú úplne zabudnutí. Ak by tu žil národ, ktorý by mal svoju štátnosť a bojovníkov za slobodu v úcte, nepochybujem, že by dnes mali v Michalovciach veľký pamätník, ku ktorému by chodili klásť vence najvyšší politickí predstavitelia. Takto ich nepripomína ani len papierová ceduľka!

O deväť dní neskôr – 23. marca 1939 – prišiel frontálny postup maďarskej armády, keď asi štyridsaťtisíc vojakov obsadilo približne územie okresov Snina a Sobrance. Aj keď pri tejto akcii mladá republika utrpela (ľudsky, vojensky, územne), zaknihovala aj jedno veľké pozitívum – zmobilizovala, prebudila, ale najmä zjednotila národ. Keďže armáda sa ešte len tvorila, hlavný nábor robila HG. Do radov HG i armády sa hlásili tisíce dobrovoľníkov z celej krajiny. Išlo o oveľa mohutnejší, spontánnejší a dobrovoľnejší nástup obyvateľov než v lete 1944 do povstania...

Keď som sa raz Dr. Ladislava Deáka – inak rodáka zo Zemplína – spýtal, čím to je, že sa na obrancov slovenského východu z marca 1939 tak trestuhodne zabúdalo a zabúda, odpovedal mi asi toto: „Pán kolega, aké ‚Československo‘ by ste tam hľadali?“ Teda povedané zrozumiteľne, dnešná SR a jej predstavitelia majú v úcte len tie obete, ktoré sa viažu na obranu Česko-Slovenska, na česko-slovenské politické a bojové tradície. Akoby dnešná SR bola nejakým zvyškovým Česko-Slovenskom, nie osobitným štátom s vlastným hodnotením dejín.

■ ŠTRNÁSTY MAREC

Ako teda hodnotiť udalosti 14. marca 1939?

Za najpodstatnejšie sa môžu pokladať tieto skutočnosti:

– Vznik štátu bol naplnením samourčovacieho práva národa, ktoré sa v Uhorsku ani v Česko-Slovensku nemohlo nikdy naplniť.

– Bol najlepším možným riešením v danej situácii; alebo povedané aj inak, zamedzením tomu najhoršiemu, čo hrozilo – rozdeleniu Slovenska.

– 14. marec bol nielen prvým dňom štátu, ale súčasne i prvým dňom hrdinskej obrany jeho hraníc.

– Ako sa čoskoro ukázalo, Slovenský štát bol prestupným, ale aj záchranným ostrovom pre množstvo prenasledovaných ľudí z Nemcami a Maďarmi ovládanej Európy – Čechov z Protektorátu, Poliakov z gubernátu, ale najmä pre Slovákov utekajúcich pred terorom a prenasledovaním z územia okupovaného Maďarskom. Kam by sa asi uchýlili, ak by Slovenský štát nejestvoval?

– Bol to štát, v ktorom národ, najmä však inteligencia dostali možnosť uplatnenia a ktorý ukázal životaschopnosť Slovákov.

Prvá SR ukázala, že Slováci si vedia svoju krajinu spravovať bez tútorstva Prahy, Budapešti či iných susedov, aj keď tí tvrdili opak. Celkovo teda bolo historickým šťastím Slovákov, že sa im podarilo v onej komplikovanej až tragickej medzinárodnej situácii vytvoriť vlastný štát. Za šesťročnú skúsenosť však kruto zaplatili. A povedal by som, platia dodnes. Svedectvom toho je aj nenávistná a agresívna mediálna kampaň dnes. Nielen proti slovenskej štátnosti, ale i proti tým, ktorí si ju dovolia hodnotiť pozitívne...

■ POUČENIA PRE SÚČASNOSŤ

Nerád hovorím o historických odkazoch, o poučeniach z dejín. Viem, že ľudia sa neučia na chybách iných, iba na vlastných. Tobôž neverím, že by si nejaké poučenia z dejín odnášali politici. Aj tak chcem upozorniť na aspekty z doby, o ktorej hovoríme, ktoré sú varovné.

Je to v prvom rade ilúzia o ochrane kohosi mocnejšieho, silnejšieho. Slovenskí politici sa v jeseni 1938 spoliehali na prísľuby nemeckých politikov, že Košice ostanú Slovensku. Nakoniec neostali. Maďari totiž pracovali rýchlejšie a efektívnejšie a najmä vďaka Esterházimu si vybojovali aj Košice (azda za to má dnes v Košiciach bustu).

V marci 1939 sa zas spoliehali na to, že Nemecko bude garantovať východné hranice s Maďarskom. Nestalo sa tak. Nemci dali prednosť „nasýteniu“ hladného Maďarska. Možno preto, že bolo silnejšie a väčšie ako Slovensko, teda si ho potrebovali viac nakloniť. Ba čo viac, Slovensku po tomto ukrivdení prikázali mlčať. Náš revizionizmus bol oficiálne zakázaný. Nemal sa propagovať v tlači, v literatúre, nesmeli sa robiť manifestácie za návrat južných území.

Dnes sme v situácii, že sa všeobecne spoliehame na ochranu EÚ a náš štát ostal fakticky bezbranný. Naša armáda, hoci má desaťnásobne viac generálov ako jej početnejšia predchodkyňa v rokoch vojny, na rozdiel od nej je nebojaschopná. Polícia sa v problémových oblastiach už dnes bojí zasahovať. Naši politici pred pár rokmi nadšene strihali hraničné pásky, oslavujúc akýsi Schengen s pompou, ktorá sa podobala na milenárne oslavy. Výsledok – dnes sú hranice bez ochrany, len akousi značkou na mape. Prechádzajú nimi voľne tak maďarskí neonacisti a provokatéri, ako aj potravinový odpad z rôznych kútov sveta. Čo bolo ekonomicky hodnotné, to sa predalo. Stali sme sa polokolóniou cudzieho kapitálu a cudzích mocností. Ostáva rozpredať už len poslednú pôdu a vodu.

Existencia prvej SR bola „nesamozrejmou“. Najmä preto, že nemala historickú tradíciu a tiež medzinárodnú oporu. Keď sa mocnosti dohodli, že jej hranice okrešú, okresali. Keď sa dohodli, že SR zanikne, zanikla. Nikto sa nepýtal jej predstaviteľov ani obyvateľov na názor.

Vidiac situáciu prvej SR a možno ešte nelichotivejšiu situáciu tej dnešnej sám sa pýtam: Čo nás čaká? Skutočne je existencia SR garantovaná? Nebudú tlaky proti nej – znútra či zvonka – silnejšie než záujem ju udržať? Udalosti v Juhoslávii, kde NATO a USA masakrovali a ničili Srbsko s cieľom legalizácie nelegálnej separatistickej enklávy Kosovo, varuje. Pozrime sa tiež, čo spravili tí istí „mierotvorcovia“ a „demokrati“ aj s inými štátmi, najmä s oveľa väčšou Ukrajinou. Kde máme záruky, že sa raz neoprú aj do našej krajiny? Obstojíme potom? Čo urobíme pre to, aby sa naša druhá SR nestala len miestom na mape?

(Autor je historik Ústavu pamäti národa. Prednášku mal na spomienkovej akadémii pri príležitosti sedemdesiateho piateho výročia 14. marca 1939, organizovanej MO MS v Košiciach, Technické múzeum Košice, 14. 3. 2014.)

REPORTÁŽ

Ak by som vedel skladať hudbu, napísal by som ódu na Malú Fatru

Krásu prírody nemáme právo ničiť

„Považujem Slovensko za jednu z najkrajších krajín na svete. Náš problém je ten, že nevieme definovať, v čom je hodnota Slovenska. Preto by aj – a hlavne mladí ľudia – mali prejsť túto zem, lebo len vtedy, keď nám niečo chýba, si uvedomujeme hodnotu toho, čo nám chýba.“ To povedal v jednej čitateľskej ankete cestovateľ a filmár Pavol Barabáš. Mňa často a už roky k sebe volá lúka Pod Sokolím, Štefanová, posed pod Poludňovými skalami a pohľad na Rozsutec v červenej žiare septembrového zapadajúceho slnka. Kráľovstvo, ktoré stráži Kamenný mních.

Ivan BROŽÍK – Foto: autor

Kráčajúc Terchovou popri Varínke smerom na Vrátnu dolinu človek míňa jeden „Zimmer frei“ za druhým. Tam dolu Varínka nepripomína nič, iba dedinský potok, ponuka voľných izieb nevyžaruje tak isto nič, iba typickú zástavbu socialistického urbanizmu v kedysi naozaj a dnes už iba na papieri rázovitej obci – a obrovitý Jánošík z čohosi striebristo lesklého vôbec nemá ďaleko ku gýču, hoci ako obdivovaného turistami a najmä návštevníkmi folklórnych slávností. Terchová úspešne, ale nie celkom šťastným spôsobom ťaží z toho, čo sa začína niekoľko sto peších metrov nad ňou.

■ TICHÁ NÁDHERA

No, tichá... Azda vtedy, ak sa sem vyberiete niekedy mimo sezóny – či už zimnú alebo letnú v období hlavných prázdnin. Zvolil som obdobie Veľkej noci, tiež takej bez snehu, bez lyžiarskych davov, bez bláznov, ktorí sa tlačia najskôr na príjazdovej ceste, potom na parkovisku, potom pred turniketmi na vlek, potom zas na zjazdovke, aby sa napokon tlačiac v bufete opäť prepracovali k autu uväznenému na preplnenom parkovisku a vydali sa v tlačenici na úzkej ceste kamsi naspäť do „civilizácie“ všedných dní. Po asfaltke práve prešiel dolu prázdny linkový autobus. Pred hodinou išiel hore, viezol dvoch, teraz vezie čerstvý vzduch z Vrátnej doliny. Z unavenej dedinskej Varínky sa stáva dravá mladica, šumiaca, spievajúca, hučiaca a šepkajúca: poď, poď, človek, poď vyššie, tu je život, ktorý sa oplatí žiť. Vody riečky skáču po balvanoch, zarezávajú sa do skál čoraz tesnejšej Tiesňavy, akoby chceli ukrojiť už z aj tak úzkej vozovky pre akurát tak jeden autobus.

■ PATRÓNKA V SKALÁCH

Panenka Mária v miniatúrnej „kaplnke“, vytesanej do skalného masívu nad spenenou Varínkou, volá: Zastav sa pútnik! Zdravas‘, Mária, milosti plná, Pán s tebou. Požehnaná si medzi ženami a požehnaný je plod života tvojho, Ježiš. Svätá Mária, Matka Božia, pros za nás hriešnych teraz i v hodinu smrti našej. Amen. A ja prosím i za Teba, veď kto za Teba prosí? Kto ešte myslí aj na druhých a vníma ich bytie tak ako to svoje? Prosím, aby aj v doline, ktorú na jednej strane Tiesňav strážiš Ty a na druhej Kamenný mních, kľačiaci a spínajúci ruky nad a pred toľkou krásou našou slovenskou, aby v tej doline ešte stále zostal ranný opar a vzdialený hukot hôr, aby v nej zostala lavička pod Krížom, kde ktosi na strom napísal: „Zastav sa, pútnik, daj odpočinúť svojim nohám, ale aj svojej duši a otvor ju tejto kráse...“

V tejto doline musí zostať tá krása, ktorú jej dal Stvoriteľ. I keď sa do nej za naozaj zvláštnych okolností so svojimi haciendami natlačili politici, podnikatelia, magnáti – i napriek faktu, že sa so svojimi okázalými majetkami rozložili na území národného parku. Ani modliaci sa mních nevymodlil pre tento svet spravodlivosť a rovnosť pre všetkých. A oni si zas nikdy nevymodlia to, čo dostatočne napĺňa obyčajného človeka – schopnosť vnímať krásu prírody a dary Pána v podobe zdravia, očí, ktoré vidia, nôh, ktoré chodia, a sŕdc, ktoré milujú.

■ OTVORENÁ NÁRUČ

Tiesňavy ustupujú, merajúc kroky smerom hore do doliny, úbočia jej kotla zľava odtláčajú Boboty a sprava Sokolie. Neprístupné, na pohľad dravé a človekom nespútané. Sokolie, horský chrbát pokrytý bukovo-jedľovým porastom s výskytom platanu, borovice a tisu. Rastú tam aj kroviny ako jarabina mukyňová, ríbezľa alpínska a lykovec jedovatý. Kto z tých uponáhľaných vie, že na svete existuje aj dryádka osemlupienková, tučnica alpínska, soldanelka karpatská (endemit Západných Karpát), horec Clusiov a prvosienka holá? A všetky naraz na Sokolí alebo kúsok pod ním. V skalách horského chrbta hniezdi orol skalný a sokol sťahovavý. Mimo sezóny sa krútia vo výšinách nad dolinou ako jej praví a nespochybniteľní panovníci.

Vtedy pred rokmi, niekedy koncom päťdesiatych a začiatkom šesťdesiatych rokov minulého storočia a tisícročia bolo kúsok vyššie aj táborisko. Verejné, strážené, obľúbené, vyhľadávané, preplnené a voňajúce. Podvečer, pri stmievaní ním rozvoniavala lákavá stopa táborníckeho gulášu alebo kuriatok smažených na cibuľke s vajcom. Najmodernejšie auto, aké tu kedy parkovalo, bol Spartak, Škoda 440. A popri ňom už len „kredence“ – od tatry po aerovky. V stanoch bez podsady a v hrubých modrých teplákoch prespávali turisti, ktorí si z Malej Fatry a z jej Vrátnej doliny odnášali zážitky a spomienky na celý život. Neraz i nové lásky, tiež životné, trvalé.

Prechádzam cez táborisko a usilujem sa rozpamätať, kde asi moji rodičia mali postavený svoj ihlan, a potom v modernejších dobách obrovské „áčko“ Jadran. Iba betónový základ spod niekdajšej umyvárne tu zostal. Potom už len stromy, kríky, tráva a príroda. A to nádherné podvečerné stmievanie, plné farieb a nádherných tieňov.

■ LÚKA POD SOKOLÍM

Už len ako spomienka. Ktosi tu dostal povolenie stavať sídlisko. Sídlisko bungalovov pre naozaj majetných, sídlisko, na ktorom prvý zrub postavil vraj „národniar“ z tých ešte nedávno najnárodnejších. Všetci miestni vám povedia kto. A dávajú si prst pred ústa. „Pozor, pssst! On môže všetko.“ Hrozná jazva na tvári Národného parku, ale aj v svedomí tých, ktorí to dopustili. Vraj povedal istý podnikateľ, „aby to nemali na svah ďaleko, veď musíme urobiť niečo pre rozvoj cestovného ruchu a komplexnosť jeho služieb“. Svah, ktorý ponad Starý dvor rastie až k boku Grúňa na druhej strane údolia. Ešte šťastie, že tí, ktorí tadiaľto chodievali s palicou v ruke, v hrubých modrých teplákoch a námorníckom páskavom tričku, v ťažkých vibramkách a s ruksakom na chrbte, ešte šťastie, že sa už nevrátia alebo nevládzu vrátiť. Zaplakali by tak ako ja, ako všetci tí, ktorí sa neveriac v národnom parku pozerajú na cedule Vstup zakázaný – súkromný majetok. Našťastie aj pre Malú Fatru platí, čím ďalej od asfaltky, tým je príroda pôvodnejšia a najmä – slobodnejšia od všetkých tých zbohatlíkov, novodobých panovníkov a priekopníkov podnikania na slovenský„ demokratický“ spôsob.

■ LOPÚCHOVÁ DOLINA

Ak by niekto na turistickej mape hľadal tu pod Rozsutcom dolinu s takýmto názvom, nenájde ju. A predsa existuje. Smeruje od Starého dvora serpentínami Varínky až pod poslednú zákrutu pod Starou dolinou, ktorá je bránou do Vrátnej. Na starej čiernobielej fotografii s olámanými okrajmi sa pozerám na skupinku šťastných turistov, ako v lejaku schádzajú dolinou po výstupe na Fatranský Veľký Kriváň a hlavy si chránia obrovskými listami lopúchov. Ako málo kedysi potrebovali mladí k šťastiu, k radosti a k celoživotným spomienkam. Zobral som si ju a hľadal tú zákrutu, v ktorej bola fotografia nasnímaná. Štyria z piatich na tej fotke už nežijú a piatej sviečka práve dohára. Mala šťastie, prešla dolinou veľakrát aj potom, po rokoch, keď ešte vládala. Prechádzala a spomínala na svojich „parťákov“. A mladosť, šťastie, zdravie, vtedajšiu budúcnosť, ktorá je dnes už len nezmeniteľnou minulosťou. I na to málo, čo kedysi človeku stačilo na to, aby jeho duša poletovala na obláčikoch šťastia. Trebárs taká Vrátna dolina, Malá Fatra, Jánošíkove diery a potom krčma v Štefanovej. Alebo výstup na Chleb a potom už len pochod po chrbte Hromového, Stienok, na Poludňový grúň a cez chrbát Stohu až na Veľký Rozsutec. Už len, „už len“.

■ BUDÍME ÚSMEVY

Kráčam si so svojím psíkom, hrdo si nesie nielen postroj, ale aj akýsi psí „ruksak“. Štítom nadšene máva chvostíkom, ale i okoloidúcim, ktorí sa usmievajú a fotia si štvornohého turistu. Kabínová lanovka nás oboch vyťahuje až pod Snilovské sedlo. Najskôr čakajúci chvíľu váhali, ale potom si dvaja mladí prisadli k nám. Kabínka pre štyroch a – psa labradora. Nikdy som nevidel zviera tak sa nadchýnať krásou a majestátom prírody. Nikdy som nevidel to, čo zákon stále považuje iba za vec, majetok, vlastníctvo, ako nadšene sleduje turistický chodník pod dráhou lanovky, ale ani to, ako sa zasnene pozerá do diaľky zo sedla až kamsi na poľské vrchy. Nič mu neprekážalo, ani turisti, ani dravý vietor, prevaľujúci sa cez sedlo smerom do doliny Váhu k Šútovským vodopádom. Pohľady z úpätia Chlebu počas jasného dňa, najlepšie po daždi, patria k čomusi, čo musí rozochvieť dušu všetkému, čo má v tele srdce. Ani granulku, ktorú rád berie ako pochvalu, nechcel. Iba sa pozerať, vnímať. Keby mohlo mať neskoré popoludnie niekoľko mesiacov, sedíme tam spolu dodnes...

■ INÝ SVET

Dobrý deň, Gruss Gott, Jónapot, Dzień dobry, Dobrý den, Hezký den... To sú asi najvyslovovanejšie slová, ktoré na hrebeni adresujú ľudia ľuďom. Rozumieme si všetci, bez ohľadu na vek, reč, oblečenie, výbavu. Tu si musia rozumieť naozaj všetci, ktorí sa sem vybrali. A nielen musia. Tu sa priam žiada usmiať sa na iného, pozdraviť ho, uhnúť sa z úzkeho chodníka, podať ruku ako krátkodobú pomoc pri prekračovaní balvana. A keď to treba, nejaká usmiata pani mi podáva kúsok čokolády . Vidí, potím sa, potkýnam sa, mám toho za sebou už dosť a ja aj ona vieme, že dolu je to ešte ďaleko a dlho.

„Mladý pán, vezmite si, dodá silu, zvládnete to, dajte si.“ Neviem, či som poďakoval. Či som stihol, ponáhľala sa za svojou skupinou. Ak náhodou číta tieto noviny a spomenie si na turistu so psíkom, ktorý nesie ruksak a škriabe sa takmer po skalách do vrchu – ďakujem. Nie za tú čokoládu. Za tú nádhernú spomienku, za tú ľudskosť a blízkosť človečiny. Vynára sa z každého kúska chodníka malofatranských turistických trás.

Každý, kto chce prežiť niečo výnimočne krásne, vzácne a emotívne bohaté, mal by navštíviť Malú Fatru a jej Vrátnu dolinu i blízke okolie. Miniatúrny národný park, kúsok vyššie nad Žilinou, dve hodiny jazdy autom z Bratislavy či tri z Košíc, taký blízky a mnohým na Slovensku ešte neznámy. Národný park Malá Fatra sa nachádza na severe Slovenska v Krivánskej Malej Fatre, v severnej časti pohoria Malá Fatra. Výrazným vrcholom je Veľký Rozsutec, ktorý je súčasťou loga národného parku. Park sa rozprestiera na území okresov Žilina, Martin, Dolný Kubín a Ružomberok. Zaberá územie Krivánskej Malej Fatry, severnej časti pohoria Malá Fatra (od Strečnianskeho priesmyku, ktorým rieka Váh rozdeľuje pohorie na Krivánsku Malú Fatru a nižšiu Lúčanskú Malú Fatru). Vyznačuje sa mimoriadnou členitosťou reliéfu a rozmanitosťou geologických a klimatických pomerov. Zachovali sa tu prirodzené ekosystémy so širokým zastúpením rastlinných a živočíšnych druhov, typických pre Západné Karpaty. V špecifických prírodných podmienkach sa vyskytujú aj endemity (rastlinné a živočíšne druhy, ktoré sa nikde inde nevyskytujú) a tiež reliktné druhy (druhy, ktoré boli v minulých vývojových obdobiach rozšírené na veľkých územiach, teraz sa vyskytujú už len na obmedzených stanovištiach).

V roku 1967 toto územie vyhlásili za chránenú krajinnú oblasť, neskôr v roku 1988 ho prekategorizovali na Národný park Malá Fatra. Jeho rozloha je 22 630 hektárov, ochranné pásmo má ďalších vyše 23 tisíc hektárov...

televízia

Vysielanie plné skutočného života

Nejde však o nijakú dcérsku či sesterskú televíziu alebo len o ďalší kanál už známeho vysielateľa. Dokonca nejde ani o predmet podnikania niektorého z veľkých zahraničných investorov. A čo nás asi najviac môže prekvapiť, k Televízii Z podľa jej zakladateľov nemožno priradiť nijakú známu či začínajúcu politickú moc na Slovensku alebo niektorú z finančných skupín.

Televíziu Z po obchodnej stránke spravuje eseročka ZOE MEDIA a po programovej ju zas vedie občianske združenie ZOE MEDIA. Pre tých, ktorí majú ešte tradičné klasické gymnaziálne vzdelanie, nebude ťažké spojiť si slovo ZOE s nádherným gréckym ženským krstným menom toho istého znenia. V gréčtine Zóé znamená život. Práve o tom má byť vysielanie dostupné asi na osemdesiatich percentách územia Slovenska v sieti terestriálnych multiplexov a vo veľmi krátkom čase aj v ponuke káblových operátorov. Tvorcovia Televízie Z prichádzajú, hoci nepriamo, v čase, keď aj naše noviny už dlhodobo kritizujú programovú ponuku existujúcich vysielateľov najmä z pohľadu jej vulgárnosti, obscénnosti, krutosti a obsahovej plytkosti. Nová televízia bude vyrábať svoj program na Slovensku, bude to program najmä o Slovensku a určený všetkým, ktorí tu radi žijú, pracujú a nachádzajú aj životné uspokojenie. Okrem denného spravodajstva a publicistiky plánuje vysielať dokumentárne filmy o živote u nás, o našej histórii, kultúre, obyčajach – o všetkom, prečo sa na Slovensku oplatí žiť, z čoho sa ešte dá tešiť a čím môže naša krajina inšpirovať. Televízia sľubuje, že veľký priestor venuje predstavovaniu slovenských osobností, ale tých skutočných, za ktorými sú významné výsledky, a nielen módne prehliadky a škandály. V príprave je aj niekoľko prekvapení, na ktoré si radi počkáme. A uvidíme, či sa naplní výzva tvorcov – „radi budeme spolupracovať so všetkými, ktorí ešte nestratili nádej, optimizmus, chuť do života a najmä svoj vlastný názor. Ak by sa splnilo aspoň niečo z týchto zámerov, je veľký predpoklad, že aj divák na Slovensku dostane televíznu alternatívu z našej domácej produkcie, ktorá sa zámerne venuje všetkému, čím Slovensko a Slováci môžu pozitívne prekvapiť. Napokon, nebude to až také pátranie, lenže doteraz Slovensko takúto šancu nemalo. Aspoň v súčasnom spektre slovenských vysielateľov, žiaľ aj verejnoprávneho média.

Ivan BROŽÍK

Láskavými bohyňami vrcholí téma holokaustu v SND

Svedomie humánnych vrahov

Anna SLÁVIKOVÁ – Foto: internet; webnoviny.sk

Dramaturgia Činohry SND v Bratislave už v minulej sezóne otvorila bolestnú tému holokaustu i vojnových rokov vo viacerých pozoruhodných projektoch, ako je Rabínka, Matkina guráž, nedávno Rechnitz – Anjel skazy či Leni. Zavŕšením tejto série nazvanej Endlösung, teda konečné riešenie, je mimoriadne hlbavá inscenácia Láskavé bohyne.

Fotografia z inscenácie Láskavých bohýň v SND.

Dramaturg a dramatik Daniel Majling hru napísal na objednávku SND podľa rozsiahleho románu súčasného dramatika strednej generácie Jonathana Littella. Tento autor sa narodil v New Yorku, vyrastal vo Francúzsku i v USA, v súčasnosti žije vo Švajčiarsku. Po svojom prvom neúspešnom románe sa sústredil na tému holokaustu. Päť rokov cestoval po miestach, kde sa odohrávali najstrašnejšie zločiny na nevinných ľuďoch. Napokon si vybral pre svoj krutý príbeh Ukrajinu, kde civilné obyvateľstvo trpelo a bolo vyvražďované už za čias predvojnových boľševických, neskôr za čias vojnových fašistických.

■ NÁVRAT ERÍNYÍ

Názov románu (ocenený cenou Francúzskej akadémie i Goncourtovou cenou), rovnako ako aj divadelnej hry Láskavé bohyne korešponduje s podobenstvom Erínyí. V gréckej mytológii sa o nich hovorí ako o láskavých bytostiach, bohyniach pomsty, ale aj svedomia a výčitiek. Napádali toho, kto prelial krv človeka. Píše sa rok 1938. Berlín. Malá vyšetrovacia cela na kriminálnej polícii. Zvláštny druh hudby preniká z javiska so scénou pohyblivých panelov Pavla Andraška až k divákom. Občas zaznie kvílivý ženský hlas (Erínyí) a sugestívne ťaživé zvuky z dielne Mariána Čekovského, pripomínajúce ťahavú plazivú smolu, akoby čierne svedomie. Ústredná postava rozvetveného príbehu Maximilián Aue je právnik, ktorého obvinia z porušenia paragrafu 175, pretože sa u neho prejavia príznaky homosexuality. Jediný spôsob, ako sa môže vyhnúť väzeniu či nedajbože ešte čomusi horšiemu, je, že vstúpi do vládnucej národno-socialistickej strany NSDAP, jej ideológiu ide šíriť zbraňou. Aueho odvelia na Ukrajinu, neskôr na Krym, ba aj do Stalingradu. Musí znášať nielen tamojšiu ruskú zimu, ale aj pohŕdanie a výsmech ostatných členov SS pre svoju sexuálnu orientáciu. Napokon ho súdi jeho podriadený Turek, živelne ho spodobuje Milan Ondrík, ktorý vraždil bez mihnutia oka. Maximilián Aue ako inteligentný, vzdelaný človek síce vie, čoho sa dopúšťa, najmä ak sa stáva svedkom a spoluvykonávateľom masového vyvražďovania. Zároveň však objasňuje pozadie udalostí a situácií, v ktorých sa v uniforme nemeckého dôstojníka ocitá.

■ KOSTELNÉHO PART

Ľuboš Kostelný v titulnej úlohe stvárňuje zloducha, ktorý neprišiel o svedomie a všetok cit. Ako sám priznáva, Aue mu dáva riadne zabrať, aby dokázal stráviť túto rolu nielen ako herec, ale aj človek. Svoju postavu predkladá civilne, nanajvýš presvedčivo. V situácii, v ktorej sa ocitá, sa usiluje akosi ospravedlniť činy, ktoré musel vykonať. Všetky však dokáže zdôvodniť. Dokonca aj pred vyšetrovateľom, ktorý ho podozrieva z vraždy nevlastného otca. Prežije vojnu aj obvinenia, je na slobode, ale cíti sa naozaj slobodný?

Táto tri a pol hodinová dráma je napriek morbídnosti i krutosti témy mimoriadne dobre spracovaná. Dramaturg spolu s režisérom Michalom Vajdičkom si dali záležať na tom, aby z objemnej literárnej predlohy vylúpli najdôležitejšie sekvencie.

Od konca svetovej vojny prešlo sedemdesiat rokov, no téma nekontrolovanej moci, prameniaca z nebezpečnej ideológie rasovej nadradenosti, je hrozbou aj pre súčasnosť. Ľahkovážne pochody ulicami v ťažkých kanadách s hákovými krížmi na tmavých uniformách môžu byť len začiatkom. Aj keď je druhé dejstvo inscenácie, v ktorom Aue spomína na studený a zavšivavený Stalingrad, o čosi menej dramaturgicky kompaktné ako dejstvo prvé, dojem z predstavenia je taký silný, že v divákoch bude ešte dlho rezonovať.

Slovenský cestovateľ priniesol na exotický ostrov kraslicu z Batizoviec

Veľká noc na Veľkonočnom ostrove

Marek DANKO

Najzápadnejší polynézsky ostrov, tvoriaci aj vrchol takzvaného Polynézskeho trojuholníka, ostrov Rapa Nui – Veľká Rapa, získal od európskych moreplavcov v 18. storočí pomenovanie Veľkonočný ostrov. Zaujímajú sa oň doslova generácie výskumníkov, ale aj „záhadológov" a zvedavých turistov z celého sveta. Lákajú ich sem tajomné kamenné monumenty nazývané moai. Pred niekoľkými rokmi práve na Veľkú noc prišiel na tento stále tajomný ostrov aj Slovák, rodák z Banskej Štiavnice – spisovateľ, výtvarník a historik umenia Milan Augustín.

Cestovateľská vášeň už Milana Augustína zaviedla k egyptským pyramídam, na vyprahnuté pláne Etiópie, na argentínsku pampu či do studených končín Sibíri. Keď pred tromi rokmi dokončieval svoju knihu Omyl pána Hayerdahla, rozhodol sa pozrieť sa na kľúčové miesta tohto slávneho cestovateľa a spisovateľa osobne. V cestovateľskom pláne sa tak objavili názvy ako Tahiti, Markézy, a samozrejme Veľkonočný ostrov.

■ BATIZOVSKÁ INŠPIRÁCIA

Ostatne, sám autor nám o svojej anabáze, počas ktorej doniesol veľkonočnú kraslicu až na druhú stranu našej planéty, povedal: „V rámci mojej transpacifickej cesty z USA na Tahitské ostrovy a centrálnu Polynéziu som navštívil Markézske súostrovie a opäť cez Tahiti som priletel na Rapa Nui. Nielen na tomto ostrove, ale všeobecne na ostrovoch južnej Polynézie a na Markézach sa nachádzajú výtvory tamojšej polynézskej populácie, vytvorené z kameňa. Či už ide o tikiov, kamenné marae a ahu, ako aj o najznámejšie monumentálne moai z Rapa Nui. Kamennej polynézskej plastike som zasvätil určitý čas svojho života a výsledkom bola kniha s názvom Omyl pána Hayerdahla."

Samozrejme, keď si Milan Augustín overil, kde bude počas veľkonočných sviatkov, rozmýšľal, ako pripomenúť exotickým končinám naše tradície. Voľba padla na čierne vyškrabávané veľkonočné vajíčko z Batizoviec. Slepačie vajíčka, zdobené vyškrabávaním, boli nielen symbolom jari, ale doslova aj veľkonočným darom, ktorý bol spojený aj veršovanými riekankami a úvahami. Uveďme aspoň jednu z mnohých spred štyridsiatich rokov: „... Keď si ja zaspievam, hneď mi je veselo, čo by ako srdiečko bolelo..." A protipólom v srdiečku orámovanej riekanky bolo datovanie s textom: Veľkonočný dar. Mimochodom, napriek silnému etnickému nánosu nemeckých prisťahovalcov do podtatranskej oblasti už názov týchto vajíčok písanky prezrádza ich veľkomoravský pôvod. Ikony sa „písali" a písmená sa „maľovali". Preto aj vajíčka majú názov písanky. Dnes už tradíciu aj tu menia do inej farebnosti a niekde sa dokonca pre komerčné ciele ozdobujú aj pštrosie vajíčka.

A ešte jeden dôvod viedol nášho cestovateľa k spomínanému daru. Bola to aj spomienka a pocta už nežijúcemu priateľovi, hercovi Mariánovi Zednikovičovi, lebo bol to práve on, ktorý doniesol ako prvý veľkonočné vajíčko na tento ostrov, aj keď to nebolo na Veľkú noc, ale počas tamojšieho filmovania.

Pokiaľ je pre nás Veľkonočný ostrov symbolom tajomnej exotiky, tak pre tamojších obyvateľov ním bol cestovateľ zo Slovenska s nezvyklým darom. Hneď ho aj nazvali Muž, ktorý priniesol vajce. A ako to celé prebiehalo?

■ ČIERNA KRASLICA

„Na Veľkonočnú nedeľu ako tradičné mal miestny taliansky kapucín slávnostný príhovor k zhromaždeným domorodcom, ako aj k čílskej societe, prezentovanej väčšinou manželkami tam slúžiacich vojakov a policajtov," spomína Milan Augustín. Páter v miestnom kostole rozprával o tom, že na okraji oceánu leží kontinent Amerika, kde je ich materská krajina – Čile. Po tomto kontinente je ďalší veľký oceán, za ktorým je Afrika a nad ňou je Európa a Rím, kde sídli Svätý Otec. Aj tam sú vysoké hory Alpy a ich pokračovaním sú ‚Mont Tatras', pod ktorými žijú ľudia, ktorí si podľa starej tradície sviatky ukrižovania a zmŕtvychvstania Ježiša Krista spájajú so sviatkami jari a znovuzrodením života v prírode. Tie oslavujú aj symbolmi čiernych vajíčok s vyškrabávanými ornamentmi a nápismi. No a jedno z takýchto vajíčok priniesol aj náš tu prítomný hosť." Milan Augustín dodáva: „Vtedy sa obrátili takmer všetky tváre na mňa a následne povstali, aby sa pozreli na malé čierne vyškrabávané vajíčko, čestne uložené na oltárnom stole. Nasledoval potlesk, ktorý však patril aj ženám z podtatranských Batizoviec."

■ OSTROVNÉ TRADÍCIE

Vráťme sa však na Veľkonočný ostrov, ostrov vtáčích mužov. Jedným z tradičných tamojších symbolov bolo práve prvé vajíčko morských lastovičiek, získané z ich hniezd na malom ostrovčeku oproti Útesu vtáčích mužov. V určený deň sa najlepší plavci a najsilnejší mladí muži vrhli do vĺn príboja, aby získali a priniesli nepoškodený vzácny symbol – vajíčko. Víťaz sa stal na jeden rok „Vtáčím mužom" a náčelník klanu, z ktorého pochádzal, sa stal vládcom ostrova, lenže tiež len na jeden rok. Milan Augustín k tomuto zvláštnemu zvyku tak trochu sarkasticky dodáva: „Viete si predstaviť, ako by plávali napríklad čo i len cez Dunaj naši poslanci a záujemcovia o post prezidenta? A vládli by len jeden rok, a nie päť. Ale my sme v demokratickej Európe... Spomínam si na Veľkú noc na Veľkonočnom ostrove, na ozveny dávnych tradícií obyvateľov Veľkonočného ostrova, na ich stratenú históriu zničenú americkými lovcami veľrýb, čílskymi otrokármi a dobrodruhmi najhrubšieho zrna vyznávajúcimi heslo: Za Hornovým mysom Boh neexistuje! Spomínam si na ich ojedinelú kultúru, ktorej čriepky s úctou vyhľadávame a snažíme sa ju pochopiť v kontexte kultúry sveta. Každý národ, aj my Slováci, totiž k svetovému kultúrnemu dedičstvu pridávame niečo jedinečné."

Čo prinieslo a vzalo rozhlasu zlúčenie do Rozhlasu a televízie Slovenska

Paradoxy Slovenského rozhlasu

Alexander GOCZ – Foto: autor

Slovenský rozhlas je dlhodobo najdôveryhodnejšou mediálnou inštitúciou na Slovensku, aj keď sa v ňom od roku 1989 vymenilo niekoľko generálnych riaditeľov a s nimi aj vrcholný manažment. Počúvanosť tohto verejnoprávneho média sa drží stabilne na druhom mieste. Rozhlas ťažil najmä zo skúsených redaktorov, z dramaturgov či hlásateľov, ktorí povolaniu obetovali nezriedka desaťročia svojho života. Byť „rozhlasákom" bolo totiž donedávna „vecou cti", aj keď v porovnaní s komerčnými médiami to zďaleka neprinášalo nejaké finančné výhody. Lenže v známej obrátenej pyramíde došlo v posledných rokoch ku kľúčovým zmenám. A nie je vôbec isté či k lepším.

Pre bežného poslucháča k nejakým radikálnym zmenám vo vysielaní Slovenského rozhlasu nedošlo. Stále má k dispozícii hlavný spravodajský okruh Rádio Slovensko, umelecký okruh Rádio Devín, regionálnu Reginu či Rádio FM, kde sa dočká súčasnej zaujímavej hudby. No zmeny sa udiali. Viac či menej medializované, no s dosť podstatným vplyvom na fungovanie rozhlasového organizmu. Od polovice deväťdesiatych rokov až do roku 2006 bol vtedy ešte Slovenský rozhlas vo viac-menej stabilizovanom, aj keď finančne neustále napätom stave. Jednotlivé okruhy mali pomerne veľkú samostatnosť, najmä čo sa vnútornej štruktúry a rozpočtu týka. Samozrejme, že aj v tých časoch sa manažment nevyhol nepopulárnym opatreniam, napríklad prepúšťaniu pracovníkov. Zanikla redakcia programov pre deti, viacero rozhlasákov v dôchodkovom veku muselo odísť, aj keď niektorí ostali ako externisti pracujúci za honorár. Ešte stále sa však pripravovalo okolo štrnásť pôvodných rozhlasových hier ročne, vznikali originálne autorské pásma trebárs na Veľkú noc, Vianoce či Silvester, aj keď bolo jasné, že reštrukturalizácia obrátenú pyramídu neminie. Autorské a redaktorské zázemie bolo päť rokov po magickom roku 2000 silné, rozhlas dával priestor širokému spektru názorov či už politických alebo umeleckých, skrátka bolo na čom stavať.

■ ZEMKOVEJ ZEMETRASENIE

Keď sa v roku 2006 stala generálnou riaditeľkou Slovenského rozhlasu Miloslava Zemková, celkom logicky sa očakávalo, že si ponechá to dobré, podporí pôvodné programy a zracionalizuje chod celej inštitúcie tak, aby – ľudovo povedané – bolo za menej peňazí viac muziky. Ľudia, ktorí videli do chodu organizácie, vedeli, že bez prepúšťania to nepôjde, a ono skutočne prišlo. Vo dvoch vlnách boli prepustené desiatky zamestnancov, bohužiaľ veľa z nich boli redaktori a tvoriví pracovníci. Ako sa nedávno konštatovalo na Okrúhlom stole o verejnoprávnych médiách, ktorý zorganizovala Matica slovenská, išlo napríklad o celú jednu generáciu štyridsiatnikov a päťdesiatnikov, čo znamenalo, citujem: „bezprecedentné porušenie generačnej nadväznosti rozhlasových tvorcov". Je zaujímavé, že veľká časť z „odídených" sa netajila svojím vzťahom k národným tradíciám a k slovenskému kultúrnemu dedičstvu. Mimochodom, na spomínaný Okrúhly stôl dostali pozvánky aj ľudia z vedenia RTVS. Neunúvali sa ani ospravedlniť, že nemajú čas...

■ SVADBA Z (NE)ROZUMU

Po personálnom zemetrasení nastalo zemetrasenie štrukturálne. Samostatné okruhy sa zrušili a vznikli takzvané dramaturgické centrá. Zopár ľudí blízkych vedeniu sa dostalo do manažérskych pozícií, ľudí, ktorí skutočne pracovali v teréne a za mikrofónom, naopak ubudlo. Drastická rozpočtová diéta sa dotkla rozhlasových hier či rozhlasového symfonického orchestra, na strane druhej pribudlo niekoľko slušne platených „team líderov". No to najväčšie zemetrasenie malo ešte len prísť. Vtedajší minister kultúry Daniel Krajcer dostal za úlohu spojiť Slovenskú televíziu a rozhlas do čudného zväzku. Samozrejme že toto politicky motivované zadanie splnil. Staronová generálna riaditeľka teraz už RTVS Miloslava Zemková sa ešte chvíľu pokúšala riadiť tento neorganický zlepenec, no v auguste 2012 ju nahradil Václav Mika. Ten sa prvý rok zaoberal najmä televíznou zložkou RTVS a keď ju prispôsobil, najmä personálne, na svoj obraz, pustil sa po roku aj do rozhlasovej zložky. Práve minulý rok v auguste bolo ďalšie rozhlasové personálne zemetrasenie. Ľudia znalí pomerov z vnútra rozhlasu vám medzi štyrmi očami povedia, že rozhlas funguje nie vďaka manažmentu, ale preto, že má ešte stále bohatý archív, verných poslucháčov, a najmä ešte stále zopár zapálených rozhlasových redaktorov a tvorcov, ktorí sa držia stavovskej cti. Dokedy tá kladná zotrvačnosť ešte potrvá, je vo hviezdach. Ak sa však vedenie RTVS nebude snažiť diskutovať s tvorivými ľuďmi, akí boli napríklad na matičnom Okrúhlom stole, dlho to nepotrvá.

Keď sa románopisec vyšantí

Miloš Brnčal: Kauza Gašpar, Marenčin PT, Bratislava 2014

KNIHA TÝŽDŇA

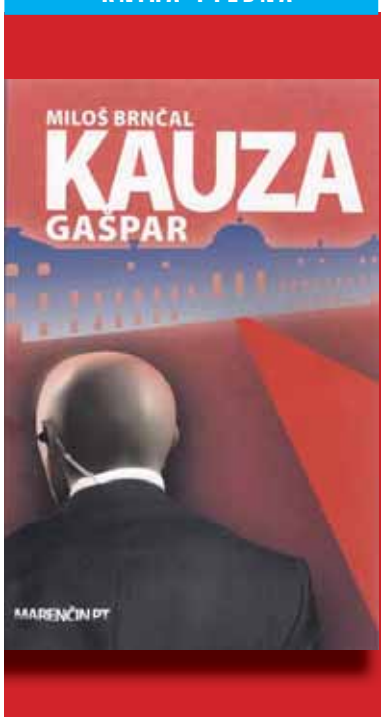

Satirické romány sú na slovenskom knižnom trhu pomerne vzácne, no a keď ide ešte k tomu o politickú satiru, tak ide o povestnú bielu vranu. Miloš Brnčal je skúsený autor, ktorý má za sebou celý rad humoristických textov a pásiem pre Slovenský rozhlas, ale aj dosiaľ nedocenený román – satirickú fikciu Rezervácia ničoty či román zo súčasnosti Home: Na Slovensku je to tak. Najnovším románom Kauza Gašpar však mnohých čitateľov zrejme prekvapí.

Parlament, prezidentský palác, kuloáre politických strán. To sú prostredia, kde sa odohráva väčšina situácií z knihy. A samozrejme malá hvezdáreň postavená z rozmaru nemenovaného exprezidenta, v ktorej sa potajme schádzajú traja radoví zamestnanci prezidentskej kancelárie, aby mastili karty. A práve pri tejto bohumilej činnosti im príde na um, aby zistili, čo obsahujú tajomné obálky, ktoré prichádzajú v pravidelných intervaloch od premiéra vlády k prezidentovi. Takmer detektívna zápletka je plná akože nečakaných odhalení z nášho politického zákulisia, v knihe sa to hemží každému našincovi známymi kauzami, skrátka čitateľ sa okamžite cíti ako doma. Aj keď autor hravo pomenil mená všetkých protagonistov, sú veľmi ľahko dešifrovateľné. Premiér, ktorý manipuluje s prezidentom, poslanecké figúrky tancujúce svoje politické tančeky na cudzie melódie, skrátka panoptikum, z ktorého sa čitateľ smeje, ale zároveň ho mrazí, že tak ďaleko od pravdy autor zrejme nie je. Miloš Brnčal osciluje medzi humorom a satirou a jeho trojica hrdinov, ktorí sa zamiešajú do tajnej korešpondencie medzi premiérom a prezidentom, napokon zatrasie celým mocenským systémom v krajine. Ak ste zvedaví ako, prečítajte si Kauzu Gašpar. Autor pravdepodobne vyjadril pocity väčšiny Slovákov, ale to neznamená, že sa na nich nezasmejeme. Aj keď občas pôjde o ten známy smiech cez slzy.

(mab)

MEDAILÓN

Narodila sa v stredoslovenskom mestečku Tisovec ako jediná dcéra Hany a Antona Horváthovcov. Odmala bola tvrdohlavá a neposlúchala rodičov, ktorí si želali, aby navštevovala gymnázium v Hnúšti a stala sa z nej učiteľka.

Doktorka z Tisovca

Viera si však postavila hlavu. Už v štrnástich vedela veľmi dobre, čo chce. Napriek odporu rodičov sa rozhodla študovať na Strednej zdravotníckej škole v Bratislave na Záhradníckej ulici, odbor zdravotnícky laborant. Po maturite si podala prihlášku na medicínu na LFUK v Bratislave. Prijímacie skúšky úspešne spravila a medicínu skončila s červeným diplomom. Prečo ju oslovila práve nefrológia? Bol to nový odbor a profesor Zvara pripravoval tím na prvú transplantáciu obličky na Slovensku. Doktorku Pribylincovú nikdy nelákali veci, ktoré sú ľahké. Obličky ako párový orgán a ich funkcia ju fascinovali. Vždy mala v povahe ísť si za svojím cieľom, prekonávať prekážky a nenechať sa odradiť. Ako mladučká doktorka sa stala v roku 1972 členkou transplantačného tímu, ktorý realizoval prvú transplantáciu obličky na Slovensku. Svoju prácu nefrologičky robila s láskou a nadšením štyridsaťdva rokov. Zachránila nespočetné množstvo ľudských životov, keďže na Slovensku už od roku 1972 fungovala dialýza. Doktorka Pribylincová sa celý pracovný život v svojom odbore vzdelávala aj na pracoviskách v Prahe a v zahraničí. MUDr. Radko Menkyna (bývalý riaditeľ Úradu národného zdravia ÚNZ mesta Bratislavy) sa rozhodol vymenovať doktorku Pribylincovú po jej úspešnej atestácii v tomto odbore za ordinárku nefrológie (mimochodom bola prvou atestovanou nefrologičkou na Slovensku). Koncom marca 2014 doktorka Pribylincová oslávila svoje významné jubileum – sedemdesiat rokov. Okrem toho, že je výborná lekárka, je aj krásna žena, ktorá vie, ako sa o seba starať. Je príkladom toho, že kariéra a ženská krása dokážu fungovať v nádhernej harmónii...

(mab)

HUMORESKA

Multikultúrna Veľká noc v regiónoch pod Tatrami

Slováci a Slovenky majú na Veľkú noc všetko jasné. Buď šibačka, alebo oblievačka, alebo dve v jednom, teda najprv vyšibať aj namočiť. Potom po vajíčku, kališteku a niekedy po pár euríčiek. Žijeme však multikultúrny vek. Máme čoraz početnejšiu cigánsku menšinu a prichádzajú k nám žiť cudzinci. Musíme spolu žiť po dobrom. Mali by preto prijať naše veľkonočné zvyky, ale nie násilne. Po tom, ako mnohí uverili internetovej mystifikácii, že v Bratislave na Kamennom námestí má vyrásť mešita, lebo niet dymu bez ohňa, by sme sa mali poradiť s našimi bratmi moslimami, keď sa usadia na Slovensku, ako spojiť ich zvykoslovie s našimi veľkonočnými zvykmi. Najznámejším sviatkom je ramadán, keď sa mesiac postia a iba po západe slnka smú jesť a piť. V moslimskom svete je prípustné mnohoženstvo. Spojenie týchto dvoch tradícií dáva predpoklad na úspešné multikultúrne prepojenie našich a ich zvykov. Moslimská šibačka a oblievačka na Slovensku bude trvať mesiac, lebo nijaký arabský muž nemá toľko síl, aby za pár pondelkových ranných a predpoludňajších hodín stihol dôkladne vyoblievať a vyšibať všetky svoje ženy. Len si zoberte šejka a jeho hárem. Mohla by mu ruka odpadnúť od toľkého švihania korbáčom a vláčenia vedier s vodou. Chudák šejk nemôže pozaháňať svoje devy naraz do potoka. Jednu namočí, ďalšie sa s piskotom utekajú poschovávať. A nemá vôbec prehľad, ktorú už vyšibal a ktorú nie. Veď v tom ich rovnakom oblečení so štrbinkou iba na oči sú všetky na nerozoznanie. A ako môže vedieť, že ho nepodviedli? Že za nich nepiští pod nepriehľadným habitom eunuch? Dosť ťažký oriešok bude s našimi Číňanmi. Majú vo sviatkoch chaos. Veľká noc sú ich Sviatky jari, a to je čínsky Nový rok. Kombinuje v sebe prvky našich Vianoc a Veľkej noci. Vajíčka počas ich Sviatkov jari nezdobia, ale jedia. Vŕbové prútiky nespletajú na korbáče, ale vešajú na dvere proti zlým duchom. Pre slovenskú čínsku Veľkú noc navrhujem oblievačku s vianočným kaprom vo vani a šibanie vŕbovými prútikmi, ozdobenými figúrkami zo šúpolia a umelohmotnými nerozbitnými kraslicami Made in China. Mimoriadne úsilie nás čaká s propagáciou po našsky chápanej Veľkej noci v cigánskych osadách. Len taká oblievačka. Bude ťažko prinútiť tamojších, aby sa tešili z vody. Ale prvé úspechy sa vďaka mravčej práci splnomocnenca vlády črtajú. Našli sa štyria statoční jedinci, ktorí pestujú na Veľkú noc oblievačku, lebo pochopili, že takto budú mať na rok pokoj s kúpaním sa. Ani šibačka v osadách stále nie je sviatočným lákadlom. Zovšednela. Mladým po celý rok šibe z touluénu a starší sa šibú navzájom každú chvíľu poriskami od lopát, ktoré aspoň takto majú pečať užitočného nástroja, lebo kovovú časť dávno odniesli do zberu.

Milan ZEMO

Myšlienkovo obsažné hry nevyhovujú súčasnému trendu lacnej zábavy

Diagnózy dramatika Štefana Králika

Milan POLÁK – Foto: archív SNN

Rodák zo Závodia (dnes je to časť Žiliny) absolvoval v roku 1933 Lekársku fakultu UK v Bratislave a potom ako praktický lekár pôsobil postupne vo Važci, v Kojetíne, v Detve, vo Zvolene a v Bratislave. Literárne začal tvoriť až po tridsiatke, keď už získal skúsenosti z lekárskej praxe a z pozorného, vnímavého sledovania životnej drámy prostých ľudí, ale aj konfliktov a drám bežného každodenného života.

Aj keď Štefan Králik písal i prózu, najviac ho lákalo dramatické spracovanie jeho životných skúseností, ale aj inšpirácie z čítania historických diel, v ktorých nachádzal podnety a prímery smerujúce k vtedajšej súčasnosti. Napríklad v jednej zo svojich prvých hier, vo Veľrieke, ktorú napísal začiatkom štyridsiatych rokov minulého storočia, zobrazil vzburu felahov proti vláde otrokárov v starovekom Egypte. Bolo to odvážne podobenstvo, útočne namierené proti vojnovým hrôzam a sociálnej nespravodlivosti. V dramatickom debute Mozoľovci spracoval príbeh z dedinského prostredia, keď gazda núti svoje deti, aby sa popanštili. Iná jeho hra Trasovisko, inšpirovaná tiež osobnou skúsenosťou, rieši závažné psychologické problémy dedinského človeka a otázku vyrovnávania sa s vinou. Bolo zrejmé, že už pri svojom vstupe na pole dramatickej literatúry prichádza autor s novým, moderným a apelatívnym pohľadom na život okolo seba. Právom vzbudil neskôr aj záujem profesionálnych divadiel o svoju tvorbu.

■ DVANÁSŤ HIER

Slovenské profesionálne divadlá uviedli vo vojnových a v povojnových rokoch dvanásť hier Štefana Králika (1909 – 1983). Medzi najčastejšie hranými boli Trasovisko, Posledná prekážka, Hra bez lásky, Svätá Barbora či Margaret zo zámku. Jeho dramatický debut Mozoľovci uviedol v roku 1942, teda ešte v rokoch prvej Slovenskej republiky, Slovenský spevokol v Martine a Veľrieku v roku 1943 zahralo Dramatické združenie Detvan. Prvou inscenáciou na javisku profesionálneho divadla, ešte vo vojnových rokoch, bolo Trasovisko a inscenovalo ju Slovenské divadlo v Prešove (17. 9. 1944) v režii Andreja Chmelku. Na javisku Slovenského národného divadla mala prvú premiéru Králikova Posledná prekážka už v prvej povojnovej sezóne (20. 2. 1946).

V tých prvých povojnových desaťročiach patril Králik medzi významnú generáciu moderných slovenských dramatikov, ktorých diela tvorili často základ dramaturgie a repertoáru slovenských profesionálnych divadiel. Bol rovnocenným partnerom Ivana Stodolu, Júliusa Barča-Ivana, Petra Zvona, Leopolda Laholu, Petra Karvaša, Hany Zelinovej, Márie Rázusovej-Martákovej, Viery Markovičovej-Zátureckej, ale aj Ivana Bukovčana, Ľubomíra Smrčka, Viktora Egriho, Ľudovíta Filana či Juraja Váha. Bola to silná, produktívna a umelecky prierazná generácia dramatikov prvých povojnových rokov, akú naša dramatická tvorba odvtedy už nemala v takej hojnosti, modernosti a v takej intenzite diváckeho záujmu o pôvodnú tvorbu. Štefan Králik bol jedným z protagonistov tejto generácie. Jeho hry mali v repertoári prakticky všetky slovenské profesionálne divadlá, vrátane národnostných, teda ukrajinského v Prešove a maďarského v Komárne. Niektoré Králikove diela boli obľúbené a často uvádzané aj ochotníckymi súbormi po celom Slovensku.

■ MODERNÝ DRAMATIK

Štefan Králik prenikol do centra úsilí slovenskej drámy hrou Posledná prekážka, ktorú ako premiéru v roku 1946 naštudoval so súborom činohry František Krištof Veselý. Autor poučený v tom čase preferovanou povojnovou filozofiou existencializmu v úspornom dialógu premietol v zhustenej podobe rozpory vzdelanca medzi osobnými túžbami a nadosobnými cieľmi. Takto sa po novom mysliaci a píšuci dramatik pričinil aj na utvrdení moderných realistických tendencií slovenského herectva.

V príbuznom filozofickom vyznení niesli sa aj ďalšie jeho dramatické diela – Hra bez lásky (premiéra 1946 v SND) a Hra o slobode (premiéra 1948 v SND). Aj v týchto hrách, napriek odlišným témam i umeleckým prístupom, ale v úzkom vzájomnom myšlienkovom vzťahu, dal nazrieť do premien vo vlastnom vedomí so zámerom vplývať aj na novo sa formujúce povojnové spoločenské vedomie. V Hre bez lásky prejavil sa autorov satirický podtón. Nastoľuje konflikt medzi vierou a skepsou a cítime v nej aj reálnu životnú skúsenosť lekára, najmä v téme rekonštrukcie údajnej samovraždy. Vo filozofickej rovine pokračuje Králik aj v Hre o slobode. Témou je vina či nevina ženy, ktorá zabila človeka preto, aby zachránila život miliónov iných ľudí. Témy a spracovanie oboch hier naznačujú, že Králik nepísal lacné, prvoplánové príbehy, ale prímery či metafory problémov, konfliktov a drám, ktoré sprevádzajú ľudský život v niektorých jeho extrémnych prejavoch. Teda nepísal hry len pre potešenie či zábavu, ale ako podnet pre hlbší prienik k zmyslu života a bytia. Táto vlastnosť potom sprevádza aj ďalšiu jeho tvorbu, ktorá si vyžaduje vnímavého, citlivého a poučeného diváka.

■ POD TLAKOM DOBY

Po roku 1948, keď sa aj umenie začalo ideologizovať a v tomto duchu kládli sa aj na dramatikov isté požiadavky, Králik po dobrom rozbehu svojej tvorby, v snahe čiastočne vyhovieť požiadavkám doby (povestné päťdesiate roky) napísal dve hry o premene v živote dediny a o formovaní sa novej robotníckej triedy. Ide o Buky podpolianske (1949) a Horúci deň (1951). Sústredil sa v nich na spoločenské konflikty, ktoré súviseli s vtedajšou životnou praxou na dedine a ich dôsledkami na život jednotlivcov, ako aj na otázku prerodu drobných roľníkov na príslušníkov vtedy sa formujúcej tzv. robotníckej triedy. Obe hry mali aj tragikomický podtón, ale v podstate zapadli do prúdu požadovaných socialistickorealistických úsilí v slovenskej dráme. Taká bola doba. Ale už v myšlienkovo a dejovo viacvrstvovej hre Svätá Barbora (premiéra 1953 vo Zvolene) spája revolučné svetonázorové pozície s básnicky účinným vyjadrením. Témou je boj handlovských baníkov v roku 1914 proti vojne a sociálnemu vykorisťovaniu. Vyjadril to na osude baníckeho dievčaťa, ktoré sklame jej viera. Po tejto hre sa Štefan Králik zo zdravotných dôvodov na dlhší čas odmlčal. Počas zotavovania však napísal dômyselne komponované Mikromemoáre (1962), ktoré svojou skladbou pripomínajú jednotlivé časti klasickej gréckej tragédie, hoci výsledné vyústenie je skôr tragikomické. Pri tomto diele sa zasa prejavil ako výborný prozaik.

■ JÁNOŠÍKOVSKÁ LEGENDA

Po niekoľkých rokoch pauzy vrátil sa v roku 1970 k dramatickej tvorbe hrou Vojenský kabát Jura Jánošíka, ktorú uviedla bratislavská Nová scéna v réžii Juraja Svobodu. Z iného a celkom originálneho zorného uhla zmocnil sa jánošíkovskej legendy a opäť sa prejavil ako dobrý znalec histórie. Dejovo na ňu nadväzuje hra Rebel, uvedená v roku 1975 v divadle v Martine. Zobrazuje, ako sa môže z obyčajných zbojníkov utvoriť v istom očisťujúcom procese družina legendárnych hôrnych chlapcov.

V roku 1974 uviedlo SND inú Králikovu historickú paralelu s názvom Margaret zo zámku. V hre zobrazuje taliansku herečku, ktorá končí život v odboji voči svojmu svokrovi, americkému multimilionárovi. Hra je myšlienkovo a vyznením situovaná do blízkosti hrdiniek typu Jany z Arcu a zvýrazňuje tragickosť jej zápasu a osudu. V SND premiéru hry režijne naštudoval Pavol Haspra so Soňou Valentovou v hlavnej úlohe. Hrali ju aj v Nitre a vo Zvolene.

V poradí poslednou uvedenou divadelnou hrou je Krásna neznáma, ktorú v roku 1976 v SND naštudoval opäť Pavol Haspra. Dej sa odohráva počas SNP, v ktorom spoločenská izolácia lekára Félixa sa posúva do roviny priam filozofického posolstva a umeleckého podobenstva.

Umelec sa prejavil aj ako autor viacerých scenárov televíznych filmov: Kraj sveta Istanbul (1979), Výlet do mladosti (1983), Rodinná anamnéza (1983) a Ulička stratených snov (1985). Filmy na seba nadväzujú žánrovo, kompozičným princípom, povahou konfliktu i postavou hlavného predstaviteľa a tvoria uzatvorenú sériu.

Štefan Králik patril medzi hĺbavých, vzdelaných dramatikov – medzi tých, čo prenikali pod povrch javov a prinášali vo svojej tvorbe aktuálne a myslenie diváka aktivizujúce podobenstvá. Privolával si diváka k náročnému a myšlienkovo fundovanému dialógu. Nepísal hry pre prvoplánové potešenie či bulvárne rozptýlenie. Robil presne opak toho, čo dnes od autorov divadlá požadujú. Tvoril pre diváka, ktorý je ochotný v divadle myslieť a zaujímať vlastné stanovisko. Zaiste aj preto v súčasnosti takmer niet ani stopy po jeho hrách. Akosi nevyhovuje dramaturgii plného, rehotajúceho a tlieskajúceho hľadiska. Žiaľ s inými, najmä náročnejšími ambíciami našich divadiel stretáme sa len s ako so vzácnymi a ojedinelými výnimkami. Verme, že tou výnimkou stane sa raz aj uvedenie niektorého z pozoruhodných a stále moderných diel Štefana Králika.

Autor je divadelný kritik a historik.

REFLEXIA

Každý národ sa usiluje nájsť najhlbšie historické korene svojej identity. Pritom je každému čo i len poskromne vzdelanému čitateľovi jasné, že pred sto, dvesto, tobôž ešte pred tisíc a viac rokmi stopy po dávnych predkoch dnešného národa ani v materiálnej kultúre, ani v jazykových formách a ich obsahoch nebudú mať podoby našej súčasnosti. Ale odborne pripraveným a národne uvedomeným vedeckým pracovníkom nič neprekáža, aby aj takéto matné stopy hľadali, a keď ich nájdu, aby ich zaregistrovali ako také do historického pokladu svojho národa.

Historické stopy slovenskej identity

Hlboké korene dejín

Milan Stanislav ĎURICA

Ak trebárs českí historici nájdu vo Flaviniackych análoch pod rokom 805 záznam „Carolus in Bemctium“ a pod rokom 806 „Carolus in Bem“, aj v čisto vedeckej publikácii to preložia: „Karel (vytáhl) do Čech“, aj keď všetci vedia, že v onom čase celkom určite ešte nebolo nijakej krajiny, ktorá by sa volala Čechy alebo Česko. Podobne keď bulharský historik cituje grécky text z 13. storočia, v ktorom ochridský biskup Demetrios Chomatianos nazýva sv. Metoda učiteľom „mýzijského národa“, pripojí k tomu poznámku: „Byzantský spisovateľ použil v tomto prípade výraz ‚mýzijský národ‘ hovoriac o bulharskom národe.“ A rovnako to robia aj všetky iné národy.

■ *KRAJINA SLOVÁKOV*

V roku 1996 naši blízki susedia okázalo oslavovali vraj tisícročie svojej štátnosti. Jediným podkladom na to bola listina cisára Otta III. z roku 996, v ktorej sa nachádza výraz „OSTARRICHI“, použitý na označenie nepatrného územného celku v Bavorskom vojvodstve (dnes by sme asi povedali: okres alebo kraj). Slovom čosi, čo s rakúskou štátnosťou nemalo nič spoločné. Veď vojvodstvom sa stala malá časť neskoršieho Rakúska až v roku 1156 a iba Habsburgovci v roku 1477 ho rozšírili a povýšili na arcivojvodstvo. Ale podobnosť dávneho slovného výrazu s oveľa neskorším názvom Österreich im stačila, aby začiatky Rakúska vročili až do konca 10. storočia...

V podobnej listine kráľa Ľudovíta Nemca z 20. februára 860 vo veci slovenského kniežaťa Pribinu sa nachádza výraz SLOUGENZINMARCHAM, teda pohraničie Slovenčiny – krajiny Slovákov. Na to poukázal už Pavol Jozef Šafárik vo svojich Slovanských starožitnostiach. Ale slovenskí historici pod vplyvom hungaristických a československistických výkladov dejín to Slovákom dosiaľ zamlčovali a zamlčujú. Každý iný národ by si takýto dokument vykladal podľa svojho a považoval by ho za svoj historický rodný list!

■ *LOKAJSKÉ OHĽADY*

Značná časť historikov na Slovensku však postupuje celkom opačným smerom. Ako extrém aj vo verejnej diskusii na túto tému som raz dostal tu v Bratislave otázku: „Ako môžete hovoriť o Slovákoch v dávnom stredoveku, keď nás v škole učili, že výrazy Slováci, Slovensko možno používať iba od roku 1918?“ Inokedy po mojej verejnej prednáške historik z najvyššej vedeckej inštitúcie mi zas povedal: „Je to zaujímavé a presvedčivé. Ale čo na to povedia naši kolegovia v Prahe alebo v Budapešti?“ Moja odpoveď znela: „Pán kolega, mne na tom veľmi málo záleží, čo povedia v Prahe alebo v Budapešti. Jedni aj druhí boli vo svojej práci takmer pol storočia podmieňovaní barbarským režimom, ktorý cenzuroval nielen historické publikácie, ale všetko, čo sa šírilo tlačou. Mojou výhodou bolo, že som hneď po maturite v roku 1947 odišiel do zahraničia a všetko, čo som študoval a publikoval, som robil v najväčšej slobode. A po čase ma prekvapilo, že ďalší slovenský historik prof. František Vnuk, ktorého som predtým vôbec nepoznal, pri podobne slobodnom štúdiu v ďalekej Austrálii došiel k tým istým záverom ako ja tu v Európe.“ Ale aj tu na Slovensku nechýbalo niekoľko historikov, ktorí zrejme s veľkou obozretnosťou mali odvahu aspoň načrtnúť podobné zistenia.

Tak historik Peter Ratkoš už v roku 1965 napísal: „Tieto etnické skupiny (germánskych kmeňov), ktoré mali by sa skôr pokladať za dobyvateľské družiny ako za kmeňové zväzy, nijako nemohli zabrániť, aby sa slovanské dobytkársko-roľnícke obyvateľstvo nespúšťalo pozdĺž karpatských hrebeňov už koncom 4. storočia k Dunaju.“

Ešte jasnejšie to formulovali naši archeológovia: „Postup najstarších slovanských skupín na juhozápadné Slovensko a Moravu podľa náznakov archeologických nálezov teda mohol začať už koncom 4. storočia, a to ešte do sídelného územia Kvádov, a zrejme bol posilnený novými skupinami, ktoré sa k nám dostávajú s Hunmi. Je zrejmé, že postup Hunov do Karpatskej kotliny išiel spodnou dunajskou cestou, zatiaľ čo starší nástup Slovanov koncom 4. storočia zasiahol východné Slovensko, t. j. prešovskú oblasť.“ (Anton Točík) Ide tu bezpochyby o rané storočia kresťanského letopočtu.

■ *PRÍNOS JAZYKOVEDY*

Významný jazykovedec prof. Šimon Ondruš tiež už dávnejšie upozornil na veľmi dôležité zistenia O. N. Trubačova, ktorý revalutuje a novými argumentmi najmä jazykovedného charakteru podopiera mienku Pavla Jozefa Šafárika o najstaršej pravlasti Slovanov, za ktorú pokladá územie Slovenska s Moravou a historické východné Maďarsko, teda stredný Dunaj a Potisie, odkiaľ ich v posledných storočiach pred Kristom Kelti vytlačili na sever.

„Naši archeológovia (a nielen naši) sa ako pes ježa držia názoru, že Slovania sú na juh od Tatier iba od 5. – 6. storočia, lebo až vtedy sú pomenovaní ako Slovania u gótskeho historika Jordanesa v spise o dejinách Ríma a o dejinách Gótov, ako aj u byzantského autora Prokopia z Caesarey. Preto naši historici a archeológovia každú kultúru, ktorú podľa vykopaných vecí datujú pred 5. – 6. storočie, pokladajú za predslovanskú, neslovanskú.“ (Šimon Ondruš)

A ešte predtým svetovo uznávaný český editor stredovekých dokumentov Lubomír E. Havlík v bulharskom odbornom časopise celkom jednoznačne napísal: „Slovania moravskí mali svoju politickú organizáciu už v prvej polovici 6. storočia.“

Ak uvážime všetky tieto zistenia, tak ľahšie pochopíme, že objektívni historici neváhajú tvrdiť, že začiatok slovenských dejín treba posunúť najmenej až do 7. storočia, keď franský, ale podľa niektorých prameňov Slovan, kupec Samo pomáhal starým Slovákom vzbúriť sa proti nadvláde ázijských Avarov a založil kráľovstvo – mnohé pramene píšu o Samovej ríši ako prvom slovanskom štáte v strednej Európe. Nezáviďme susedom, ktorí sa pechorí svojimi tisícročnými kráľovstvami. Naša, aj keď viacnásobne narušená a potlačovaná štátnosť má najmenej tisíc štyristo rokov. Len ju musíme lepšie poznávať a milovať.

Na polstoročie stratený slovenský architekt a neočakávané prekvapenia

Čínske deti sa učia o našom rodákovi

Ján ČOMAJ – Foto: archív SNN

Vlani uplynulo stodvadsať rokov od narodenia významného slovenského architekta, ktorého by ste márne hľadali v našich encyklopédiách a už vôbec nie v poslednom komplexnom vydaní základných životných a tvorivých údajov o slovenských výtvarných umelcoch a architektoch – ten totiž vyšiel koncom šesťdesiatych rokov, keď bolo síce jeho košaté dielo už uzavreté, a navyše aktuálnejšie ako dnes, ale vtedy sa v encyklopédiách emigranti neuvádzali. A tak zostal banskobystrický rodák Ladislav HUDEC, čo sa zamlada pustil do sveta, na ďalšie polstoročie zabudnutý.

Narodil sa v roku 1883 v Banskej Bystrici v intelektuálnej meštiackej rodine; otec Juraj Hudec, matka rodená Škultétyová. Na gymnáziu prejavoval sklon ku kresleniu a k maľovaniu, tak ho rodičia dali do výtvarného krúžku, ktorý v meste pre talentované deti viedol chýrny maliar Dominik Skutecký. Zrejme on to bol, čo rodičom navrhol, aby chlapca dali študovať na nejaký odbor blízky výtvarnému umeniu – na Slovensku však takej školy nebolo. V Uhorsku sa pred prvou svetovou vojnou dalo výtvarné umenie i architektúra študovať len v Budapešti – tak sa v roku 1911 stal Laco poslucháčom architektúry Uhorskej kráľovskej technickej univerzity v Budapešti.

■ ÚTEK ZO ZAJATIA

Cez posledné prázdniny na požiadanie známych navrhol malú kaplnku pre obec Vyhne – tento drobný skvost stále stojí a je to jediné, čo nám na Slovensku po Hudecovi zostalo, všetko ostatné je vo svete, najmä v Šanghaji a Spojených štátoch amerických.

Vypukla prvá svetová vojna, školu mládencom skrátila – rovno z posluchárni šli do zákopov. Laco bojoval na ruskom fronte. Po dvoch rokoch ho zajali, ale podarilo sa mu z tábora ujsť. Po nekonečnej a strastiplnej ceste sa dostal v roku 1918 až do Číny. Usadil sa v Šanghaji a – priamo ako v rozprávkach – našiel tu svoju princeznú, dcéru miestneho bankára. Svokor mu pomohol založiť si vlastný ateliér, všetko ostatné – od tej chvíle ďalších päťdesiat rokov – bolo v rukách talentovaného, usilovného **a** cieľavedomého muža.

■ ŠANGHAJSKÁ EPOCHA

Naozaj epocha – lebo Hudec tu mal ateliér tri desaťročia (1918 – 1947). Ak si uvedomíme, že v tých časoch si projektanti obyčajne strážili realizáciu diela až do štádia úplného dokončenia interiérov, osadenia výtvarných doplnkov, ba neraz aj po inštalovanie nábytku, potom stojí za povšimnutie, že za ten čas vyprojektoval a realizoval v prudko rastúcom meste šesťdesiatsedem stavieb, zväčša mestských solitérov, medzi nimi aj prvý mrakodrap na celom ázijskom kontinente. Hudecovo meno sa napriek tomu v ľudovej Číne dlho nespomínalo – podľa vládnucej ideológie bol to svetobežník z kapitalistického Západu. O tom, že nešlo o tuctové stavby, však svedčia najmä tri skutočnosti z posledných rokov, keď sa v mnohom čínska politika zmenila:

– v roku 2008 pri deväťdesiatom výročí Hudecovho príchodu do mesta vyhlásil primátor Šanghaja Hudecov rok (na oslave boli aj zástupcovia Slovenskej republiky a Spolku slovenských architektov);

– najpredávanejší turistický bedeker v Šanghaji z roku 2013 sprevádza turistov po tridsiatich piatich Hudecových stavbách, veľká časť z nich vláda vyhlásila za čínske kultúrne pamiatky;

– Hudecovo dielo je zaradené do učebníc novodobého dejepisu v čínskych školách.

■ NOVÁ PÚŤ

Po takmer tridsiatich rokoch úspešného pôsobenia v Šanghaji a pokojnom súkromnom živote ho z krajiny v roku 1947 vyhnala čínska komunistická revolúcia. Podarilo sa mu aj s rodinou bez ujmy dôjsť do Švajčiarska, ktoré mu pôvodne malo byť len medzistanicou. Uvažoval o návrate do Banskej Bystrice – komunistický prevrat, ktorý sa u nás o niekoľko mesiacov udial, ho od toho odradil. Vo Švajčiarsku sa stihol podieľať na projekte rekonštrukcie centrálnych stavieb a priestranstiev vo Vatikáne – a onedlho putoval ďalej. Posledných desať rokov života a tvorby prežil v USA. Najprv ako projektant veľkých investorov, ale už onedlho si aj tu otvoril vlastný ateliér, do spolupráce pozval krajana Vojtecha Holeša, prijal niekoľko pracovníkov – a znova rozkrútil kolotoč nápadov, štúdií, projektov a realizovaných diel – medzi nimi bola aj dvadsaťdvaposchodová impozantná budova banky, študentský domov, Chrám Moore Memorial Church, niekoľko rodinných víl a iné objekty.

■ SLOVENSKÁ MONOGRAFIA

Zásluhou neziskovej organizácie Centrum architekta Ladislava Eduarda Hudeca v Banskej Bystrici a s podporou Úradu vlády SR vyšla prednedávnom prvá slovenská kniha o našom na dlhé roky stratenom staviteľovi. Napísala ju historička architektúry Klára Kubíčková (a kol.) a má názov Po stopách architekta L. E. Hudeca.

„Vydali sme ju na počesť stodvadsiateho výročia narodenia a na päťdesiate piate výročie smrti tejto osobnosti, aby sme zdokumentovali, dostali viac do povedomia verejnosti a šírili veľké Hudecovo posolstvo. Problémom bolo získať aktuálnu podobu objektov, ktoré boli rekonštruované k svetovému Expo v Šanghaji. Tie nám poskytol architektov vnuk Ervín Hudec z USA," povedala vlani v októbri autorka diela pri prezentácii knihy v Spolku slovenských architektov. Stoštyridsaťstranová vedecko-populárna monografia je výsledkom výskumu v rozličných archívoch, najmä v zahraničí, cirkevných matrikách, katastrálnych úradoch, stavebných úradoch i súkromných rodinných dokumentoch v niekoľkých krajinách a stojí za pozornosť každému, kto má o architektúru záujem.

■ NÁVRAT DOMOV

Dve svetové vojny, revolúcia v Číne, spoločenské pomery v povojnovej Európe, a osobitne v Československu, urobili z Hudeca emigranta na celý život. U nás o ňom prakticky nikto alebo len málokto čosi vedel. Autorka monografie Klára Kubíčková na okraj toho uviedla: „Aj v Číne bola spoločenská situácia taká, že sa Hudecovo meno celé desaťročia nespomínalo. Bolo spojené s kapitalizmom. Až koncom minulého storočia, keď sa znova objavili hodnoty jeho architektúry, sa jeho stavby rekonštruovali a slúžia pre potešenie turistov v boome turistického ruchu v Číne. Jeho diela sa stávajú chránenými pamiatkami, vychádzajú o nich knihy, učia sa o ňom v šanghajských školách..."

Ladislav Hudec umrel na srdcový infarkt 26. októbra 1958 v Kalifornii, v meste Berkeley. Jeho želaním však bolo aspoň po smrti sa vrátiť domov, keď sa mu návrat v živote nepodaril. A tak dvanásť rokov po jeho úmrtí previezli jeho telesné pozostatky do rodnej zeme – od roku 1970 leží Ladislav Hudec na evanjelickom cintoríne v Banskej Bystrici.

Banka podľa projektu L. Hudeca v Šanghaji stojí dodnes.

MEDAILÓN

S pokojným svedomím ho ani nemožno zaradiť medzi starších slovenských architektov, ale ani vylúčiť z dejín slovenského staviteľstva, veď okrem iných, v tom čase nezanedbateľných staviteľských diel postavil – od projektu po realizáciu – aj prvú budovu Matice slovenskej v Martine. V polovici predminulého storočia bol Martin vidiecke malomesto a takáto budova čosi znamenala, bola jednou z tých, čo ho povyšovali na kultúrne mesto – ak už nespomíname morálny význam tejto stavby a najmä funkciu jej užívateľa v slovenských národných dejinách.

Staviteľ našej Matice

Ján Nepomuk Bobula (1844 – 1903) bol z každej strany komplikovaný človek – podnikateľ, politik, murár, staviteľ aj novinár a vydavateľ; len pred pár dňami sme si pripomenuli stosedemdesiat rokov od jeho narodenia. Patrí do dejín národného hnutia a určite aj do dejín slovenskej architektúry – v Budapešti je veľa palácov a vládnych budov, ktoré robil na kľúč ako developer, projektant, a sprvoti aj palier na stavbe, v strede svojich murárskych partií z Liptova, odkiaľ sám pochádzal, lebo jeho rodné Dovalovo leží pri Liptovskom Mikuláši.

Začínal ako veľa mladých Liptákov i veľa chlapcov v ich rozvetvenej rodine – vyučil sa za murára. Chlapec to bol však ctižiadostivý a rodine sa v murárskom remesle i na majetku darilo, mohli chlapcovi vyhovieť a dať ho do chýrnej nemeckej staviteľskej školy v Budíne. Mal len čosi vyše dvadsať, keď si v Pešti založil vlastnú projektovú a stavebnú firmu – okolo roku 1870 patrila v hlavnom meste Uhorska k najprosperujúcejším firmám a od jari do zimy dávala robotu niekoľkým stovkám murárov a tesárov z Liptova. To už pán majiteľ (a mal len dvadsaťštyri rokov) mal dosť peňazí aj na to, aby podporil svoje politické ambície tým, že založil Slovenské noviny (1868 – 1875), ktorých bol vydavateľom, šéfredaktorom i frekventovaným autorom, aj nemecký mesačník pre slovenských intelektuálov a cudzincov v Uhorsku Der Slowak. Aby znížil náklady na ich vydávanie, otvoril si vlastné vydavateľstvo Minerva a postavil – za pomoci úzkeho kruhu slovenských akcionárov – aj tlačiareň rovnakého názvu. A to mal stále ešte len dvadsaťpäť rokov, a pritom projektoval a staval veľa významných súkromných i verených budov v uhorskom hlavnom meste i jeho okolí. Navyše stál na čele Slovenského národného demokratického spolku v Pešti a patril medzi vedúce osobnosti politického prúdu Nová škola slovenská, ale neúspešne sa usiloval dostať do uhorského snemu – v Žiline, za ktorú ako poslanec kandidoval, neuspel. Po zániku tohto hnutia sa síce do parlamentu dostal, ale už za liberálnu stranu maďarskej buržoázie. Po roku 1875, ešte stále len tridsaťjedenročný, sa definitívne odklonil od národného hnutia. Venoval sa iba biznisu, ako podnikateľ a staviteľ získal niekoľko štátnych vyznamenaní, založil časopis pre maďarských priemyselníkov a jeho prínos pre Slovensko a Slovákov sa naveky stratil. Zomrel v Budapešti ako bohatý podnikateľ a uznávaný staviteľ uhorského hlavného mesta.

(jč)

Prvá budova Matice slovenskej v Martine.

Dokonalých niet, okrem Andrásyho...

Naozaj, nikto nie je dokonalý, hádam s výnimkou humoristu Andrásyho. Doteraz som si nevedel vysvetliť, prečo je v podtextoch televíznej relácie Nikto nie je dokonalý a Aj múdry schybí toľko etnického a sociálneho rasizmu. Prečo sú v exteriérovej časti relácie anketovaní väčšinou Cigáni, po novom Rómovia, s vedomostným vybavením, ktoré nesiaha ani po piatu triedu základnej školy. Podobne sú na tom zástupcovia bielej komunity. Až nedávno po prečítaní článku v Pravde som na to prišiel.

Rómska osada Letanovský mlyn leží na pozemku, ktorý začiatkom deväťdesiatych rokov zreštituoval Andrásy. Pozemok má rozlohu dva hektáre a Andrásy ho po zistení skutkového stavu od štátu odmietol prevziať do vlastníctva a dal si radšej vyplatiť odstupné. Podľa menovaného humoristu „by tieto peniaze nestačili ani na jednu večeru". (Pravda 22. 1. 2014)

No nenaštvalo by vás to? Za dva hektáre ani len „na jednu večeru"? (Možno by sme mu mohli položiť doplňujúcu otázku, či to bola večera pre „jedného, pre rodinu, pre sto alebo tisíc ľudí"?) Ak to bola večera len pre jedného, potom múdry štát naozaj schybil, ak ju Andrásymu nepodal hneď na mieste – v osade Letanovský mlyn. Ušetril by na poštovnom a Andrásy by sa v tomto výletnom prostredí cítil ako doma, veď navyše v okolí Letanovského mlyna „... je jeho rodina ‚len' vlastníkom poľnohospodárskej pôdy".

Skutočne to muselo nášho humoristu poriadne naštvať, veď si len predstavte: Odstupné od štátu, ktoré by vydalo na akú-takú večeru v osade Letanovský mlyn, prinesené a konzumované v Bratislave v hoteli Falkensteiner, by skončilo ako praženica z dvoch vajec, aj to len z klietkového chovu a nie na hlbokej podstielke. No nenaštvalo by vás to? Nikto nie je dokonalý, ale od štátu a od Rómov v osade Letanovský mlyn to pán Andrásy očakáva... Preto boli otázky pre Rómov s neukončeným základným vzdelaním v relácii Nikto nie je dokonalý (aj tej inovovanej za 1,4 milióna eur) tak rafinovane stavané...

Ešte šťastie, že pán humorista a jeho rodina sú navyše vlastníkmi „poľnohospodárskej pôdy v tejto lokalite". Možno si bude môcť za ňu kúpiť aj týždenný pobyt v Slovenskom raji. A s plnou penziou...

(čj)

POZNÁMKA

***Napriek tomu, že niektorí vedúci predstavitelia Matice slovenskej naštrbili vlastnými nezodpovednými skutkami jej povesť v posledných rokoch, nové vedenie sa usiluje konkrétnymi skutkami vrátiť tejto národnej inštitúcii dôveryhodnosť. Medzi takýchto bojovníkov patrí aj reportér a spisovateľ Drahoslav Machala, autor literatúry faktu, prozaik, člen výboru** MS.*

Bojovník Matice

V marci tohto roku prednášal D. Machala v Trenčíne na tému Svätopluk vo Verejnej knižnici Michala Rešetku pre členov i nečlenov Literárneho klubu Omega a členov Miestneho odboru Matice slovenskej. Dlhé roky v ňom nezištne s výborom MO MS pracujú Jana Poláková aj predchádzajúca predsedníčka Mária Špániková. Obe vyšli práve z Verejnej knižnice Michala Rešetku. Do vystúpenia vložil D. Machala bohaté historické poznatky a zasvätil nás do mnohých zaujímavých súvislostí. Hovoril zanietene a s vervou, lebo Matica slovenská rok 2014 pomenovala ako Rok kráľa Svätopluka a Andreja Hlinku. Mnohé o kráľovi Svätoplukovi vieme: koncom 9. storočia mala Veľká Morava najväčšiu rozlohu a vládol jej Svätopluk. Bol kráľom Veľkej Moravy a Slovákov. Zomrel 11. marca v roku 894. A práve tento rok si pripomíname 1 120. výročie smrti tohto veľkého panovníka starých Slovákov.

Na nádvorí Bratislavského hradu sa 19. marca 2014 odohralo slávnostné otvorenie Roka kráľa Svätopluka a Andreja Hlinku. Sídlom Svätopluka mohli byť na Morave Mikulčice alebo Velehrad. Jonáš Záborský na základe Fuldských letopisov uvádza, že sídlil na Velehrade. Slováci nezabúdajú na Svätopluka. Na jeho počesť skladateľ Eugen Suchoň skomponoval operu Svätopluk, ktorú v réžii Juraja Jakubiska uvádza opera SND v Bratislave. Jedna z viacerých známok so Svätoplukom vyšla pri príležitosti 1 100. výročia úmrtia. Autorom výtvarného návrhu je národný umelec, akademický sochár Tibor Bartfay. K 1 100. výročiu (1994) vydala Národná banka prvú pamätnú mincu v zlate v hodnote päťtisíc korún. Najväčšej pocty sa však kráľovi starých Slovákov Svätoplukovi dostalo postavením jeho jazdeckej sochy v nadživotnej veľkosti od majstra Jána Kulicha na nádvorí Bratislavského hradu. Predchádzalo tomu množstvo odborných vyjadrení, námahy a zásluh historika prof. Matúša Kučeru. Mnohé o náročnosti zhotovenia aj osadenia Svätoplukovej sochy sme sa dozvedeli práve na stretnutí v Trenčíne. Rada by som vyzvala učiteľov a pedagógov, aby práve počas Roka kráľa Svätopluka a Andreja Hlinku priviedli žiakov na Bratislavský hrad, ktorý je najnavštevovanejšou národnou kultúrnou pamiatkou na Slovensku.

Ružena VISKUPIČOVÁ

Matičiari si pripomenuli posledné dni nemeckej okupácie Petržalky

Šesť a pol roka fašistickej zlovôle

Jozef SCHWARZ – Foto: archív

Začiatok apríla znamená pre Petržalku nielen zvyčajný príchod jari, ale aj čas pripomínania si konca fašistickej poroby. V prípade Petržalky doslova. Dnešná mestská časť Bratislavy (ale aj Devín) sa stala ihneď po Mníchovskom diktáte v októbri 1938 súčasťou Veľkonemeckej ríše. Starý most bol hraničným mostom a tri zadunajské obce (Jarovce, Rusovce a Čunovo) boli až do roku 1947 súčasťou Maďarska.

Vojenský cintorín z prvej svetovej vojny v Petržalke.

Tak v novembri 1938 po prvej Viedenskej arbitráži Česko-Slovensku a neskôr vojnovému Slovensku zostal až do konca vojny z Dunaja iba ľavý breh od Karlovej Vsi po Prievoz. Nasledovalo šesť a pol roka fašistickej okupácie. Postup Červenej armády priniesol koniec okupácie a návrat Petržalky do slovenskej vlasti. Pamätníkom pripomínajúcim chvíle oslobodenia Petržalky je „míľnik“ na rohu Rusovskej a Viedenskej cesty. Kamenný míľnik venovaný sovietskej armáde obsahuje text: „V týchto miestach prekročili oddiely slávnej sovietskej armády hranice oslobodenej Bratislavy, aby ľud Rakúska oslobodili od nadvlády fašizmu! Česť a sláva hrdinskej sovietskej armáde!“ Cestný ukazovateľ má tvar skoseného hranola, na jednej strane je text v slovenskom jazyku, na druhej v ruskom jazyku. Žulové trojboké pylóny sú zalomené do tvaru šípky, ktorá ukazuje smer. Míľniky (sú vo viacerých mestských častiach Bratislavy) boli odhalené 3. apríla 1960, autormi sú sochár Ladislav Snopek a architekt Ladislav Beisetzer.

■ HISTORICKÝ PREKLEP

V zozname pamiatok Bratislavy je uvedená ako nehmotná pamiatka aj Pamätný dátum – 2. 4.1945 – oslobodenie Petržalky sovietskou armádou (dátum je preklep, ako vyplýva z ďalšieho textu) s odôvodnením: Koncom marca 1945 nariadili nemecké úrady evakuáciu obyvateľov Petržalky, avšak výzvu uposlúchli iba petržalskí Nemci. Prechod frontu z 3. na 4. apríla 1945 si nevyžiadal žiadne obete, okrem osôb židovského pôvodu. Boli spôsobené veľké materiálne škody. V predvečer oslobodenia Petržalky vyhodili Nemci do vzduchu most cez Dunaj, zapálili kasáreň ženistov a proviantné sklady v Ovsišti, ako aj staničné budovy a sklady a tiež jednu celú vlakovú súpravu. Po ohlušujúcej nočnej paľbe z kaťuší od Rusoviec, počas ktorej boli ostreľované nemecké delostrelecké batérie na Vodnom vrchu v Bratislave a na devínskej Kobyle, vtiahli nadránom 4. apríla 1945 predné hliadky sovietskych frontových oddielov do Petržalky, odtiaľ tiahli kolóny tankov smerom na Berg.

Pozastavím sa pri vete: Prechod frontu z 3. na 4. apríla 1945 si nevyžiadal žiadne obete, okrem osôb židovského pôvodu. Je to nevhodná formulácia. Tých židovských obetí je asi päťsto. Väčšina z nich zahynula v posledných dňoch marca 1945 a sú pochované na petržalskom cintoríne. Preto spájame pripomienku oslobodenia Petržalky aj s uctením si obetí fašistických represálií v posledných dňoch vojny. My, znamená Miestny odbor Matice slovenskej v Petržalke. Robíme tak už druhý rok, teraz to bolo v sobotu 5. apríla. Pravidelne tam nachádzame čerstvé vence a kytice nemeckého a rakúskeho veľvyslanectva, tohto roku aj maďarského a Ústavu pamäti národa.

■ POSLEDNÉ OBETE

Čo sa pred šesťdesiatimi deviatimi rokmi stalo? Koncom roka 1944 zriadili v Petržalke provizórny koncentračný tábor. Transportovali sem z Budapešti a väznili tu okolo tisícšesťsto zajatcov, prevažne Židov z Maďarska, ale aj Poliakov, Ukrajincov, Talianov a Juhoslovanov. „Ubytovali“ ich v skladoch, v prístenkoch a v búdach okolo železničnej stanice a využívali ich na opevňovacie práce. Postup Červenej armády vyvolal rozkaz na evakuáciu Petržalky, vrátane koncentračného tábora. Väzňov, ktorí neboli schopní presunu, namieste zastrelili. Dvadsiateho deviateho marca 1945 okolo polnoci začal pochod smrti do Hainburgu a následne transport na lodiach po Dunaji do Mauthausenu. Tých, ktorí cestou zomreli alebo ich povraždili, pozvážali na cintorín v Petržalke. Po exhumácii piatich masových hrobov v apríli a v máji 1945 našli asi štyristodeväťdesiat obetí. Identifikovať sa podarilo iba štyridsaťdeväť osôb! Táto obrovská tragédia je niekedy akoby v tieni našej pozornosti. Veď to nebolo vtedy na našom území, obete neboli od nás a vrahovia boli z radov nemeckých fašistov...

Mnohí občania, a nielen z Petržalky, považujú za správne a najmä humánne pripomenúť si každú nevinnú obeť skrivodlivosti a násilia. Bratislava pred niekoľkými rokmi obnovila vojenský cintorín z prvej svetovej vojny na Kopčianskej ceste v Petržalke a vzdala tak úctu obetiam Veľkej vojny bez ohľadu na národnosť či príslušnosť k niektorej bojujúcej strane. Boli to len ľudia tak isto ako tí, čo zahynuli o štvrťstoročie neskôr. Verím, že v budúcich rokoch pribudnú na hroboch obetí fašistických represálií v Petržalke kvety aj od mesta a mestskej časti či inštitúcií a jednotlivcov, ktorým nie je ľahostajný ani jeden ľudský život.

Vyhodnili výtvarnú súťaž pre žiakov základných škôl

Výstava Kráľ Svätopluk v Dubnici

Janka SEDLÁČKOVÁ VALIGURČINOVÁ

Jedenásteho marca 2014 si Slovensko pripomenulo 1 120. výročie smrti panovníka starých Slovákov kráľa Svätopluka. Matica slovenská vyhlásila pri tejto príležitosti rok 2014 za Rok kráľa Svätopluka a Andreja Hlinku. Jeho zmyslom je vzbudiť najmä u slovenskej mládeže vzťah k vlastnému štátu a vlastenectvo, čo je najzákladnejšia povinnosť, cieľ a konanie samotnej Matice slovenskej.

Dom Matice slovenskej v Dubnici nad Váhom na počesť kráľa Svätopluka vyhlásil výtvarnú súťaž pre žiakov základných škôl v Trenčianskom samosprávnom kraji pod názvom Kráľ Svätopluk. Žiaci sa s touto náročnou témou, ako sme mohli vidieť na prezentácii ich prác vystavených vo vestibule MsDK v Dubnici nad Váhom od 7. 3. – 31. 3. 2014, statočne popasovali. Ocenení žiaci, rodičia, pedagógovia, zástupcovia KR MS TSK, MO MS a mesta Dubnica nad Váhom sa 25. 3. 2014 zišli na slávnostnom udeľovaní cien za najlepšie práce. Umiestnenie v I. kategórii: 1. miesto – Naďa Peniaková, ZŠ s MŠ Diviacka Nová Ves; 2. miesto – Ivan Markovič a Samuel Stránsky ZŠ, Ul. Duklianska, Bánovce nad Bebravou; 3. miesto – Ivan Markovič ZŠ, Ul. Duklianska, Bánovce nad Bebravou. Umiestnenie v II. kategórii: 1. miesto – Dominika Dzinová a Miroslava Milčíková ZŠ s MŠ P. Demitru, Dubnica nad Váhom; 2. miesto – Petra Matejovičová ZŠ s MŠ V. Beniaka, Chynorany; 3. miesto – Dominika Šiveňová ZŠ J. A. Komenského, Bánovce nad Bebravou. Ocenení žiaci si z rúk hovorcu mesta Dubnica nad Váhom JUDr. Juraja Džímu a riaditeľky Domu Matice slovenskej v Dubnici nad Váhom Bc. Janky Sedláčkovej Valigurčinovej prevzali diplomy, pexeso Slávni Slováci, knihy a pohľadnice z Vydavateľstva Matice slovenskej a malú sladkosť. Slávnostné oceňovanie hudobnými vstupmi spríjemňovali vystúpenia žiakov a pedagógov zo ZUŠ v Dubnici nad Váhom.

2015 MATICA SLOVENSKÁ ĽŠ ROK ĽUDOVÍTA ŠTÚRA

NÁRODNÁ SLÁVNOSŤ na Devíne 2014

Rok Ľudovíta Štúra 2014 – 2015

www.matica.sk www.snn.sk

3.máj 2014 Bratislava, mestská časť Devín

Pri príležitosti 200.výročia narodenia Ľudovíta Štúra

10.30 hod. Kostol sv. Kríža Bratislava - Devín
- Akatist k svätým apoštolom rovným Cyrilovi a Metodovi

11.00 hod. Kostol sv. Kríža Bratislava - Devín
- Archijerejská svätá liturgia sv. Jána Zlatoústeho, hlavný celebrant a kazateľ: vladyka Milan Lach SJ, pomocný biskup prešovskej archieparchie

12.30 hod. Námestie pred kostolom
- Vystúpenie folklórnych skupín FS Kysucký Lieskovec, FS Javorník, Terchovská muzika J. Ďuračku, A. Ďuračková, FS Deva, FS Kýčera, Fujaristi DMSBA
- Ukážky výroby umeleckých ľudových remesiel
- Tvorivé dielne Hlalholskej akadémie Domu MS v Bratislave

15.30 hod. Hrad Devín
- Príhovory
- *„Kopala studienku“* literárno-hudobné pásmo venované Ľ. Štúrovi účinkujú E. Kristinová, I. Rapaičová, J. Šimonovič, A. Ďuračková, FS Javorník, FS Kýčera, FS Bystričan
- Kladenie vencov k pamätnej tabuli Ľ. Štúra

Organizátori: Matica slovenská, Dom MS Bratislava, Bratislavský samosprávny kraj **Spoluorganizátori:** Magistrát hlavného mesta SR Bratislavy, Miestny úrad MČ Bratislava – Devín, Gréckokatolícke arcibiskupstvo v Prešove, Mestské múzeum Bratislava, Dedičstvo otcov, o.z. **Mediálni partneri:** TASR, Slovenské národné noviny, TV LUX, Digi Slovakia, Nové noviny centrum, mesačník extra PLUS, časopis Slovensko, Slovenské pohľady, časopis Kultúra, **Reklamní partneri:** Rapid life životná poisťovňa, a.s., consigliere s.r.o.

Realizované s finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

MATICA SLOVENSKÁ · Bratislavský samosprávny kraj · BRATISLAVA · DEDIČSTVO OTCOV o.z. · NOVÉ NOVINY CENTRUM · LUX TELEVÍZIA · SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY · SLOVENSKO · KULTÚRA · DIGI · tasr · extra plus · Rapid life

75. rokov od maďarsko-slovenského vojnového konfliktu

Hrdinovia Malej vojny z marca 1939

Autori: Marián GEŠPER a Rastislav ZACHER

Sloboda patrí medzi najsilnejšie ľudské túžby. Boj za slobodu sa vrýva každému, kto sa na ňom zúčastnil, hlboko a nezmazateľne do duše. Slováci po celé stáročia bez vlastného štátu nedobrovoľne bojovali pod cudzími zástavami a prelievali svoju krv za cudzie záujmy. Dvadsiateho tretieho marca 1939 však prvýkrát od pádu staroslovenskej Svätoplukovej ríše a takmer tisíc rokov po tejto udalosti sme my Slováci nastupovali na obranu vlasti pod zástavou vlastného štátu – Slovenskej republiky!

Nepriateľ, ktorý stal na východných hraniciach, bol však paradoxne ten istý, proti ktorému stáli naši predkovia pred viac ako desiatimi storočiami. Tentoraz v modernej epoche plne vyzbrojená armáda horthyovského Maďarska s vopred premysleným strategickým zámerom zaútočila na mladú Slovenskú republiku zo susednej a bratskej, no bohužiaľ už okupovanej Podkarpatskej Rusi. Bolo to v tom najnevhodnejšom okamihu, keď pod tlakom nacistickej Nemeckej ríše sa rozpadla Česko-Slovenská republika a jej armáda. Naši praotcovia, mnohí vo veku mladých matičiarov, nastupovali do frontového pásma na východnom Slovensku bez spojencov. Boli bez pomoci zo severu, západu či z východu, a to všetko na pokraji najväčšej svetovej kataklizmy v dejinách ľudstva – druhej svetovej vojny. Možno práve preto bola pamiatka na slovenských vojakov a letcov z Malej vojny pol storočie utajovaná a tento obranný akt je aj teraz verejnosti málo známy.

Mýtus Veľkého Uhorska mátal maďarskú elitu počas celej existencie prvej Česko-Slovenskej republiky (1918 – 1939). Vtedajší vládca maďarskej monarchie bez kráľa zastupujúci regent Miklóš Horthy dlho nemohol vzhľadom na hospodársku slabosť maďarského štátu uskutočniť expanzívne ciele voči svojim susedom. Až bezprecedentný vzostup pangermanizmu a nemeckého nacizmu dal nádej na vzkriesenie uhorskej politickej mŕtvoly. Malá vojna nebola iba dejinnou epizódou. Maďarskí diplomati v Ríme a v Berlíne pripravovali úder na Slovensko roky, súčasne neverili, že by sa útoku niekto účinne postavil na odpor. Mali už odskúšané príklady – Viedenskú arbitráž a tragédiu Podkarpatskej Rusi.

■ NAPADLI NOVÝ ŠTÁT

Pod dohľadom Nemeckej ríše a fašistického Talianska sa 2. 11. 1938 v rakúskej metropole uskutočnil veľmocenský diktát, ktorý vošiel do dejín ako tzv. Viedenská arbitráž. Následkom bolo odtrhnutie územia južného Slovenska v prospech Maďarska. Kompas dejín sa pomaly, ale isto posúval k celoeurópskej a potom k svetovej vojne. V tejto súvislosti sa zabúda, že niekoľko dní po rozpade západnými spojencami zradenej Česko-Slovenskej republiky 15. marca 1939 bola prvýkrát v jej dejinách vyhlásená aj samostatná Podkarpatská Rus. Maďarskí predstavitelia neváhali ani chvíľu a v ten istý deň maďarská armáda napadla nový štát. Bratia Rusíni sa postavili na odpor, ale už 18. marca 1939, teda o tri dni, Podkarpatská Rus padla.

Po zhltnutí južného Slovenska a Podkarpatskej Rusi bolo na rade Slovensko. Sen o Veľkom Uhorsku bol konečne po dvadsiatich rokoch od zrútenia rakúsko-uhorskej monarchie na dosah. Maďarské kolóny prekročili naše východné hranice a postupovali v troch smeroch – Stakčín, Sobrance a Snina. Reálne hrozilo, že sa bude opakovať tragédia Podkarpatskej Rusi! Prvotný šok vystriedalo odhodlanie Slovákov brániť vlasť za každú cenu. Slovenská armáda sa iba formovala, vojaci českej národnosti odchádzali, chýbali dôstojníci a velenie. Dobrovoľníci a vojaci v chvate nasadali na korby áut, narýchlo naložené muníciou. Mladí piloti stíhačiek a ľahkých bombardérov zo Spišskej Novej Vsi v malých výškach napádali vojenské kolóny na frontovej línii Nižná Rybnica – Sobrance – Veľké Pavlovce. V prudkých vzdušných súbojoch sa zrážali slovenské stíhačky Avie B-534 s maďarskými Fiatmi CR-32. Spomeňme slovenských vojakov a letcov, na ktorých bojovom odhodlaní padli plány admirála Horthyho. Letci ako desiatnik Cyril Martiš, poručík Ján Svetlík, poručík Ján Prháček, desiatnik Štefan Devan, desiatnik Martin Danihel, Gustav Pažický a ďalší hrdinovia z leteckých bojov pri Nižnej Rybnici a Veľkých Pavloviec, príslušníci pozemných vojsk ako hrdinský obranca Štefan Butka, veliteľ ľahkej tankovej jednotky Mikuláš Klanica, ktorý padol pri Sobranciach, a ďalší mladí dobrovoľníci.

■ VÝKRIČNÍK MINULOSTI

Tisíce slovenských vojakov sa zaslúžilo o zastavenie maďarských armádnych jednotiek a oddielov honvédov. Treba uviesť, že Nemecká ríša zostala „verná“ svojej povesti. Napriek tzv. Ochrannej zmluve Nemci zakázali slovenskej armáde presunúť do priestoru bojov ťažké vojenské vybavenie zo západného Slovenska. Boje sa zastavili a zrážky trvali ešte v apríli 1939. Rozhodujúce však bolo, že horthyovskí generáli obsadenie Slovenska už nikdy neuskutočnili. Maďarsko ako verný spojenec Hitlerovej ríše sa aktívne zúčastnilo aj na útoku na Juhosláviu a sovietske Rusko v roku 1941. Teror maďarských okupačných jednotiek ukončilo víťazstvo Spojencov v máji 1945 a urobilo aj koniec ilúziám o Veľkom Uhorsku.

Malá vojna je nielen výkričníkom minulosti, je zároveň varovaním do budúcnosti, že iredentizmus istých politikov môže byť rozbuškou s tragickým koncom podobným druhej svetovej vojne.

■ PRIPOMENULI SI UDALOSTI

Organizátormi tohoročného podujatia, venovaného slovenským hrdinom Malej vojny z marca 1939, boli D MS Spišská Nová Ves, Mladá Matica, mesto Spišská Nová Ves, Spišské osvetové stredisko a Klub vojenskej histórie Slovensko (KVH). Odborným garantom prednášky bol Slovenský historický ústav MS.

Podujatie odštartovali prednášky pod názvom Varovanie minulosti! v osvetovom stredisku. Na úvod vystúpili s príhovormi riaditeľ D MS Spišská Nová Ves Rastislav Zacher a podpredseda MS, predseda MM Marián Gešper. Nasledovala prednáška Vojtecha Kárpátyho z SHÚ MS, ktorý aj prostredníctvom skutočne vydarenej dataprojekcie priblížil pohnuté dejinné udalosti z marca 1939 s osobitným dôrazom na nasadenie radových vojakov a dobrovoľníkov. Veľkým prínosom boli premietnuté dokumenty a autentické filmové týždenníky z marca 1939. V závere predviedli vojenské reálie, výzbroj a výstroj slovenského vojaka členovia KVH Slovensko. Po tomto vystúpení nasledovala prednáška tajomníka MS Pavla Pareničku. Záver prvej časti akcie patril emotívnemu prednesu básne v podaní prvého podpredsedu MS Jozefa Šimonoviča. Pod dojmom skutočne mnohovrstvovej prednášky sa mladí matičiari, matičiari z prešovského a košického kraja i občania mesta presunuli v pietnom sprievode k pamätníku Malej vojny, pričom na čele ako pred sedemdesiatimi piatimi rokmi pochodovali naši vojaci a dobrovoľníci z marca 1939 v podaní členov KVH spievajúc neoficiálnu hymnu slovenských vojakov poslednej vojny Slovenské mamičky pekných synov máte...

Pri pamätníku zo žuly sa medzi nás symbolicky vrátili slovenskí vojaci. V dramatickom pásme mŕtvi hrdinovia Gustáv Pažický, Mikuláš Udut, Štefan Butka a Mikuláš Klanica vystupovali z dejín, bol predstavený ich životný osud a v mene celého národa im poďakovala v dojímavej scénke mladá matičiarka zastoknutím kvetu do vojenského kabáta. Táto scéna nenechala chladného nikoho v početnom verejnom zhromaždení. Úplný záver patril preletom bojového lietadla PO-2, ktorým sme si pripomenuli bombardovanie mesta, ale aj letecké boje, ktoré zviedli slovenskí vojaci.

Početný sprievod mladých matičiarov a verejnosti centrom Spišskej Novej Vsi.

„Mŕtvi hrdinovia, vystúpte z dejín!“

Organizátori podujatia pri pamätníku obetí bombardovania maďarským letectvom.

Zástupcovia Matice slovenskej, štátnej správy a samosprávy pri kladení vencov.

SPRÁVA

Zasadnutia výboru záujmového odboru Mladej Matice v rôznych kútoch Slovenska, kde pôsobia naše aktívne OMM, sa stali za posledné roky určitou mladomatičnou tradíciou. Svedčí to o tom, že mladé matičné hnutie sa nekoncentruje iba na jedno či dve centrá, ale na celé naše Slovensko. Po posledných zasadnutiach v Banskej Bystrici a v Liptovskom Mikuláši sa rozhodlo predsedníctvo Mladej Matice uskutočniť rokovanie aj v okrese v súčasnosti s najpočetnejšou skupinou OMM a mladých matičiarov – vo Vranove nad Topľou.

Nové úlohy Mladej Matice

Potešujúce bolo, že aj napriek relatívne veľkým vzdialenostiam zúčastnili sa na ňom členovia výboru MM zo Zvolena, z Liptovského Mikuláša, Rožňavy a Lučenca. Samotné zasadnutie sa konalo 29. marca 2014 v priestoroch OP MS Vranov nad Topľou, ktoré je aj miestom častých regionálnych akcií OMM. Jednou z hlavných tém rokovania bola nová internetová stránka MM. Po ročnej príprave sa podarilo spustiť mladomatičný web venovaný propagácii národných myšlienok, mladomatičných podujatí a akcií medzi slovenskou mládežou – www.mladamatica.sk. Členovia výboru MM prijali naše nové médium s radosťou, keďže išlo o dlhodobú a neustále sa opakujúcu sa požiadavku. Stránka má neobmedzenú kapacitu pre uverejňovanie fotiek a moderný redakčný systém, súčasne je prepojená na nový účet na facebook.com, ktorý sme museli zriadiť odznova. Základom je neustále ju aktualizovať, aby sa stala pre vlastenecku mládež atraktívnou. Na to nadväzovalo aj rokovanie v súvislosti s novou propagačnou kampaňou Čo si Ty spravil pre Slovensko?, ktorej cieľom je, aby prioritne mladí ľudia zobrali svoj osud do vlastných rúk a neutekali za hranice vlasti. Celoslovensky sa budeme usilovať v rámci svojich možností tvoriť podporné podujatia k tejto kampani a začleňovať ju aj do iných akcií Mladej Matice. Výbor sa tiež dohodol, že aktívnejšie sa bude zostavovať kalendár nielen celoslovenských akcií, ale aj jednotlivých regionálnych, ktoré prebiehajú v podstate každý mesiac, pričom hlavným cieľom je otvoriť sa oveľa viac verejnosti. Treba zdôrazniť, že všetky tieto aktivity realizovali členovia výboru z vlastných prostriedkov a cestou sponzorskej pomoci.

Ďalšou témou bolo plánovanie akcií, predovšetkým už VI. ročníka Národného zrazu MM, podujatí venovaných Andrejovi Hlinkovi i kráľovi Svätoplukovi, 75. výročiu Malej vojny, 70. výročiu SNP a neuveriteľným sto rokom od vypuknutia prvej svetovej vojny. Súčasne prebehla aktualizácia matričných kníh. V súčasnosti má MM vyše osemsto členov organizovaných v odboroch MM, nepočítajúc do toho kolektívnych členov, ktorými sú predovšetkým umelecké kolektívy a súbory. Dôležitou témou bola aj aktuálna situácia v Matici, keďže niekoľko členov výboru MM je aj súčasne členmi výboru MS. Konštatovalo sa, že je absurdné znížiť dotáciu na MM v rozpočte MS o dvesto eur, čo nie je suma, ktorá by mohla narušiť rozpočet! Najmä keď mnohé akcie organizujú mladí matičiari z mimo matičných zdrojov. Pre mnohých je ďalej nepochopiteľné, že sa roky rozpráva na rôznych úrovniach o posilnení podpory miestnych odborov, čo bolo aj v zápisnici z predsedníctva MS, a nakoniec suma je rovnako malá. Aj keď je skutočný nedostatok finančných prostriedkov, pre miestne odbory by sa mali nájsť vždy peniaze, veď to je základ matičného života! Obmedzme teda kultúrne podujatia, kde vystupujú drahé komerčné hudobné skupiny, ak sme v zlej situácii. Rovnako mladí členovia MM dúfajú, že sa konečne upokojí situácia v MS, prestanú rozpory a začne sa úprimná komunikácia a kolektívna matičná spolupráca.

Martin HAJNIK
člen výboru MM

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Dni nádeje

Občas keď dostanem otázku, ako sa mám, odpoviem, že ešte neviem. Že ešte nie je večer.

Lebo ako každý deň ráno prináša nádej, že bude inak, ba určite lepšie, až večer vieme, ako to dopadne. Bude lepšie u nás i vo svete?

Keď sa nič mimoriadne nestane, od prvého mája začnú cudzinci vykupovať našu pôdu: tak to s Európou dohodli („vyjednali“) naši rokovací komisári. Ak sa rovnako nič mimoriadne nestane, pretrvá nepokoj u nášho východného suseda, nepokoj, ktorý – občas sa tak zdá – akoby vypadol z nejakej konšpiratívnej škatule. Chaosu je všade nadostač, na všetkých svetových stranách, medzi „pánmi“ i „chudobou“. A zo škatúľ, ktoré zapíname v dobrej nádeji, že sa niečo „dobré“ dozvieme, chrlí sa na nás špina a len špina. Na naše hlavy, srdcia a city sa valia útoky, ako kedysi dávno sa valili Turci na strednú Európu.

Dá sa ešte niečo s tým urobiť? A už vôbec u nás? Na našom „malom“ Slovensku? (Slovo „malé“ som dal do úvodzoviek, lebo v Európe je zhruba polovica štátov väčších ako Slovensko, menších je tiež zhruba polovica!)

V čase, keď prichádzajú „farebné dni“: zelený štvrtok, čierny piatok, biela sobota, veľkonočná nedeľa a „mokrý“ pondelok, je príležitosť na zamyslenie sa, na meditácie, áno, aj na modlitby. Na naprávanie hláv. Lebo naozaj všetko sa začína tam – v ľudských hlavách. Vráťme sa v tých našich hlavách k pozitívnym hodnotám, k žičeniu pre seba, pre svojich blízkych, ale aj pre iných, známych či neznámych. Zahoďme zlobu. Zlo totiž víťazí len preto, že dobra je málo a je schované, zahriaknuté, ako by sa bálo, či dokonca hanbilo za seba. Moja mama zvykla hovoriť: „Zlo je veľké, ale dobro ešte väčšie, a napokon premôže zlo. No nikdy to nie je zadarmo. Keď niekedy v živote pôjdeš po ceste bez prekážok, určite je slepá.“

Tieto štyri dni voľna sú zaiste dňami nádeje.

TELEGRAFICKY Z MIESTNYCH ODBOROV

MATIČNÁ JAR S KNIHOU 2014 – (HRUŠOV) – *Už desaťročia sa traduje, že marec sa spája s knihou. Určite by sme sa mali s týmto priateľom človeka stretávať častejšie, a nielen v tomto ohraničenom období. Najmä mládež sa viac zameriava na elektronické médiá, ktoré síce prinášajú množstvo atraktívnych informácií, no v mnohých prípadoch deformujú vzťah k realite. Aby sme túto nepriaznivú situáciu aspoň čiastočne eliminovali, treba aj prostredníctvom matičných subjektov organizovať podujatia zamerané na knihu a na vzťah k nej. Oblastné pracovisko Matice slovenskej Veľký Krtíš-Hrušov v spolupráci s Vydavateľstvom Matice slovenskej už niekoľko rokov organizuje sériu podujatí Matičná jar s knihou. Aktivita je zameraná najmä na mladú generáciu a na podnecovanie jej vzťahu k pôvodnej slovenskej literatúre. Prostredníctvom výstav a besied sa žiaci a študenti škôl môžu zoznámiť s publikačnou činnosťou Matice slovenskej a stretnúť sa priamo s autormi niektorých diel. Akcia sa uskutočnila i v tomto roku a stretla sa s veľkou pozornosťou verejnosti. Jedenásteho marca 2014 sa konala beseda v Základnej škole s materskou školou Hrušov. Ján Brloš z OP MS predstavil žiakom prvého stupňa niektoré tituly Vydavateľstva Matice slovenskej. Aj keď najmenší žiaci ešte nie celkom všetko chápu, živo sa o knihy zaujímali. O tom, že o matičné tituly je záujem i na zmiešanom území na juhu Slovenska, svedčí stretnutie na základnej škole v Bušinciach 20. marca 2014, realizované na veľmi dobrej úrovni. Uskutočnilo sa najmä zásluhou predsedníčky MO MS Mgr. Danky Strhárovej a s pochopením a pričinením vedenia školy. Početná skupina žiakov školy si pozrela videoprezentáciu s výkladom, ktorú pripravil doc. Ing. Peter Urban, PhD., vedúci katedry Fakulty prírodných vied UMB v Banskej Bystrici. Pútavým rozprávaním určite vzbudil pozornosť žiakov druhého stupňa, o čom svedčí množstvo položených otázok. Pýtali sa najmä na jeho spisovateľskú činnosť. Deti a zamestnanci školy sa zaujímali o vystavené knihy VMS. No nielen slová, súpis objednaných kníh, ale i záujem iných škôl o výstavu hovorí o potrebe podobných podujatí, aby sa rozšírilo národné povedomie detí a mládeže. Všetko sa dá, ak sú ľudia ochotní spolupracovať pri organizovaní podobných akcií, za čo im určite patrí poďakovanie.*

Ján BRLOŠ

HYMNA V MATERSKÝCH ŠKOLÁCH - (SPIŠSKÁ NOVÁ VES) – *Stosedemdesiat rokov našej štátnej hymny si pripomenuli aj žiaci materských škôl na Komenského a Tomášikovej ulici v Spišskej Novej Vsi 3. – 4. 4. 2014 v triede B. Červenickej, M. Liteckej a T. Blaška. Stretnutie žiakov s predsedníčkou MO MS J. Prochotskou sa začalo hymnou. No najprv učiteľky poučili deti, ako sa majú správať, keď zaznie. Hymna je jedným zo symbolov štátnosti našej republiky. Motivačným momentom bola naša vlasť, v ktorej žijeme. Potom sme si pozreli unikátnu medailu z ponuky Národnej pokladnice, ktorá bola vydaná pri tejto príležitosti. Meno a portrét autora J. Matúšku žiaci videli a rukopis básne Dobrovoľnícka prešiel ich rukami. Porozprávali sme si o Orave aj o Dolnom Kubíne, prezreli si fotografiu pamätného miesta odpočinku J. Matúšku. Spomenuli sme Bratislavu i Levoču aj osobnosť Ľ. Štúra. Mapa nám pomohla v spresnení poznatkov o spomínaných mestách našich dejín. Opäť sme sa vrátili k slovám hymny a naučili sme sa ich. Ako sa nám to podarilo, ukázala skladačka jej veršov (pracovný list sme získali zo zbierky 150 rokov MS pre najmenších, ktoré vydala MS). Skupinky pracovali veľmi zodpovedne, tešili sa a šantili. Spätná väzba dokázala, že žiaci sa naučili spievať jednu slohu hymny, zapamätali si autora, vedia, ako sa správať, keď zaznie, a zopakovali sme si niečo na mape Slovenska. Príjemným spestrením bolo odovzdanie preukazu novej členke MO MS, zástupkyni riaditeľky MŠ na Komenského ulici D. Janovej.*

Jana PROCHOTSKÁ

POUČNÁ VÝSTAVA V DOME MS – (LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ) – *V Dome Matice slovenskej v Liptovskom Mikuláši sa uskutočnila zaujímavá výstava pod názvom Noční lovci. Usporiadali ju v spolupráci s Domom MS pracovníčky Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva. Na paneloch boli vystavené fotografie rôznych druhov sov a netopierov. Návštevníci si o nich mohli prečítať zaujímavé a menej známe fakty. Pripravená bola aj audiovizuálna prezentácia. Vystavené boli aj dravce, ktoré sú prirodzenými nepriateľmi nočných lovcov. Preparované exempláre kuny, lasice, mačky divej tiež stáli za pozornosť. Nečudo, že túto výstavu navštívili najmä deti, ktoré sa zaujímali o život týchto vtákov a veľmi sa chceli dozvedieť o nich niečo nové. Pracovníci SMOPJ pripravili pre malých návštevníkov aj súťaže a aktivity, smerujúce k poznávaniu prírody a živočíchov, ktorí v nej žijú. Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva úzko spolupracuje s Domom MS v Liptovskom Mikuláši. Využíva najmä jeho priestory na propagovanie svojej činnosti. Najbližšie sú pripravené veľkonočné tvorivé dielne, na ktorých sa predstavia ľudoví umelci. Podujatie je venované deťom. Vyskúšajú si pletenie korbáčov a maľovanie vajíčok. V ostatnom období si do matičného stánku v Liptove nachádzajú cestu najmä mladí návštevníci. Je to potešiteľné, že naša Matica slovenská sa otvára aj mladej generácii a usiluje sa tak rozširovať jej vzdelanostnú úroveň.*

Peter VRLÍK

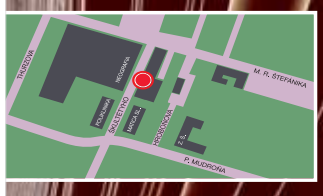

Navštívte novootvorené
KNÍHKUPECTVO J. C. HRONSKÉHO

U nás nájdete
- bohatú a pestrú knižnú ponuku pre každého,
- široký výber študijnej literatúry, to najlepšie pre vaše deti,
- výnimočné ceny: každá kniha so zľavou NAJMENEJ 10%!
- desiatky knižných titulov za SYMBOLICKÉ ceny už od 0,10 € !

Chcete ešte viac?
Objednajte si za internetové ceny z ponuky viac ako 100 tisíc knižných titulov v našom e-shope www.vydavatel.sk!
Prevziať si knihy a zaplatiť môžete v kníhkupectve!

Náš tip: Z TURČIANSKEJ KUCHYNE ~~9,50~~ /1,90 €
OBRÁZKY STARÉHO MARTINA ~~12,90~~ /3,90 €
TURČIANSKE POVESTI ~~8,90~~ /5,90 €

Kde nás nájdete:
Škultétyho 1, 036 01 Martin
tel.: 043/490 68 77, e-mail: info@vydavatel.sk

Otváracia doba:
pondelok - štvrtok od 6:30 do 16:30, piatok od 6:30 do 16:00

www.vydavatel.sk

PRIPOMÍNAME SI

19. apríla
– dvestodvadsaťpäť rokov, čo sa narodil jazykovedec a vydavateľ Martin Hamuljak (1789 – 1859); vydal súborné dielo Hollého, Šafárika i Kollára, svoju knižnicu (tritisíc zväzkov) dal gymnáziu v Banskej Bystrici

20. apríla
– pred dvesto tridsiatimi rokmi sa narodil Alojz Medňanský (1784 – 1844), vydavateľ prvého nášho umeleckého diela Malebná cesta dolu Váhom

21. apríla
– pred šesťdesiatimi rokmi sa začal proces proti tzv. buržoáznym nacionalistom; v roku 1954 odsúdili G. Husáka na doživotie, L. Novomeského, D. Okáliho, I. Horvátha a L. Holdoša na dlhoročné žaláre, rehabilitovali ich v roku 1963

22. apríla
– osemdesiatin sa dožíva významný právnik, publicista, znalec a organizátor výtvarného života JUDR. Anton Blaha, autor skvelých kníh esejí a rozhovorov

23. apríla
– okrúhle jubileum má Viera Benková, redaktorka slovenského vysielania srbského rádia, poetka, prekladateľka našej literatúry do srbčiny

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodil akademický maliar Karol Ondreička (1944 – 2003), žiak A. Brunovského; okrem voľnej tvorby ilustroval vyše dvesto kníh

– vlani vo veku sedemdesiatštyri rokov zomrel obľúbený herec Jozef Adamovič

– tridsiatku oslávi strelkyňa Daniela Pešková

24. apríla
– desať rokov od smrti skladateľa a herca Radošinského naivného divadla Jána Melkoviča (1939 – 2004)

25. apríla
– pred sto štyridsiatimi rokmi zomrel náš prvý umelecký fotograf Eduard Kozič (1829 – 1874)

– osemdesiatich piatich rokov by sa dožil filmový režisér Peter Solan (1929 – 2013), známy najmä filmom Boxer a smrť

26. apríla
– pred sto tridsiatimi piatimi rokmi umrel národovec, jazykovedec, katolícky kňaz Andrej Radlinský (1817 – 1879)

27. apríla
– osemdesiatich piatich rokov sa dožíva klasik našej reportáže Slavo Kalný, spolutvorca seriálu Čo nového, Bielikovci, autor rozhlasových hier a fičrov, reportážnych kníh Posledné senzácie, Ako umiera hotelier, Drámy na hranici, a i., dvojzväzkových profilov slovenských publicistov Páni novinári a pamäti Svedkovia mojej doby

28. apríla
– pred pätnástimi rokmi zomrel básnik Jozef Urban (1964 – 1999), známy textom pesničky Voda, čo ma drží nad vodou

29. apríla
– pred päťdesiatimi rokmi umrel zakladateľ našej sociológie prof. A. Štefánek (1877 – 1964)

30. apríla
– pätnásť rokov od smrti operného režiséra Branislava Krišku (1931 – 1999)

1. mája
– pred sto piatimi rokmi sa narodil popredný dramatik Július Barč-Ivan (1909 – 1953), knihovník MS, autor dodnes hraných diel

– EÚ sa rozšírila o Slovensko a ďalších deväť štátov – 10. výročie

– pred piatimi rokmi zomrel Július Vašek (1926 – 2009), herec Novej scény, stvárnil päťdesiattri postáv v českých a slovenských filmoch

(jč)

PREDPLATNÉ NA ROK 2014

Ročné predplatné **26 €**

Polročné predplatné **13 €**

Slovenské národné noviny si môžete objednať aj na adrese

snnredakcia@matica.sk

aj na na tel. čísle

043 / 4012 837

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupcovia šéfredaktora Michal BADÍN a Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Marián GEŠPER, Peter CABADAJ Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Jaroslav CHOVANEC, Drahoslav MACHALA. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.